

ETANTA-NAKARI

Rowetsikae-takiro Maawoeni

1 ¹Owakira etanta-nakari rowetsikan-teetzi, riitakira Tajorensi wetsika-kirori inkite eejatzi kepatsi. ²Tema tekatsi jeekatsini kepatsiki, iyoshiita inkaari eejatzi tsireni-kaakiri. Apatziro anashaata ishire Tajorensi inkaari-mashiki.

³Ari iñaawae-tanaki Tajorensi, ikantzi: “Okoñeetyii”, matanaka koñeetyaanaki. ⁴Iñaatziro Tajorensi kameetha okantanaka okoñeetyaanaki. Rinashitakawo koñeetyaatsiri, eejatzi tsirenikaakiri. ⁵Iitakiro “kitejeri”. Rooma kaari koñeeta-tsini iitakiro “tsireniri”. Ari otsireni-tanee opoñaashita okiteje-tanee, rootaki etana-kawori apaani kitejeri iroka.^a

⁶Opoñaashita ikantanee Tajorensi: “Otzimi aatzinkironi nijaa-paeni, rootaki inashi-tyaawoni.” ⁷Imatakiro Tajorensi, tzimanaki aatzinkironi nijaa. Eenitatsi nijaa jeekaneen-tsiri jenokinta, itsipa jaawiki. Ari okantanakari. ⁸Iitakiro Tajorensi aatzinkirori nijaa ‘inkite’. Ari otsireni-tanee opoñaashita okiteje-tanee, rootakira apitetatsiri kitejeri iroka.

⁹Opoñaashita ikantzi Tajorensi: “Apataatyaa nijaa-paeni okaatzi tzimatsiri jaawiki, okoñaatantyaari jempe opiryaa-pathate.” Matanaka ikantakiri. ¹⁰Iitakiro Tajorensi jempe opiryaa-patha-tanaki “kepatsi”. Rooma jempe apataatanaka nijaa-paeni iitakiro “inkaari”. Ikanta raminakiro Tajorensi kameetha okantaka. ¹¹Opoñaashita ikantzi Tajorensi: “Oshooki kepatsiki inaashi-yitachari inchato eejatzi pankirensi, tzimatsini okithoki ithotee-teri eejatzi rowaetyaari.” Matanaka ikantakiri. ¹²Ari oshookanaki kepatsiki inashi-yitachari inchato eejatzi pankirensi. Tzimayitanaki okithoki inchatopaeni. Ari okimitakari pankirensi. Raminakiro Tajorensi irokapaeni kameetha okantaka. ¹³Ari otsireni-tanee opoñaashita okiteje-tanee, rootaki mawatatsiri kitejeri iroka.

^a **1.5,8,13,19,23,31** Ikantee-tziri jaka “Ari otsireni-tanee opoñaashita okiteje-tanee”. Tema paerani owakira rowetsikakiri Tajorensi ooryaa, okiteje-tanaki. Ari rowetsikakiro okaatzi ikowakiri, opoñaashita otsireni-tanee. Rootaki apaanitatsiri kitejeri. Ari okantapiin-tanaakityaa, otsireni-tanee okiteje-tanee, rootaki itsipa apitetapaentsiri kitejeri.

¹⁴Opoñaashita ikantzi Tajorentsi: “Itzimi jenokinta oorenta-chani, riitaki inashi-takae-yaawoni kitejeri eejatzi tsireniri. Rootaki riyoeetan-tyaawori kitejeri-paeni, ojarentsi-paeni, eejatzi kitejeri roemoshirenkan-teetari. ¹⁵Riitaki oorentaa-chani jenokinta ikoñeetya-kahaero jaawiki.” Matanaka ikantakiri Tajorentsi. ¹⁶Aripaete rowetsikakiri Tajorentsi apite antari oorenta-chani. Apaani antari oorenta-chari kitejeriki, riima itsipa ewonkiri oorenta-chari tsireniriki. Ari rowetsikakiriri eejatzi maawoeni ompokiro-paeni. ¹⁷Rowanakiri Tajorentsi irika-paeni jenokinta, riitaki koñeetya-kahaerori maawoeni kepatsiki, ¹⁸kitejeriki eejatzi tsireniriki. Rootaki riyoeetan-tyaawori kitejeri eejatzi tsireniri. Ikanta raminakiri Tajorentsi irika-paeni kameetha ikantaka. ¹⁹Ari otsireni-tanee opoñaashita okiteje-tanee, rootaki 4-tatsiri kitejeri iroka. ²⁰Opoñaashita ikantzi Tajorentsi: “Ishekitee nijaaki inaashiyitachani shimapaeni, eejatzi shiwankiri-paeni aayita-tsini.” ²¹Tema rowetsikakiri Tajorentsi antari-paeni jeekatsiri inkaariki, eejatzi maawoeni inashi-yi-tachari jeekatsiri nijaaki, osheniyi-tanaki. Rowetsikakiri ikaatzi inashi-yi-tachari shiwankiri-paeni aayita-tsiri. Ikanta raminakiri Tajorentsi irika-paeni kameetha ikantaka. ²²Itajonkawenta-nakiri Tajorentsi, ikantziri: “Itzimayitee iryaani-paeni, ishenitan-teeyaari nijaaki-paeni. Ari ikimitee-yaari eejatzi shiwankiri-paeni rosheki-yitee kepatsiki.” ²³Ari otsireni-tanee opoñaashita okiteje-tanee, rootaki 5-tatsi kitejeri iroka.

²⁴Opoñaashita ikantzi Tajorentsi: “Roshekitee kepatsiki ikaatzi inaashiyitachari, ipireetari-paeni, antami-weri-paeni, anayita-tsiri, maawoeni tzimatsini kepatsiki.” Matanaka ikantakiri. ²⁵Ikanta rowetsika-yitakiri Tajorentsi maawoeni irika-paeni kameetha ikantaka.

²⁶Opoñaashita ikantzi Tajorentsi: “Jame owetsiki atziri kimiteeni aaka. Riitaki iyothanita-tsini rawijeri jeekatsiri inkaariki-paeni, shiwankiri-paeni, ipireetari-paeni, maawoeni tzimatsiri kepatsiki, eejatzi ikaatzi anayita-tsiri jaawiki.” ²⁷Imatakiri Tajorentsi rowetsikakiri atziri, roshiya-kaakari jempe ikanta rirori. Rowetsikaki shirampari eejatzi tsinani. ²⁸Iroka ikantakiri Tajorentsi itajonkawenta-nakiri: “Itzimayitee peentsite, poshekiyitee. Pinampi-teeyaawo maawoeni kepatsiki, pipinkathariwentante. Piyothanitee pawijiri maawoeni tzimatsini jaka kepatsiki. Pawijiri ikaatzi jeekayitatsiri nijaa-ki, shiwankiri-paeni, ipireetari-paeni, antami-weri-paeni, eejatzi ikaatzi anayita-tsiri jaawiki.”

²⁹Ikantaki eejatzi Tajorentsi: “Nopakimiro okaatzi shookatsiri kepatsiki tzimatsiri okithoki, eejatzi inchato-paeni okaatzi kithoki-tatsiri. Rootaki powayitee-yaari eerokapaeni. ³⁰Riima antami-weri-paeni, ikaatzi anayita-tsiri jaawiki, shiwankiri-paeni, rowaeyaawo inchashi-paeni.” Matanaka ikantakiri Tajorentsi. ³¹Ari raminakiri Tajorentsi ikaatzi rowetsikakiri kameetha ikantaka. Ari otsireni-tanee opoñaashita okiteje-tanee, rootaki 6-tatsi kitejeri iroka.

2 ¹Ari rowetsikaetakiro okaatzi tzimayitatsiri inkiteki eejatzi kepatsiki. ²Tema rootaki 7-tatsiri kitejeri ithonkantakawori Tajorentsi maawoeni okaatzi rowetsikayitakiri. Roojatzi imakoryaantapaaka rirori. ³Ari itajonkanakiro Tajorentsi iroka 7-tatsiri kitejeri. Ikantaki: “Notajonkaawenteero iroka kitejeri.” Tema iroka kitejeri rootaki imakoryaantakari Tajorentsi rowetsikantayitakawori maawoeni tzimayiteentsiri.

⁴Iroka ikenkithatakoetzirow owetsikantakari inkite eejatzi kepatsi. Tema paerani rowetsikantakawori Tajorentsi iroka inkite eejatzi kepatsi, ⁵tekira oshookayitziita pankirentsi eejatzi inchashipaeni. Tekira rowariiroota Tajorentsi inkani kepatsiki, tee itzimita antawaetatsini. ⁶Roo kanteencha, shitowaatatsi kepatsiki nija irenkapathatzirowi maawoeni. ⁷Opoñaashita raakiro kepatsi Tajorentsi rowetsikakiri atziri. Itajonkakiri ikiriki, añaanaki. Aripaete rañaanaki etanakawori atziri.

⁸Ikantakaakawo Tajorentsi otzimi pankirentsimashi janta ishitowapiintzira ooryaa iiteetzirow Poshinaarini. Aritaki roejeekakiri janta shirampari rowetsikakiri. ⁹Ari ishokakaayitaki Tajorentsi inashiyitachari pankirentsiapaeni, owaneenkayitachari, tzimayitatsiri kameethatatsiri okithoki owaetyaari. Ishookakaaki eejatzi niyankineki pankirentsimashiki apite pankirentsi: apaani rañaanteetari, itsipa riyotantyaawori kameethatatsiri eejatzi kaari kameethatatsi. ¹⁰Enitatsi Poshinaariniki nija irenkirowi pankirentsimashi, enitatsi ochewaa okaatzi 4. ¹¹Etanakawori ochewaa iiteetzirow Shinchaari, rootaki tapotachari janta Tapotaariki, ari itzimiri ooro. ¹²Riiperori ooro tzimatsiri janta, tzimatsi riiperori tziri, tzimatsi eejatzi mapipaeni poreryaatatsiri.^b ¹³Iroka apite-taneentsiri ochewaa iiteetakiro Shipoposhaarini, rootaki tapotachari janta Cheenkariniki. ¹⁴Iroka mawa-tapaentsiri ochewaa iiteetzirow Tampishaarini, rootaki tapotachari Aatzikaweniki janta ishitowapiintzira ooryaa. Rooma otsipa 4-tatsiri ochewaa rootaki iiteetakiri Antawaani.

¹⁵Ikanta Tajorentsi ari roejeekakiri irika shirampari janta pankirentsimashiki ijeeki Poshinaariniki, rantawaete, eejatzi raminakowentiro. ¹⁶Iroka ikantanakiri: “Kameethatatsi pithotiro okithoki pankirentsiapaeni jeekatsiri pankirentsimashiki. ¹⁷Rooma okithoki pankirentsi riyoteetantyaawori kameethatatsiri eejatzi kaari kamethatatsi, eero pithotzirow okithoki. Aririka pithotakiro, aritaki pikamaki.”

¹⁸Opoñaashita ikantanaki Tajorentsi, “Tee okameethatzi ijeekawaete shirampari apaniroeni. Otzimatyeenowetsikiniri amitaakoyiterini.”

¹⁹Owakira rowetsikantakari Tajorentsi maawoeni antamiweripaeni, shiwankiripaeni aayitatsiri jenoki, kepatsi raaki rowetsikantakariri.

^b 2.12 oshiyawitariri shempa = bedelio; mapipaeni poreryaatatsiri = ónice

Ari ramakiniri shirampari iiteetziri Adán, iitantayityaariri apaanipaeni rowetsikakirira Tajorentsi. Okaatzira iitayitakiri tsimeriyitatsiri, rootaki iwaeroyitaari nimaeka. ²⁰Imatakiro Adán iitayitakiri maawoeni antamiweripaeni, maawoni shiwankiripaeni, eejatzi ipireetaripaeni. Tema tekatsi apaani amitakoterini rirori. ²¹Ikanta Tajorentsi rowochokyaakiri Adán, ikanta imaaperotanaki kameetha, rayitakiri imeriki, iwichaneeri kameetha iwathaki. ²²Rootaki imereki atziri rowetsikakiri Tajorentsi etanakawori tsinani. Ramakiro Tajorentsi tsinani iñihiro atziri. ²³Ikanta iñaawakiro, ikantanaki:

¡Naaka ashitawo nowatha iroka!

Rootaki nomereki.

Tsinani oetyaa,

Tema nowatha rowetsikaetaki. ^c ²⁴Rootaki ritsiparyaantyaariri ewankari ipaapate eejatzi riniro, aririka raaki iina, tema apaani ikantaneeya iwathaki okimitakawo rapaani-watha-tanaatyeemi.

²⁵Kaankimerekiri ikanteeyani apitekiro, shirampari eejatzi iina, tema tee ikaaniwiteeyaani.

3 ¹Tema kiyothaniri ikantaka maanki rawijiri antamiweri ikaatzi rowetsikakiri Tajorentsi Pawa. Ari rojampitakiro tsinani, ikantakiro: “¿Arima ikantzimi Tajorentsi tee okameethatzi pithotero okithoki okaatzi pankiteenchari jaka?” ²Akanakiri tsinani, okantanakiri: “Shinetaantsitatsi nothotero okithoki pankiyiteenchari, ³rooma ojatekaenchari pankirentsimashiki eero nothotziro. Tema ikantatyaana Tajorentsi tee okameethatzi nothotero, tee inintakaanawo eejatzi noteeyiro, aririka noteeyakiro, ari nokamaki.” ⁴Ari rakanakiro maanki iroka tsinani, ikantziro: “Theeyaantsi ini, eero pikami. ⁵Tema riyotzitakawo Tajorentsi aririka pithotakiro okithoki pankirentsi ipinkakaemiri aritaki piyotanakiro kameethatatsiri eejatzi kaariperori, poshiyakotanakyaari ikantaha Tajorentsi rirori.” ⁶Aminanakiro tsinani okithoki pankirentsi kameetha okantaka, oñaawenatanakawo othotero, oshekitzimotantyaawori iyomento. Aakiro chochoki, othotakiro. Roojatzi aantanakanariri oemi, opapaakiri, ithotawakiro eejatzi rirori. ⁷Ari okoñaatzimotanakiro, ojeekamerekitashiteeyani apiteroeni. Ahaeyanakini oshi pankirentsi, oshirikakiro, rootaki opoñaantanakari. ^d

⁸Okanta otampetyaanaki tsireniiteeni ikematziiri ranashitapaaka Tajorentsi Pawa ikinawaeteeyinira rirori pankirentsimashiki. Ari

^c 2.23 Iroka ñaantsi akantziri aaka “atziri”, rootaki ikanteetziri paerani “ish”, rooma akantziri aaka “tsinani”, rootaki ikanteetziri paerani “ish-shah”. Ari añiirori iroka ñaantsi “ish-shah” opoñaawo ñaantsi “ish” akantziri aaka “atziri”, aririka atspateero añaawaetero “ishah” oshiyawo akantziri aaka “opoña”. Aririka añaawaetero ñaantsi “ish-shah” oshiyawaetakawo akante “atziriri-opoña”. ^d 3.7 Ikantakoetziri jaka “pankirentsi” roojatzi iiteetzitiri “hihuera.”

ishiyeyanakani roma-napithatyaari pankirentsimashiki. ⁹Riitaki kantacha Tajorentsi Pawa ikaemapaakiri shirampari: “¿Jempe piijekakika?” ¹⁰Ari rakanakiri shirampari: “Nokemawakimi pikinapaaki pankirentsimashiki, antawoete nothaawanaki, tema tekatsi nokithatyaari, rootaki nomanantanakari.” ¹¹Ikanta Tajorentsi, rojampitapaakiri: “¿Iitaka kantakimiri pijeekamerikitashitaha? ¿Pithotakiroma chochoki nokantzimiri eero pithotziro?” ¹²Rakanaki shirampari, ikantzi: “Kaarima tsinani pipakinari notsipatyaari, rootakira pakinawori chochoki, nothotantakawori naaka.” ¹³Ikanta Tajorentsi Pawa rojampitanakiro tsinani, ikantziro: “¿Iitaka pantantawori iroka?” Roojatzi okantantanakari roori: “Maanki amatawitakinari naaka, rootaaki nothotantakawori chochoki.” ¹⁴Ikantanakiri maanki Tajorentsi Pawa: “Okantakaantziro pantakirowa iroka, nimaeka riyakateetemi pitsipawitarira maawoeni antamiweripaeni. Pishipaneeki panashiteeya nimaeka, kepatsi powaeya. ¹⁵Naaka kantakahaeyaawoni okijaneentantemiri iroka tsinani. Ari ikanteemiri ojariteeyaari ikijaneenteeri pitomipaeni. Riitaki ompojiimini piitoki ojariteeyaari tsinani, apatziro patsikiri eeroa iitziki.” ¹⁶Ikantanakiro tsinani: “Antawoete pikemaatsiwaeteeya aririka pitzimaanite. Pikoetyaapiinteeri piimi, riitaki antariwentzimiri rirori, osheki pipinkathateri eeroa.” ¹⁷Eejatzi ikanteetanakiri shirampari: “Okantakakimi paawakotawakiro piina roojatzi pithotantakawori chochoki nopinkakawitziimiri, eero kaha kantakaanteroni riyakatanteeyaawori kepatsi. Antawoete pipomeentsiwaeteeyaawo pantawaetee piñaanteeyaawori otzima powaeyaari eenirowa pañaayitzi. ¹⁸Kitocheemashi okantayiteeya kepatsi. Piwankiri powayiteeyaari. ¹⁹Otzimatye pimajawiwenteero okaate powayiteeyaari, roojatzi piikamakotee, tema kepatsipane pinatzi rowetsikaetakimiri, eejatzi pipeyaneeyawo kepatsi.” ²⁰Ikanta shirampari iitakiro iina ‘Eva,’ tema roo rinirontayityaari ikaate tzimayitatsini.^e ²¹Roojatzi raantanaka Tajorentsi Pawa mashitsi rowetsikakiniri iithaari, rootaki ikithaatakiriri shirampari eejatzi tsinani,

²² ikantaki: “Ari roshiyakae aakapaeni shirampari, riyotanakiro kameethatatsiri eejatzi kaariperori. Nimaeka tee nokowakaaneeri ithotaneero chochoki owañaantatsiri, tee nokoyi rañe ikanteetatyeyani eero ikamaanite.” ²³Roojatzi romishitowantakari Tajorentsi irika shirampari pankirentsimashiki jeekatsiri Edén-ki. Rantawaetakaakiri jaka kepatsiki jempe rahaetakiri rowetsikanteetakariri shirampari. ²⁴Ikanta romishitowaetakiri shirampari, rowaakiri ronampiri tajorentsi pankirentsimashiki jempe ishitowapiintzi ooryaa. Rowaakiro eejatzi owathaamentotsi oshiyawori opaamatzi paamari, oshewatzimaeta eejatzi, eero rareetanteetawo pankirentsi ow añaantatsiri.

^e 3.20 Iroka waerontsi “Eva,” iñaaniki riroriipaeni oshiyawo akantziri aaka “Añahaantsi.”

4 ¹Ikanta Adán, itsipatakawo iina Eva. Ari omotzitaki, roojatzi itzimantakari otomi oetakiri Caín, tema okantaki roori: “Notzimakiri notyomi shirampari. Riitaki Tajorentsi pakinariri.”^f
²Roojatzi itzimantakari itsipa otomi iita Abel, rirentzitanakari Caín. Pirawaerintzi rini Abel, riima Caín pankiwaerentsi rini. ³Okanta paata ojamanitaki, irika Caín, raanakiniri Tajorentsi iwankiri ipiri. ⁴Ari ikantzitakari Abel rirori, raanakiniri Tajorentsi kameethaperotatsiri ipira. Raakameethatanakari Tajorentsi irika Abel ari ikimitzitakari rowishatepaeni. ⁵Teemaeta raakameethatziri Caín eejatzi okaatzi ramawitakanariri. Rootaki otyaantanakariri Caín imashirenka. ⁶Ikantakiri Tajorentsi: “¿Iitaka otyaantzimiri pimashirenka?”
⁷Pantakityeeromi kameethatsiri, eero pikantayitashitami. Rooma tee pimatziro, aritakira pikaariperoshiretaki. Roo kantzimaetacha aritakimi potsinampaakiromi eeroa.”

⁸Ikanta Caín raanakiri rirentzi Abel ikinawaetakayiri. Ikanta ikinawaeteeyinira, ari rompojaakiri Abel. ⁹Ari rojampitakiri Tajorentsi irika Caín, ikantziri: “¿Jempe ikinakika pirentzi Abel?” ikantanaki Caín: “Tee niyotzi. ¿Naakama kempoyeeriri?” ¹⁰Rapiitzi ikantziri: “¿Iitaka pantantakawori iroka? Kimitaka okaemakaematatyeenami riraa pirentzi pompojagirira. ¹¹Kijaneentaarewo pikanteeya, eero pinampitaawo kepatsiki tema otsiryaantanamiki riraa pirentzi pompojagirira. ¹²Pankiwaerintzi pinawita, eeromaeta piñaayiteero okithokitzimoteemi. Pithonkero pikinakinawaeyite jemperikapaeni, eero piñaahaero pijeekashiwaeteeya.” ¹³Rakanakiri Caín irika Tajorentsi ikantziri: “Eero nomatziro nokijashityaawo okaatzi powajankitakina, antawoete ini. ¹⁴Poemishitowakina kepatsikika, otzimatyete niyaate nokinakinawaeteete jemperika, inteena nokinapithateemi, eero noñiuro nojeekashiwaeteeya. Ikaatzi ñaayitenani ari rompojeena.” ¹⁵Rakanaki Tajorentsi ikantziri: “Tzimatsirika ompojeemini eeroa, osheki rowajankiiteri rirori.”
 Ikimitakaantakari Tajorentsi ikentakotatyeerimi iwathaki Caín riyooetantyaariri, opoñaantyaari eero rompojanteetari.^g

¹⁶Shitowanaki Caín ikenkithawaetakaakiri Tajorentsi, jataki inampiteeyaawo Nod-ki, jeekatsiri ishitowapiintzira ooryaa janta Edén-ki. ¹⁷Ikanta Caín aaki rirori iina, rowakakiro, tzimaki itomi iitakiri Enoc. Rowetsikaki Caín inampi, iitakiro Enoc, aakotakiri iwaero itomi. ¹⁸Riitaki Enoc ashitanakariri Irad. Ikanta Irad riitaki ashitanakariri Mejujael. Ikanta Mejujael riitaki ashitanakariri Metusael. Ikanta Metusael riitaki ashitanakariri Lamec. ¹⁹Ikanta Lamec tzimaki rirori apite iina:

^f 4.1 Iroka waerontsi “Caín,” iñaaniki riroriipaeni oshiyawo akantziri aaka “Itzimakakina.”

^g 4.15 Ikantakoeztziri jaka “osheki rowajankiiteri” roojatzi ikanteetziri “okaate 7 rapiiteeteri rowajankiiteri.”

etanakawori oeta Ada, otsipa oeta Zila. ²⁰Itzimanaki otomipaeni Ada iitakiri Jabal, riitaki isheninkapaeni ikaatzi pankoshetawaetachari, pirawaenitachari. ²¹Eenitatsi Jabal itsipa rirentzi iitachari Jubal, rijatzi isheninkapaeni ikaatzi piyompiwaetatsiri, eejatzi showiwaetatsiri. ²²Tzimaanitaki roori Zila, oetakiri Tubal-Caén, riitaki wetsikayitziriri poreryaayitatsiri eejatzi kijoyitatsiri. Irika Tubal-Caén eenitatsi rirori ritsiro oeta Naama. ²³Ikanta Lamec, ikantakiro iina Ada eejatzi Zila:

“Pikemijantena okaate nokantemiri:

Nompojakiri atziri tema retashitakityaana ikichankakina nowathaki.

Nowamaaki ewankari tema retashitakinaha rompojakina.

²⁴Osheki ikijawenteeteri Caín,

rooma naaka nomaperotante nokijakowentante.”^h

²⁵Ikanta rapiiteero Adán itzimakahaero iina, tzimae itsipa otomi oetakiri Set. Ari okantzi: “Ipaana Tajorentsi itsipa notyomi riitaki poyaataariri Abel-ni, rompojakiri paerani Caín.”ⁱ ²⁶Ikanta Set tzimaki itomi rirori iitakiri Enós. Riitaki etanakawo rapatziyaanakari Tajorentsi raakotapiinteero iwaero.

5 ¹Iroka rojankinatakota ikaatzira icharinipaeni Adán. Tema owakira Tajorentsi rowetsikakiri atziri, ari roshiyari ikantaha itajorentsitzi rirori. ²Rowetsikakiri shirampari eejatzi tsinani. Itajonkawentakiri. Tema owakira rowetsikakiri Tajorentsi, iitakiri ‘Atziri.’

³Okaataki Adán 130 rojarentsise, aripaete itzimae itsipa itomi iiteeri Set. Riitakira kimitanakariri jempe ikantawaeta rirori. ⁴Okanta awijaki maawoeni irokapaeni, eeniroha rañaawita Adán okaataki 800 ojarentsi. Tzimawae itomipaeni eejatzi rishintopaeni. ⁵Tzimanaki Adán 930 ojarentsi okaatzi rañaaki, roojatzi ikamantaa. ⁶Tzimanaki rirori Set okaatzi 105 rojarentsise, aripaete itzimaki itomi iitakiri Enós. ⁷Okanta awijayitaki maawoeni irokapaeni, eeniro rañaawita Set okaatzi 807 ojarentsi. Tzimawae itomipaeni eejatzi rishintopaeni. ⁸Tzimanaki Set 912 ojarentsi okaatzi rañaaki, roojatzi ikamantaa.

⁹Tzimanaki rirori Enós okaatzi 90 rojarentsise, aripaete itzimaki itomi iitakiri Caenán. ¹⁰Okanta awijayitaki maawoeni irokapaeni, eeniro rañaawita Enós okaatzi 815 ojarentsi. Tzimawaki itomipaeni eejatzi rishintopaeni. ¹¹Tzimanaki Enós 905 ojarentsi okaatzi rañaaki, roojatzi ikamantaa.

¹²Tzimanaki rirori Caenán okaatzi 70 rojarentsise, aripaete itzimaki itomi iitakiri Mahalaleel. ¹³Okanta awijayitaki maawoeni irokapaeni, eeniro rañaawita Caenán okaatzi 840 ojarentsi. Tzimawae itomipaeni

^h 4.24 Ikantakoetziri jaka versículo-ki, roojatzi oshiyawori ikanteetaki “Tema 7 okaate rapiiteero ikijawenteeteri Caín, rooma naaka okaate 77 napiitante nokijakowentante.”

ⁱ 4.25 Iroka waerontsi “Set,” iñaaniki riroripaeni oshiyawitakawo akantziri aaka “Ipaana.”

eejatzi rishintopaeni. ¹⁴Tzimanaki Caenán 910 ojarentsi okaatzi rañaaki, roojatzi ikamantaa.

¹⁵Tzimanaki rirori Mahalaleel okaatzi 65 rojarentsite, aripaete itzimaki itomi iitakiri Jared. ¹⁶Okanta awijayitaki maawoeni irokapaeni, eeniro rañaawita Mahalaleel okaatzi 830 ojarentsi. Tzimawae itomipaeni eejatzi rishintopaeni. ¹⁷Tzimanaki Mahalaleel 895 ojarentsi okaatzi rañaaki, roojatzi ikamantaa.

¹⁸Tzimanaki rirori Jared okaatzi 162 rojarentsite, aripaete itzimaki itomi iitakiri Enoc. ¹⁹Okanta awijayitaki maawoeni irokapaeni, eeniro rañaawita Jared okaatzi 800 ojarentsi. Tzimawae itomipaeni eejatzi rishintopaeni. ²⁰Tzimaki Jared 962 ojarentsi okaatzi rañaaki, roojatzi ikamantaa.

²¹Tzimanaki rirori Enoc okaatzi 65 rojarentsite, aripaete itzimaki itomi iitakiri Matusalén. ²²Ari ikantapiintatya Enoc rantziro ikoyiri Tajorentsi. Tzimakiita Matusalén, eeniro ijeekawita Enoc okaatzi 300 ojarentsi. Tzimawae itomipaeni eejatzi rishintopaeni. ²³Tzimanaki Enoc 365 ojarentsi okaatzi ijeekaki. ²⁴Ari ikantapiintatya Enoc rantziro ikoyiri Tajorentsi, roojatzi rantaariri Tajorentsi, tee iñahaeteeri.

²⁵Tzimanaki rirori Matusalén okaatzi 187 rojarentsite, aripaete itzimaki itomi iitakiri Lamec. ²⁶Okanta awijayitaki maawoeni irokapaeni, eeniro rañaawita Matusalén okaatzi 782 ojarentsi. Tzimawae itomipaeni eejatzi rishintopaeni. ²⁷Tzimanaki Matusalén 969 ojarentsi okaatzi rañaaki, roojatzi ikamantaa.

²⁸Tzimanaki rirori Lamec okaatzi 82 rojarentsite, aripaete itzimaki itomi, ²⁹Ari iitakiri Noé. Tema ikenkithawaetaki Lamec, ikantzi: “Riyakatakiro Tajorentsi kepatsi, otzimatyete antawaetee osheki apankiwaetee. Irika eentsi riitaki makoryaakahaeni.”^j ³⁰Tzimakiita Noé, eeniro rañaawita Lamec okaatzi 595 ojarentsi. Tzimawae itomipaeni eejatzi rishintopaeni. ³¹Tzimanaki Lamec 777 ojarentsi okaatzi rañaaki, roojatzi ikamantaari.

³²Ikanta Noé tzimaki rirori okaatzi 500 rojarentsite, aripaete itzimaki itomipaeni: Sem, Cam, Jafet.

6 ¹Ikanta roshekitanaki atziripaeni kepatsiki, tzimayitanaki rishintopaeni. ²Owaneenka okantayitaka, iñaayitakiro itomyaayi Tajorentsi. Ari riyoyaaki tsinani, iinantakawo okaatzi kameethatzimotakiriri. ³Ari ikantanaki Tajorentsi: “Tee nokoyi rañaayitee atziripaeni, tema wathatsi rinayitaki riroripaeni. Apatziro rañaawitya okaate 120 ojarentsi.” ⁴Ikanta iinantayitanakawo itomyaayii Tajorentsi, tzmanaki itomipaeni, rootaki etaneenchari. Riitakira irika antaripenthaki nampitakawori jaka kepatsiki, rioperori ikanteeyani.

j 5.29 Iroka waerontsi “Noé,” iñaaniki rirori okimitawo akantziri aaka “Makoryaatsiri.”

⁵Iñaakiri Tajorensi maperotaka ikaariperotaki atziripaeni kepatsiki, itzimawenteeyironi ikenkithashiretawo ikaariperoyite. ⁶Antawo okatsitzimoneentanakiri Tajorensi rowetsikakirira atziripaeni. ⁷Ikantanaki: “Otzimatye nothonkaeri atziripaeni ikaatzi nowetsikakiri kepatsiki, ari noshiyakahaeri antamiweripaeni, anashiyitachari, shiwankiripaeni. Antawo okatsitzimoneentakina nowetsikawitakarira.” ⁸Roo kantacha, iñaapiintakiri Noé kameethashireri ikantzimotakari rirori. ⁹Iroka okanta ikenkithatakoetziri Noé. Tema Noé kameethashireri rini, ikemijantapiintziri Tajorensi. Ikaatzira atziripaeni ijeekaeyinira paerani, apatziro Noé rantapiintakiro ikowayiri Tajorensi. ¹⁰Iikaatzi mawa itomi, iroka iwaero: Sem, Cam, Jafet. ¹¹Osheki ikaariperotzimotakiri aatziripaeni Tajorensi, ikoshekawakaawaeta. ¹²Tema mawoeni ikaariperotaki atziripaeni. Ikanta iñaakiro Tajorensi osheki okantaka kaariperotaantsi kepatsiki, ¹³ikantakiri Noé: “Nokenkithashiretaka nothonkeri atziripaeni. Riitaki kantakaantakirori otzimantakari kepatsiki ompojawakahaantsi, nothonkeri irikapaeni eejatzi maawoeni kepatsi. ¹⁴Piwenatero inchato tzimatsiri okashi, rotaki pamaatakotantyaari. Pitsipanayitero inthomoeki pitantotantyaawo jantarikota. Roojatzi piwichantakyaawori tziriki iwitenkayitaha ojanarikira eejatzi inthomoeki, eero okyaantantawo nijaa. ¹⁵Iroka okaate ojanthate pamaatakomento: 300 okaate ojanthate pimonkaatantyaawo pikonaki, 50 okaate ojanthate oshipaneeki pimonkaatantyaawo pikonaki, 30 okaate ojenokite pimonkaatantyaawo eejatzi pikonaki.^k ¹⁶Mawamenko okaate oshitamenko owawitya, apaani okantya pimoontero shaawiini opankotapishiki ikine ramineete. Iroka omoo okaate ojenokite apaani pikonaki. Apaani okantya eejatzi ashitawo. ¹⁷Nowaryaatyeero antawo inkani thonkironi kepatsi, rootaki thonkaerini maawoeni añaayitatsiri jemperikapaeni jaka kepatsiki. ¹⁸Roo kantzimaetacha tzimatsi akashiyaakaawakaeyaari. Pomonkyaayiteri amaatakomentotsiki pitomipaeni, piina, paniropaeni eejatzi eeroka. ¹⁹Pomonkyaayite eejatzi apitepaeni tsimeri pamaatakomentoki, apaani shirampari eejatzi apaani tsinani, opoñaantyaari itzimantayiteeyaari. ²⁰Pomonkyaayite eejatzi pamaatakomentoki apitepaeni ikaatzi inashiyitachari antamiweripaeni: shiwankiripaeni, ipiraetari, anashiyitachari kepatsiki, opoñaantyaari itzimantayiteeyaari riroripaeni. ²¹Paayite eejatzi okaatzi rowaetari, powaantyaawo, otzimantyaari poyaari eeroka eejatzi tsimeripaeni.” ²²Rantakiro Noé maawoeni okaatzi ikantakiriri Tajorensi.

^k 6.15 Kantakochari jaka “300 pimonkaatantyaawo pikonaki” rootaki ikanteetziri eejatzi 135 ojanthate. Kantakochari “50 pimonkaatantyaawo pikonaki” rootaki ikanteetziri eejatzi 22.5 ojanthate. Kantakochari “30 pimonkaatantyaawo pikonaki” rootaki ikanteetziri eejatzi 13.5 ojanthate.

7 ¹Ikanta Tajorentsi ikantakiri Noé: “Ikaatakira atziripaeni nimaeka, apatziro pikantakaawo eeroka pantapiintakiro nokoyiri naaka. Pikye amaatakomentotsiki pitsipatanakyaari pitomipaeni. ²Paanaki inashiyitachari tsimeri kitewathari, ikaate 7 shirampari eejatzi tsinani, riima tsimeri kaariperowathari apite ikaate paanakiri, apaani shirampari eejatzi tsinani. ³Paanaki eejatzi inashiyitachari shiwankiri, ikaate 7 shirampari eejatzi tsinani, eero ipeyanta jempe ikantawaeta. ⁴Okatapaaki 7 kitejeri nowaryaantyaawori inkani, okamaetyaawo opariyi okaate 40 kitejeri eejatzi 40 tsireniri. Nothonkatyeerira kepatsiki maawoeni añaaayitatsiri, ikaatzi nowetsikawitakari.” ⁵Rantakiro Noé maawoeni okaatzi ikantakiriri Tajorentsi.

⁶Oonkantakari paerani kepatsi, tzimaki Noé okaatzi 600 rojarentsiti. ⁷Roojatzi rotetapithateeyanakawoni Noé oonkawo amaatakomentotsiki itsipateeyanakarini itomipaeni, iina, raniropaeni. ⁸Ikaatzi antamiweripaeni kitewathatsiri, eejatzi kaariperowathatsiri, aayitatsiri, anashiyitachari, ⁹oteyitanaka amaatakomentotsiki itsipatakari Noé, apitepaeni itsipatawakaapaa, apaani shirampari eejatzi tsinani. mataka okaatzi ikantakiri Tajorentsi. ¹⁰Okanta monkaatapaaka 7 kitejeri, etanakawo oonkawo opamankanakiro kepatsi.

¹¹Okaataki rojarentsiti Noé 600, roori kitejeri 17 apitetaneentsiri kashiri. Aripaete otonkakotanaki antawoete inkaare inthomoekinta kepatsi, ashitaryaakotanaka eejatzi jenoki inkiteki. ¹²Okamaetakawo oparyaaki kepatsiki okaatzi 40 kitejeri eejatzi 40 tsireniri. ¹³Rootakira kitejeri ikyaantanakari Noé amaatakomentotsiki itsipayitanakari itomipaeni Sem, Cam, Jafet, iina eejatzi mawa raniro. ¹⁴Aritaki itsipatakari maawoeni antamiweripaeni, ipireetari, anashiyitachari kepatsiki eejatzi shiwankiripaeni. ¹⁵Maawoeni antamiweripaeni ikyaayitanaki amaatakomentotsiki itsipatakari Noé, apitepaeni itsipatawakanaka. ¹⁶Rotetanaka apaani shirampari eejatzi apaani tsinani. Yomaatakaha okaatzi ikantakiriri Tajorentsi Noé. Roojatzi rashitantanakawori Tajorentsi ashitawo amaatakomentotsi.

¹⁷Ari iyomaatapaaka okaatzi 40 kitejeri paryaapaaki inkani. Okanta oonkanaka, amaatanaki amaatakomentotsi. ¹⁸Eekiro opokaahatzi nijaa, eekiro otzinaatya amaatakomentotsi. ¹⁹Tema intsipaete opokaahapaaki nijaa, opamankanakiro antawopaeni tonkaari jaka kepatsiki. ²⁰Opamankaperotanakiro antawopaeni tonkaari, awijaneentanakiro ojenokitzi okaatzira omonkaatari 15 konakintsi. ²¹Roojatzi ithonkantaakari maawoeni atziripaeni jaka kepatsiki, aritaki ikanteeyakani shiwankiripaeni, antamiweripaeni, ipireetari, eejatzi anashitachari kepatsiki. ²²Ari ithonkatakiri añaaayitatsiri kepatsi, maawoeni ikaatzi jekawitachari. ²³Apatziro ikantakawo Noé eejatzi ikaatzi jeekaentsiri amaatakomentotsiki, ritaki añahaatsiri. Riima itsipapaeni ithonkaetakiri: atziripaeni,

antamiweripaeni, shiwankiripaeni, ikaatzira anashiyiwitachari, maawoeni.
 24 Tema 150 kitejeri okaatzi ojamanitaki opamankakiro onkawo kepatsi.

8 1 Ikanta Tajorensi, roshiretaari Noé eejatzi maawoeni
 antamiweripaeni itsipatakarira amaatakomentotsiki.

Itampyaatakaakiro pyahaana onkawo. 2 Ashitayitanaa oshitowaawitaha
 nijaa poñaaneenchari inthomoeki kepatsiki, ari okantzitanaka jenoki
 inkiteki. Kaatanee opari inkani, 3 amatsinka okantaka opiyaata nijaa.
 Okaataki 150 kitejeri, opiyahaantari nijaa. 4 Ikanta rawijaki 5 kashiri,
 opiryaatakotee amaatakomentotsi janta ochempiki iitachari Ararat.^l
 5 Eekiro iyaatatzi opiyaataawo nijaa. Ikanta rawijaneentakiro rawijaki
 apite kashiri, ari okoñaatee tonkaari jenokitatsiri.^m

6 Okanta awijaki 40 kitejeri, rashitaryahaero Noé imoontakirowa
 amaatakomentotsi, 7 rowaahakiri tzijoniro. Ikanta reworewowaeta
 tzijoniro royaawentawo opiryaatee kepatsi. 8 Ikanta Noé, romishitowakiri
 shiro iñaantyaawori piryaateerika kepatsi. 9 Eejatzi ipiyaawo shiro
 amaatakomentotsiki, tee iñi jempe rookya, eenirowa oonka kepatsiki.
 Rowaankawakotanaka Noé rookantapaari shiro romonkyaaawaeri
 amaatakomentotsiki. 10 Eejatzi royaawentaawo Noé okaatzi 7 kitejeri,
 rapiiteeri rowahaeri shiro. 11 Okanta otsireniityaaki, piyaawo shiro,
 ramae ithowaki tsipanashi. Ari riyotee Noé piryaatzimatee.ⁿ 12 Eejatzi
 royaawentawaa Noé okaatzi 7 kitejeri, rapiiteero rowaahaeri shiro. Tee
 ipiyaawo.

13 Okaataki Noé 601 rojarentsite, ari opiryaate kepatsi.
 Ikanta rawijaneentanakiro 10 kashiri, rookaero Noé opankoshi
 amaatakomentotsi. Iñaakiro piryaatee kepatsiki.^o 14 Ikanta
 imonkaatzimataka apite kashiri, ari opiryaateeri kameetha kepatsi.^p
 15 Ikanteeri Tajorensi irika Noé: 16 “Pishitowae amaatakomentotsiki,
 pitsipateeyaawo piina, pitomipaeni eejatzi paniropaeni. 17 Pomishitowaeri
 maawoeni antamiweripaeni ikaatzira pitsipatakari: shiwankiripaeni,
 ipiraetari, anashiyitachari kepatsiki. Ishekiteeta maawoeniki
 kepatsiki.” 18 Ikanta Noé itsipatakawo iina, itomipaeni, raniropaeni,
 shitowoeyeeni amaatakomentotsiki. 19 Ari ishitowaeyanakini maawoeni
 antamiweripaeni, ipiraetari, anashiyitachari, aayitatsiri maawoeni.

20 Roojatzi rowetsikantaka Noé taapokimentotsi
 roemoshirenkantyaariri Tajorensi. Raaki apaani ikaatzi tsimeriyitatsiri

^l 8.4 Ikanteetziri jaka “rawijaki 5 kashiri” rootaki ikanteetzitari eejatzi “kashiri 7,
 eejatzi kitejeri 17” ^m 8.5 Ikanteetziri jaka “rawijaneentakiro rawijaki apite kashiri”
 rootaki ikanteetzitari eejatzi “kitejeri 1, eejatzi kashiri 10.” ⁿ 8.11 Kantakotachari jaka
 “inchapana,” roori iiteetziri “olivo.” ^o 8.13 Ikanteetziri jaka “rawijaneentanakiro 10
 kashiri” rootaki ikanteetzitari eejatzi “kitejeri 1, eejatzi kashiri 1.” ^p 8.14 Ikanteetziri
 jaka “imonkaatzimataka apite kashiri” rootaki ikanteetzitari eejatzi “kitejeri 27, eejatzi
 kashiri 2.”

kitewathatatsiri, ari ikantzitakari ikaatzi shiwankiyitatsiri. Itaakiniri.

²¹Ikanta ikemaenkatawakiri Tajorentsi iwoshininka, ikantanaki: “Eero napiiteero nothonkaeri atziripaeni, nothonkawentashitakari iyaaperonkari. Okantawitaka reentsitakori ikenkithashiryahaapiintawo atziripaeni rantayitero kaariperori. Ari ikimitakiri maawoeni antamiweripaeni, eero napiiteeri nothonkaeri nokimitaakirira nimaeka.

²²Ashi owaero ipankiwaete inampiki roojatzi rowiitanteeyaawori iwankiwaeropaeni.

Ashi owaatyeero omajawirentsisee eejatzi okatsinkaetyee.

Ashi owaatyeero okyaawontsisee eejatzi ojarentsisee.

Okitejiyitayi eejatzi otsireniyitayi jaka kepatsiki.”

9 ¹Ikanta Tajorentsi itajonkawentakiri Noé itsipataakiri itomipaeni, iroka ikantakiri: “Roshekitee pitomipaeni, ithonkya inampiteeyaawo kepatsiki. ²Ithaawanteemi antamiweripaeni. Eeroka yotashiteerini shiwankiripaeni, antamiweripaeni, nijaweripaeni. ³Kameethatatsi poyaari antamiweripaeni eejatzi pankirentsipaeni. Naakaha pakimirori maawoeni. ⁴Riima añiinkari wathatsi, eero powakotawo riraa, rootaki añaaakayiriri. ⁵Roo kowaperotachari irahaantsi. Arika piratakakiri pisheninka pompojeri, arira nomatakimi naaka. Arira nokantzityaari pipira, pirentzi, maawoeni atziriyitatsiri, niratakayiri nompojeri.

⁶Iitarika ompojerini atziri,

Arira rompojeeteeri rirori.

Tema Tajorentsi owetsikakiri atziri, roshiyakaakiri itajorentsishiretzi irirori.

⁷Roshekitee pitomipaeni eeroka,

Ithonkaeya inampitanteeyaawo kepatsiki.”

⁸Eekiro iñaanatatziri Tajorentsi irika Noé itsipataakiri itomipaeni, ikantziri: ⁹“Pikem, tzimatsi nokashiyaakaakimiri, ari nokantzityaari eejatzi picharinipaeni. ¹⁰Ari nokanteri maawoeni antamiweripaeni ikaatzi tsipayitakimiri pishitowaera amaatakomentotsiki:

shiwankiripaeni, tsimeripaeni, ikaatera tzimayitaatsini kepatsiki.

¹¹Okaatzi nokashiyaakaakimiri eero nowashiñeero. Eero napiitantaawo oonkawo nowajankitanteeyaari atzirite eejatzi antamiweripaeni.

Eero apiita oonkaeya kepatsi othonkaerikari tzimayitaatsiri.” ¹²Eekiro

ikenkithawaetaakaatziiri Tajorentsi, ikantziri: “Irika iñahaeteeri riyotanteetyaari tzimatsi nokashiyaakaakimiri, roo piñaapiinteeri eeroka eejatzi antamiweripaeni. ¹³Arika piñeeri oye menkoriki,

piyotzi eenitatsi nokashiyaakaakimiri. ¹⁴Arika ooreenkakite kepatsiki, ari iñahaeteeri ikatziye oye. ¹⁵Ari nokenkithashireterori

naaka nokashiyaakaakimiri eeroka eejatzi antamiweripaeni, eero rapiiteero iñahaero oonkawo othonkaero kepatsi. ¹⁶Arika noñeeri oye

menkoriki, nokenkithashiretapiinteero nokashiyaakaakimiri rootaki

naapatziyanteeyaariri atziripaeni, eejatzi antamiweripaeni jeekatsiri kepatsiki. ¹⁷Roo iñeeri atziripaeni riyotantyaari, riyotee eejatzi antamiweripaeni eenitatsi nokashiyaakaantziri.” Roowa iñaani Tajorentsi ikamantakiriri Noé.

¹⁸Irika itomipaeni Noé ikaatzi shitowaatsiri amaatakomentotsiki: Sem, Cam, Jafet. Riitaki Cam ipaapatetanakari Canaán. ¹⁹Ritaki mawa itomipaeni Noé oshekitaatsiri kepatsiki. ²⁰Owaancheempeki rini Noé, riira etanakawo ipankiyitziro chochoki imiriyiiteeri. ²¹Ikanta rirakirowa Noé owaa iwankiri, antawoete ishinkitanakawo tee iñaakoteeya, aatonkoryaawaetaka ipankoki. ²²Ikanta Cam ipaapatetanakari Canaán, iñaakiri ipaapate raatonkoryaawaetaka, ikamantakiri rirentzi. ²³Ipokapaaki Sem itsipatakari Jafet, ramaki ithaari ipashikaeri ipaapate. Itaapi ipokantaka eero iñaantari raatonkoryaakaa. ²⁴Ikanta ikakitee Noé, riyotaki ritaki iyaapitsi itomi pashikaeriri. ²⁵Ikantanaki:

Iyakataarewo rinatye Canaán,
Romperatapiintane rinatye rirentzi.

²⁶Eekiro ikantanakitzi Noé:

Riitaki Tajorentsi tajonkawenteerini Sem,
Riitaki omperateeyaarini Canaán.

²⁷Riitaki Tajorentsi kantakaeyaarini Jafet roshekitanteeyaari,
Inampiteeyaawo ipatsiteki Sem,
Rijatzi omperateeyaarini Canaán.

²⁸Okanta awijakira onkapaetetantakari kepatsi, ojamani rañaawae Noé okaatzi 350 ojarentsi. ²⁹Okaatzi ojamanitaki rañaaki Noé 950 ojarentsi roojatzi ikamantaari.

10 ¹Okanta awijakira onkawo, tzimanaki itomipaeni Sem, Cam, Jafet. Riitaki ichariniyitanakari Noé. ²Riitaki Jafet tomintanakariri Homer, Mahoh, Madae, Javán, Tubal, Mesec, Tiras. ³Riitaki Homer tomintanakariri Askenaz, Rifat, Togarma. ⁴Riitaki Javán tomintanakariri Elisa, Tarsis, Quitim, Dodanim. ⁵Riitaki icharinitakari Jafet, rijatzi nampitanakawori iñaacheraakipaeni. Tzimayitanaki irikapaeni inampi, eejatzi iñaanipaeni.

⁶Riitaki Cam tomintanakariri Cus, Mizraem, Fut, Canaán. ⁷Riitaki Cus tomintanakariri Seba, Javila, Sabta, Raama, Sabteca. Riitaki Raama tomintanakariri Seba eejatzi Dedán. ⁸Riitaki Cus tomintanakariri Nimrod, etanakawori atziri oshekitzimotziri ishintsinka. ⁹Riitaki Tajorentsi kantakaakariri Nimrod ikominthatantari. Roo opoñaantari ikanteetzi: “Poshiyaari Nimrod, tema Tajorentsi kantakaakariri ikominthatantari.” ¹⁰Iroka kyaariperori inampiite jeekatsiri Sinar-ki, ri ipinkathariwentantziri Nimrod: Babel, Erec, Acad, Calne. ¹¹Ari ipoñaakawori Sinar-ki ashitawori inampipaeni: Nínive, Rejobot, Cala, ¹²rijatzi ashitawori kyaariperori nampitsi iitachari Resén. Iroka nampitsi

Resén rootaki jatekachari ojeekira nampitsi Nínive eejatzi Cala. ¹³Riitaki Mizraem tomintanakariri Ludim, Anamin, Lejabim, Naftujim, ¹⁴Patrusim, Caslujim, Caftorim, ri isheninkapaeni Filistia-jatzi.

¹⁵Riitaki Canaán tomintanakariri Sidón rantarite itomi, eejatzi Het. ¹⁶Rijatzi isheninkapaeni Canaán irika: Jebus-jatzi, Amor-jatzi, Herhes-jatzi, ¹⁷Jev-jatzi, Arac-jatzi, Sin-jatzi, ¹⁸Arvad-jatzi, Zemar-jatzi, Hamat-jatzi. Riitaki icharinipaeni irika Canaán ikaatzi pookayitaatsiri. ¹⁹Riitaki thonkakirori inampitawo Gerar-ki, ipoñaanakawo nampitsiki Sidón roojatzi Gaza-ki. Ithonka inampitakawo nampitsiki Sodoma, Gomorra, Adma, Zeboem, roojatzi Lasa-ki. ²⁰Riitaki irikapaeni icharinitakari Cam, rijatzi nampitanakawori jemperikapaeni. Tzimayitanaki irikapaeni inampiite, eejatzi iñaanipaeni.

²¹Ikanta Sem rantarite Jafet, tzimaki icharini rirori iiteetakiri Heber. Riitaki Heber oshekiteaneentsiri ikaatzi ichariniyitanakari Sem. ²²Riitaki Sem tomintanakariri Elam, Asur, Arfaxad, Lud eejatzi Aram. ²³Riitaki Aram tomintanakariri Uz, Jul, Heter, Mas. ²⁴Riitaki Arfaxad tomintanakariri Sala. Eejatzi Sala riitaki tomintanakariri Heber. ²⁵Ikanta Heber tzimanaki apite itomipaeni: etakawori iita Peleh, aripaete ipookanaki atziri iipatsiteki. Riima itsipa itomi iita Joctán.[¶] ²⁶Riitaki Joctán tomintanakariri Almodad, Selef, Jazar-mavet, Jera, ²⁷Adoram, Uzal, Dicla, ²⁸Obal, Abimael, Seba, ²⁹Ofir, Javila, Job-ab. Maawoeni irikaete riitaki itomiite Joctán. ³⁰Ithonka inampitakawo janta Mesa-ki roojatzi Sefar-ki jeekatsiri ochempimashiki ishitowapiintzira ooryaatsiri. ³¹Riitaki irikapaeni icharinitakari Sem, rijatzi nampitakawori jemperikapaeni. Tzimayitanaki irikapaeni inampiite, eejatzi iñaanipaeni. ³²Riitaki irikapaeni icharinitanakariri itomipaeni Noé. Tema awijanakira paerani oonkawo, ari ithonkari ipaashiniyitanaki irikapaeni, rinashiyitaanaka inampiteeyawowa jemperikapaeni.

11 ¹Paerani apaani okanta ñaantsi iñaawaeteetziri kepatsiki. ²Ikanta rowahanaka atziripaeni inampityaawo ishitowapiintzira ooryaa, areetaka janta iiteetziri Sinar, iñaapaakiro owintenipathatzi kepatsi, ari inampitapaakawo. ³Ari ikantawakahaeyakani atziripaenni: “Jame owetsikaeyeni kepatsipatha atayimaetyaawo.” Arira retanteetanakawo rotantoteetawo kepatsipatha, tee apatziro rotantoteetawo mapi. Retanteetanakawo eejatzi otsirekanteetawo tsirepathari, tee apatziro rahaetziro otsirekanteetari paerani. ⁴Ari ikantawakahaeyakani eejatzi: “Pipokaeyeni, jame owetsike anampi, owetsiki eejatzi antawo ateementotsi areetachani jenokinta. Jame anampiteeyaawo kameetha eero añaantawo akinakinawaetee jemperikapaeni.” ⁵Riitaki kantacha

¶ 10.25 Iroka waerontsi “Peleh”, iñaaniki riroripaeni oshiyawo akantziri aaka “Pookaantsi.”

pokaki Tajorentsi raminero nampitsi eejatzi ateementotsi rowetsikakiri atziripaeni. ⁶Ikantashiretanaki Tajorentsi: “Apaani okanta inampiite, apaani okanta iñaani eejatzi, okaate ikenkithashireteeyaari rantero, ari imatakiro. ⁷Nimaeka nowashiñaapithateri iñaanipaeni, eero ikemathatawakaanta iñaanatawakaeya.” ⁸Ari ipakaakaakiri Tajorentsi rowetsikawitakawowa antawo inampi, ipookayiteero ikinayiteero jemperikapaeni. ⁹Ikompitakaayitakari iñaanipaeni eejatzi, opoñaantyaari eero ikemathatawakaanta. Jatayitanaki inampiteeyaawo jemperikapaeni. Rootaki iitanteetakawori Babel iroka antawo nampitsi rowetsikakiri atziripaeni.⁷

¹⁰Irika icharinipaeni Sem. Tema awijaki apite ojarentsi oonkantakari paerani, tzimaki Sem okaatzi 100 rojarentsite, tzimaki itomi Arfaxad. ¹¹Ojamani rañaaki Sem okaatzi 500 ojarentsi. Osheki itomi eejatzi rishintopaeni tzimaentsiri. ¹²Ari tzimaki Arfaxad okaatzi 35 rojarentsite, ari itzimaki itomi iitakiri Sala. ¹³Ojamani rañaaki Arfaxad okaatzi 403 ojarentsi. Osheki itomi eejatzi rishintopaeni tzimaentsiri. ¹⁴Ari tzimaki Sala okaatzi 30 rojarentsite, roojatzi itzimantaka itomi iitakiri Heber. ¹⁵Ojamani rañaaki Sala okaatzi 403 ojarentsi. Osheki itomi eejatzi rishintopaeni tzimaentsiri. ¹⁶Ari tzimaki Heber okaatzi 34 rojarentsite, roojatzi itzimantakari itomi iitakiri Peleh. ¹⁷Ojamani rañaaki Heber okaatzi 430 ojarentsi. Osheki itomi eejatzi rishintopaeni tzimaentsiri. ¹⁸Ari tzimaki Peleh okaatzi 30 rojarentsite, roojatzi itzimantakari itomi iitakiri Reu. ¹⁹Ojamani rañaaki Peleh okaatzi 209 ojarentsi. Osheki itomi eejatzi rishintopaeni tzimaentsiri. ²⁰Ari tzimaki Reu okaatzi 32 rojarentsite, roojatzi itzimantakari itomi iitakiri Seruh. ²¹Ojamani rañaaki Reu okaatzi 207 ojarentsi. Osheki itomi eejatzi rishintopaeni tzimaentsiri. ²²Ari tzimaki Seruh okaatzi 30 rojarentsite, roojatzi itzimantakari itomi iitakiri Nacor. ²³Ojamani rañaaki Seruh okaatzi 200 ojarentsi. Osheki itomi eejatzi rishintopaeni tzimaentsiri. ²⁴Ari tzimaki Nacor okaatzi 29 rojarentsite, roojatzi itzimantakari itomi iitakiri Taré. ²⁵Ojamani rañaaki Nacor okaatzi 119 ojarentsi. Osheki itomi eejatzi rishintopaeni tzimaentsiri. ²⁶Ari tzimaki Taré okaatzi 70 rojarentsite, roojatzi itzimantakari itomipaeni iitakiri Abram, Nacor, Harán.

²⁷Irika isheninkapaeni Taré. Irika Taré riitaki tomintanakariri Abram, Nacor, Harán. Irika Harán riitaki tomintanakariri Lot. ²⁸Irika Harán riitaki etakawo ikamae janta Ur-ki ipatsiteki Caldi-ite, tekiraha ikamiita Taré ashitariri. Ikamaki itzimakira paerani. ²⁹Ikanta Abram iinantakawo Sarai. Riima Nacor iinantakawo rirori Mil-ca, rishinto Harán. Iroka Mil-ca roo irento Isca. ³⁰Teemaeta itzimi eentsite Sarai, amashithakiwaetatya

^r 11.9 Iroka waerontsi “Babel” iñaani ini riroripaeni, roo oshiyawori añaaniki aaka akantziri: “Kompitaantsi.”

roori. ³¹Ari riyataki Taré janta Canaán-ki rookanakiro Ur iipatsiteki Caldi-ite. Ari raanakiri itomi Abram itsipataaneeri Sarai raniro, raanaeeri eejatzi Lot icharini. Ikanta rareetawo Harán-ki, ari inampitapaawori. ³²Ojamani rañaaki Taré okaatzi 205 ojarentsi, ari ikamaeri rirori janta Harán-ki.

12 ¹Ikanta Tajorentsi iñaanatakiri Abram, ikantakiri: “Eenitatsi otsipa kepatsi noñahakimiri, piyaate janta, pookaneeri pisheninkapaeni eejatzi piipatsite. ²Ri noshekyahaeri picharinipaeni. Ari notajonkawentakimi eeroka, rirorerori nokantakahaemi. Eeroka kantakaeyaawoni notajonkawentantyaariri itsipajatzipaeni. ³Ari notajonkawenteeri ikaatzi tajonkawentakimini eeroka. Ari niyakateeri naaka ikaatzi iyakatemini eeroka. Tema eeroka kantakaeyaawoni notajonkawentanteeyaariri maawoeni inashiyitachari sheninkatawakaeyitachari jaka kepatsiki.” ⁴Tzimaki Abram okaatzi 75 rojarentsite. Jataki Canaán-ki rookotakinirira Tajorentsi, rookaneero Harán inampiwitawowa. ⁵Itsipatanaawo iina Sarai, eejatzi Lot itominthori. Ithonkakiro raaneero tzimimoyitziriri, raaneeri maawoeni ratzirite ramanantakiri Harán-ki. Iroka okanta rareetantakari Abram Canaán-ki, ⁶ithonkakiro ranashitakawo iroka kepatsi, roojatzi rareetantakari Siquem-ki ojeekira inchato iiteetziri More. Rootaki inampiite Canaán-jatzi janta. ⁷Ari roñaahakariri Tajorentsi, ikantakiri: “Roo noperiri iroka kepatsi ikaate picharinityaari.” Rowetsike taapokimentotsi jempe roñaahakari Tajorentsi, ipinkathatantyaariri. ⁸Ikanta ikinanee ochempimashiki okaakitapaera Betel ikyaapiintzira ooryaa. Ari rowatzikapaero ipankothaante. Imontetapaakawo Betel ikyaapiintzira ooryaa, rooma nampitsi Jae ojeeki ishitowapiintzira ooryaa. Ari rowetsikapaeri otsipa taapokimentotsi, raakotapaero iwaero Tajorentsi iñaapinkathatapakiri. ⁹Eekiro ranashitanakitya, riyaatziro kirinkanta Nehuev-ki.

¹⁰Okanta paerani iñaahetakiro antawo tashetsi. Rootakira riyaatantakari Abram ijeekawaete Egipto-ki tema tekatsi rowaeyaari inampiki. ¹¹Ikanta rareetzimataka Abram janta Egipto-ki, ikantakiro iina Sarai: “Noená, pikemina, maperori pikameethaanikitaki eeroka. ¹²Arika iñaawakimi Egipto-jatzi, ikanteeyeni: ‘Iroka tsinani iina ini irika atziri.’ Rootaki opoñaantyaari rompojina, eero rompojimaetzimi eeroka tema ikowatyé rayimi. ¹³Pikanteri eeroka: ‘Aari rini’, rootaki opoñaantyaari eero rompojanteetana naaka.”

¹⁴Ikanta rareetaka Abram janta Egipto-ki, iñaawakiro Egipto-jatzi kameethaanikiri okantaka Sarai. ¹⁵Iñaawakiro reewarite. Riyaatashiitakiri Faraón iwinkatharite Egipto-jatzi, ikamantakiri kameethaanikiri okantaka tsinani. Roojatzi rahaetantanakawo Sarai iwinkatharipankoteki Faraón. ¹⁶Okantakaantziro okameethaanikitziro

Sarai, raakameethatawakiri Faraón irika Abram. Ipashitakari osheki oveja, vaca-paeni, ratziritepaeni, kawayopaeni eejatzi camello-paeni. ¹⁷Okantakaanta Sarai, rowajankitantakari Tajorentsi mantsiyarentsi irika Faraón, itsipataakiri isheninkapaeni. ¹⁸Roojatzi ikaemakaantantakariri Faraón irika Abram, ikantakiri: “¿Litaka pomanakotantawori iroka? ¿Litaka kaari pikamantantana piinaha iroka tsinani? ¹⁹Pikantakina: ‘Choeni ini.’ Naaka matajantachanimi ari noenantakyaawomi. Iroka nimaeka piina, paanaero.” ²⁰Ikanta Faraón, ikantakiri ratzirite roemshitowaeri Abram raaneeroota iina, raaneero eejatzi okaatzi tzimimotziriri.

13 ¹Ikanta ipiyaanawo Abram janta Nehuev-ki itsipatanaawo iina ipoñanaawo Egipto-ki, ramaero maawoeni tzimimotziriri. Ari itsipataari itominthori Lot. ²Ashaahantaa Abram, ishekitzimotakiri ooro, koriki, osheki ipirapaeni. ³Ikanta rawijee ipoñaanaawowa Nehuev-ki, roojatzi raretantaari Betel-ki. Ikanta rawijanee roojatzi niyankithakineki awotsi raretantaari nampitsiki Jae, rowetsikapaero ipankothaante jempe retakawo paerani ipankota, ⁴jempe rowetsikaki paerani taapokimentotsi, raakotantakawori iwaero Tajorentsi ipinkathatziri.

⁵Ari ikantakari eejatzi Lot, ishekitzimotakiri rovejate, ivacate, ratzirite, ikaatzi tsipatariri rirori. ⁶Okanta janta jempe inampitaawo, opomeentsitzimotakari itsipatawakahaeya, tee riyomaatawo rowanawo ipirapaeni. ⁷Ikaatzi kempoyeeriri ipirapaeni Abram rantzitakiri rashi Lot. Ari ijeekitari eejatzi Canaán-jatzipaeni eejatzi Ferez-jatzi. ⁸Roo ikenkithawaetakaantakariri Abram itominthori Lot, ikantakiri: “Asheninkaha owawakaeyaani aaka, tee okameethate antaminthatawakaeya, tee omatzita eejatzi rantaminthatawakaeya kempoyeeriri apirapaeni. ⁹Iroka antawoete kepatsi, pamine jempe pinampityaawo. Arika pikinanaki kirinkanta, nokinanaki naaka katonkonta. Rooma pikinanakirika katonkonta, nokinanaki naaka kirinkanta.” ¹⁰Raminakiro Lot othapya Jordán, jempe ojeeki nampichaniki iitachari Zoar, iñaatziro kameethari okantaka, tzimatsi osheki nija. Ariwaetaki Egipto. (Roperori okantawita tekira ithonkaeroota Tajorentsi iroka Sodoma eejatzi Gomorra.)

¹¹Rookotakiro Lot inampityaawo ishitowapiintzira ooryaa Jordán-cheraki. Ari rotsiparyahaari Abram irika Lot. ¹²Roojatzi ijeekanaki rirori Abram Canaán-ki, jataki Lot inampityaawo ojeekira nampitsipaeni, okaakitapaera nampitsi Sodoma. ¹³Ari ipiyotapaari atziri antayitzirori kaariperori kaari iñaamata Tajorentsi.

^s 13.7 Ikenkithatakoteetziri jaka ‘Ferez-jatzi,’ nampitsi ini iiteetziri “Ferez.” Terika ari okantya, oshiyaka riitaki ikenkithatakoteetziri nampitawori antawoki nampitsi, iinashitanteeyaari nampitawori rowaneki. Ari okanta, iñaani inatzi Heber-paeni iroka ‘ferez,’ roo akantziri aakapaeni ‘nampitsi.’

¹⁴Ikanta riyataki Lot, ikantakiri Tajorensi irika Abram: “Pamine katonko, kirinka, ishitowapiintzira ooryaa eejatzi jempe ikyaapiintzi. ¹⁵Ari nopakimiro maawoeni kepatsi okaatzi piñaakiri, okanteetateyeyaani pashiteeyaawo, roojatzi rashiteeyaari ikaate pichariniteeyaari. ¹⁶Ari noshekyahaeri roshiyeyaawo impaneki. Tee riyootero jempe okaatzi oshekitzi impaneki, ari roshiyeyaari pichariniyiteeyaari eero riyoteeri jemperika ikaate roshekite. ¹⁷Pikatziyanaki, pithonkiro panashityaawo maawoeni kepatsi okaate nashitakahaemiri, tema naaka pimironi.” ¹⁸Ari okantakari, roo riyatantakari Abram inampiteeyaawo inchatomashiki. Riitaki ashitawo atziri iitachari Mamre. Ari ekaatapaeri nampitsi iiteetziri Jebrón. Rowetsikapae janta taapokimentotsi ipinkathatapaeri Tajorensi.

14 ¹Okanta paerani janta Sinar-ki ipinkatharitzira Amrafel, riima Arioc ipinkatharitziri rirori Elasar-ki, Quedorlaomer ipinkatharitziri rirori Elam-ki, eejatzi Tidal ipinkatharitziri rirori Hoem-ki. ²Kameethari raapatziyawaka irikapaeni pinkathari rowayiriminthatari Bera pinkatharitatsiri Sodoma-ki, Birsa pinkatharitatsiri Gomorra-ki, Sinab pinkatharitatsiri Adma-ki, Sem-eber pinkatharitatsiri Zeboem-ki, eejatzi pinkatharitatsiri Bela-ki iitziteetari Zoar. ³Ikanta irikapaeni 5 pinkathari rowayiriminthetaki, raapatziyawaka rirori ipiyotakiri rowayirite janta Sidin-ki ojeekira inkaari Katyaari. ⁴Tema tzimakotaki okaatzi 12 ojarensi irikapaeni 5 pinkathari romperawaetakari pinkathari Quedorlaomer, roo 13-tapaentsiri ojarensi ikenkithashireteeyakani ipiyatyaari rowayiriteri. ⁵Okanta ojarensi 14-tapaentsiri, irika pinkathari Quedorlaomer itsipatakari itsipa pinkathariite ikaatzi aapatziyakariri riyateeyakini Astawot Karnaem, ari ithonkakiri rowayiritari Refa-ite. Ari ikantanakiri eejatzi Zuzi-ite janta Jam-ki, imatanakiri eejatzi Emiite janta Save-quiriataem-ki. ⁶Imatzitanakari Jori-ite janta tonkaariki Seir-ki, ipatzimatanakiri roojatzi Parán-ki tsipanampitawori tonkaari. ⁷Ikanta ipiyaawo Quedorlaomer itsipataari pinkathariite aapatziyariri, rareeteeyaani En-mispat-ki iiteetziri eejatzi Cades. Ithonkatanakiri maawoeni iñaanakiri janta iipatsiteki Amalek-iite, ari ikantanakiriri eejatzi Amor-jatzi nampitawori janta Jazon-tamar-ki. ⁸Ikanta pinkatharitatsiri Sodoma-ki, Gomorra-ki, Adma-ki, Zeboem-ki, Bela-ki (iiteetziri eejatzi Zoar,) riyateeyakini roma-natya Sidim-ki. ⁹Irikapaeni 5 pinkathari, rowayiritakari itsipa 4 pinkathariite: Quedorlaomer pinkatharitatsiri Elam-ki, Tzidal pinkatharitatsiri Hoem-ki, Amrafel pinkatharitatsiri Sinar-ki, Arioc pinkatharitatsiri Elasar-ki. ¹⁰Tema janta Sidim-ki tzimatsi pitsitharipatha. Ikanta pinkatharitatsiri Sodoma-ki eejatzi Gomorra-ki ikowaki ishiyapithatero awijaentsiri, ithonkari ipiinkantakari pitsitharipatha, ithonkaka ikamaki. Riima itsipa pinkathariite, ishiyeyanakani tonkaariki. ¹¹Ikanta pinkathariite

thonkaantetsiri, rayitanakiri maawoeni rowanawo, rayitzitanakiri eejatzí rashaahawo pinaperoyitachari okaatzí tzimatsiri janta Sodoma-ki eejatzí Gomorra-ki. Jateeyeeni. ¹²Janta Sodoma-ki, ari inampitawori Lot itominthori Abram. Rahaetanakiri rirori itsipatahaetanakiri rashaahawo.

¹³Eenitatsi apaani atziri shiyanaenchari, ikamantakiri Abram irika Heber-ite. Ari inampitawo Abram rinchatomashiteki Mamre. Irika Mamre riitaki Amor-jatzí, rirentzi Escol eejatzí Aner, riiytiki aapatziyariri Abram. ¹⁴Ikanta ikemawaki Abram rahaetakiri itominthori, riyoyaaki itomi ronampiripaeni rawentaaperotari, ikaateeyini 318 ipiyotaka. Royaatzishitanakiri pinkathariite roojatzí janta nampitsiki Dan. ¹⁵Rom-pokakiri tsireniriki Abram rowayiritari pinkathariite itsipatakari ratzirite, ipatzimatanakiri roojatzí Job-a-ki jeekatsiri katonkonta nampitsiki Damasco. ¹⁶Ari raapithatawaeri maawoeni owaahawontsi raayiwitanakari. Ari rokakaawentawaeri eejatzí itomithori Lot, raawaero eejatzí maawoeni rashitari. Rokakaawentawaero tsinanipaeni, eejatzí osheki itsipa atziripaeni raawiitakari.

¹⁷Ikanta Abram, piyaawo ithonkatawakirira Quedorlaomer itsipataari pinkathariite ikaatzí aapatziyakariri. Ari riyataki pinkatharitatsiri Sodoma-ki itonkyotawaari janta Save-ki, tema ikanteetziri Save rootaki “Pinkatharyarini”. ¹⁸Ari riyaatzitanaka Melquisedec pinkatharitatsiri Salem-ki, riitaki romperatajorensite Jenokijatzí Tajorensi, raanaki pan itsipataanakiro rireetziri. ¹⁹Ramanakowentawaari Abram, ikantanaki:

“Itajonkawentemi Jenokijatzí Tajorensi,
Owetsikakirori inkite eejatzí kepatsi.

²⁰Kimoshirewentaarewo rini Jenokijatzí Tajorensi,

Riitaki kantakaakawori poetsinampaantakariri omanayitzimiri.”

Ipakiri Abram irika Melquisedec eepichokiini raapithatantawaeri romanayitakaha.^t ²¹Ikanta pinkatharitatsiri Sodoma-ki ikantakiri Abram: “Pipenari atziripaeni, payero eeroka ashaahawontsi.” ²²Rakanaki Abram, ikantanakiri: “Tema naakotakiro iwaero Tajorensi, Jenokijatzí owetsikakirori jenokinta eejatzí kepatsi. ²³Eerowa nayi apaani pashitari eeroka, eero naajeetzi oeta noojotantyaariri no-zapato-te. Teera nokoyi pikantena paata, pikante: “Irika Abram nashaahantakaakari.” ²⁴Tekatsi nokoyi naaka, apatziro nayiro okaatzí rowayitakari nomperatane. Riima tsipatakinari Aner, Escol, Mamre, raayitaki rirori.”

15 ¹Ari iñaanateeri Tajorensi imishiriki Abram, ikanteeri: “Eero pithaawawaetzi Abram, naakataki kempoyaawentemini. Osheki

^t 14.20 Kantakotachari jaka “eepichokiini” roo ipakiriri paerani Abraham irika Melquisedec. Arika raapithatante roma-nayitaha Abraham-ni okaatzí 10, apaani rashitakaakyaari Melquisedec. Ari ikantakirori maawoeni raapithatantakiri, otzimerika 10, apaani rashitakaakyaari Melquisedec.”

nopinateemi.” ²Rakanaki Abram, ikantanaki: “¡Tajorensi! Piyotzi eeroka tekatsi notyomipaeni. ¿Itaka pipinatantenari. Riitaki Eliezer nonampiri Damasco-jatzi ashiteeyaawoni maawoeni tzimimotanari.” ³Ikantzi eejatzi: “Tee pikowakaana itzime notyomintyaari, irika Eliezer nomperatani, riitaki ashiteeyaawoni tzimimotanari.” ⁴Rakanakiri Tajorensi, ikantziri: “Riitaki pitomipaeni eeroka ashiteeyaawoni maawoeni tzimimotanari, kaarira itsipajatzi ashiteeyaawoni.” ⁵Ikanta Tajorensi romishitowakiri Abram jakakiroki, ikantziri: “Paminero jenokinta, piyoteri jempe ikaatzi roshekitzu ompokiro. Ari ikanteeyaa pichariniteeyari roshekitee rirori, roshiyeyaari roshekitzu ompokiro paeni.” ⁶Rawentaakari Abram Tajorensi. Roowa ipoñaantari Tajorensi raakameethatziri Abram, iitakiri tampatzikashireri. ⁷Ikantakiri: “Naakataki Tajorensi, naaka amaemiri jaka pinampitawowa paerani Ur-ki iipatsiteki Caldi-ite, nopashiteemiro iroka kepatsi.” ⁸Rakanaki Abram, ikantanakiri: “¡Tajorensi! ¿Jempe okantyaaka niyotantyaari naaka ashitaawori iroka kepatsi?” ⁹Ikantanaki Tajorensi: “Pamakina ewankari pipira tzimaentsiri mawa rojarensite: vaca, cabra, oveja. Pamakina konthawo, eejatzi iryaani shiro. ¹⁰Ari ikantakiro Abram, ramakiniri ipirapaeni, itankakiri, rowayitakiri imontekoyitakiri. Teera itankaeteri shiwankiripaeni rirori. ¹¹Pokapaaki amemporipaeni ikemaenkatakiri. Jeekaki rirori Abram romishiyiri kemaenkatakiriri. ¹²Okanta otsireniityaanaki, ayitzimotakiri Abram antawoete iwochokini, maanaki. Ari omapokanaka otsirenikakitanaki. Antawo ithaawanaki. ¹³Ikantakiri Tajorensi: “Abram, otzimatyee piyotero iroka, rahaeteri picharinipaeni otsipaki kepatsi, okaate 400 ojarensi ijeeke. Ari romperawaeteetyaari, ishintsiwenteeteri, rantawaetakahaeteri. ¹⁴Ari nowajankitzimaetaka yaari naaka omperanawaetakariri. Arika okaatapaaki, aritaki ishitowae, oshekitzimotakiri osheki rashaahawo. ¹⁵Tekatsitzimaeta awijimotemini eeroka, apatziro pikamae aririka pantarikitapaaki, pitsipateeyaari piwaejatziitani. ¹⁶Arika ojamanitakiri paata, ari ipiyee itomi pichariniite jaka, tekira omonkaatapaakaata iyaariperonka Amor-jatziite.” ¹⁷Okanta otsirenitanaki, tee okoñaatane ramine. Inaaki Abram paamari antawoete okachaataki, oshiyawityawomi omorekantatyeyaarimi kaminkari tsimeri itankaetakiri. ¹⁸Aripaete ikenkithawaetakaakiri Tajorensi Abram, ikantakiri: “Nashitakaeyaari picharinipaeni iroka kepatsi, etanakyaawo antawaaki nija Egipto-ki, roojatzi antawaaki nija Eufrates, rootaki aapatziyawakaanteeyaari. ¹⁹Aakotawakiroota iipatsite Cin-ite, Cenez-iite, Cadmon-jatziite, ²⁰Het-ite, Ferez-ite, Refa-ite, ²¹Amor-ite, Canaán-ite, Gerges-iite, Jebus-iite eejatzi.”

16 ¹Tee okanta Sarai itzimakayiro oemi Abram, tzimimaetacha omperatane oeta Agar, Egipto-jato ini. ²Okantakiri Abram: “¡Pikemaki! Tee ikowakayina Tajorensi itzimi, nokoyimaetaka pitsipatyaawo onampiri Agar, pitzimakayiro, riitaki noshiyakayeri

notyomipaeni naaka.” Inimotakiri Abram okantakiriri iina Sarai. ³Aakiro Sarai onampiri Egipto-jato, opakiri Abram iinantyaawo. Tzimaki 10 ojarentsi inampitakawo Canaán-ki. ⁴Ikanta itsitakawo Abram ronampiri Agar, rowakakiro. Okanta oñaaka Agar omotzitaki, okijaneentanakiro Sarai. ⁵Okantakiri Sarai oemi Abram: “Eeroka kantakaantakirori okijaneetantanari Agar. Naakawitaka pakimirori piinantyaawo, oñaakaha omotzitaki, okowanaki awijena oñaaperotya. Tema Riitaki Tajorentsi yotziro iitarika kantakaantzirori naakarika, aama eerokarika.” ⁶Rakanakiro Abram iina, ikantanakiro: “¡Pikemina! Ponampirira ini iroka tsinani, eerokataki yoteroni jemperika pikantero.” Roojatsi okijantanaakawo onampiri, roojatzi oshiyantakari Agar.

⁷Iñiimaetakawo ronampiri Tajorentsi ochempimashiki, ojeekashitziro nijaateni jeekatsiri awotsiki riyaatantetari nampitsiki Shur. ⁸Rojampitakiro, ikantziro: “¿Jempe pikinapaakika omperatane Sarai? ¿Jempe piyaateka?” Ari akanakiri roori, okantanakiri: “Noshiyapithatatyawo Sarai omperatanari.” ⁹Ikantanakiro ronampiri Tajorentsi: “¡Agar! Pipiye opankoki omperatzimiri, panteniro okaate omperatemiri.” ¹⁰Eekiro ikantanakitziro ronampiri Tajorentsi:

“Noshekyaaperoteemiri pijariteeyaari,
Tekatsi yoteerini jempe ikaate tzimatsini, ishekiperotaatyera.

¹¹Tema motzitakimi nimaeka, itzimae apaani pitomi,
Riitaki piiteri Ismael.

Tema iñaakimi Tajorentsi pashironkawaetaka.”

¹²Roshiyari pitomi kawayoniro, mashireyantzi ikantya.

Rantamintheteeri maawoeni atziri, ari ikantzityaari maawoeni atziripaeni rantamintheteeri rirori.

Kijokiro rowaero inampi, okantawitya eero inimotziri isheninkapaeni.” ¹³Okanta okenkithawaetakaakiri Agar irika Tajorentsi, oeteeri: “Tajorentsi Ñaantatsiri,” tema okantakitzi roori: “Iñaana Tajorentsi, eeniro nañiira.” ¹⁴Rootaki iitanteetakawori iroka nijateni: “Inijaate Añaaniri Ñaakinari.” Tema iroka nijateni ojeeki niyankithakineki awotsi kinachari janta nampitsiki Cades roojatzi Berea-ki.

¹⁵Okanta Agar, tzimaki itomi Abram, oetakiri Ismael. ¹⁶Tzimimaetaka Abram okaatzi 86 rojarentsite, ari itzimakiri Ismael.

17 ¹Tzimaki Abram okaatzi 99 rojarentsite, ari iñaahaeri Tajorentsi, ikantakiri: “Pijeekimotena kameetha eeniro pañiika eero otmawawetzi kaariperori pantzimotanteri, tema naakataki Tajorentsi Shintsiperori. ²Eenitatsi aapatziyawakahaeyaari. Ari nomaperotakiro

“ 16.11 Iroka waerontsi “Ismael”, iñaaniki rirori oshiyaakawo akantziri aaka “ikemaki Tajorentsi.”

noshekeemiri picharinipaeni.”³ Ari rotziwerowanakari Abram, oeyotanaka kepatsiki ikenkithawaetzira Tajorentsi, ikantziri: ⁴“Iroka nantzimotemiri. Oshekiperori ikanteeyaa pichariniite, rinashiteeya ipiyoteeya ikaate sheninkatawakahaachani, oshiyakahaemimi eerokami ipaapateteeya. ⁵Rootaki piitanteeyaari nimaeka Abraham, eero piitaawo Abram, tema oshekiperori ikanteeya pichariniite rinashiteeyaawo ipiyoteeya ikaatzira isheninkatawakahaeyaani, oshiyakahaemimi eerokami ipaapateteeya.”⁶ Osheki ikaatee pichariniteeyaari, eenitatsi pinkatharitaatsini, rinashiteeyaawo ipiyoteeya ikaatzira isheninkatawakahaeya. ⁷Iroka nokashiyaakaemiri eeroka nimaeka, rootaki nokashiyaakahaeriri eejatzi paata pichariniite, naakatapiintaki Pitajorentsiteteya, naakatzitaka Itajorentsiteteya eejatzi pichariniite. ⁸Nopaemiro maawoeni kepatsi jeekatsiri Canaán-ki pijeekakira nimaeka, ari pinampiteeyaawo. Eerokataki ashiteeyaawoni, roojatzi rashiteeyaari pichariniite. Rashi rowatyeero rashiteeyaawo, naakataki Itajorentsiteteya.”

⁹Eekiro ikenkithawaetatzi Tajorentsi ikantziri Abraham: “Pimonkaatenawo aapatziyawakaanteeyaari, eejatzi ikantziteeya pichariniite. ¹⁰Iroka otsipa aapatziyawakaanteeyaari, otzimaty e ithotyeeenawo pichariniite imonkaateero. Maawoeni shirampariite itochonkyaaniteeya. ¹¹Pitoyiteero eerokaete opatzithowaki pishiramparitantari. Roo riyotanteetyaari eenitatsi aapatziyaawakaari aakaete. ¹²Nimaeka etanakyaawo iitochonkyaaniteeya peenchaanikite tzimakoteentsiri 8 kitejeri. Ari ikanteeteri eejatzi otomipaeni pomperatane owakira tzimatsiri, ari pikanteri pomperatane owakira pamanantayitziri kaari pihekinkata. ¹³Otzimaty e itochonkyaaniteeya apiteroeni: eenchaaniite pomperatane, eenchaaniite eejatzi pamanantane. Roo iñahaetantyaawori piwathaki okaatzi aapatziyawakaeyaari. ¹⁴Riima pisheninkapaeni kaari totachonkyaanikitaachani, otzimaty e romishitowaeteri eero pitsipataari pinampiki, okantakaantziro tee rantziro aapatziyaawakaari.”

¹⁵Ikanteeri Tajorentsi eejatzi Abraham: “Nimaeka oeteeya piina Sara, eero oetaa Sarai.”¹⁶ Antawoete notajonkawentero, ari notzimakayiro roori itzimae entsite. Maperori notajonkawenteero. Osheki ikaatee ojariteeyaari, eenitatsi pinkatharitaatsini. Tema oshekiperori ikanteeya ojaripaeni rinashiteeyaawo ipiyoteeya ikaatzira isheninkatawakaa, ikimitakaanteero roomi rinironteeya.”¹⁷ Rotziwerowanaa Abraham, oeyootanaa kepatsiki, ishirontashireta ikantzi: “¿Arima rowakantee

▼ **17.5** Iroka waerontsi “Abraham”, iñaaniki riroripaeni oshiyaawori akantziri aaka “ipaapate osheki sheninkatawakahachani.” ▼ **17.15** Iroka waerontsi “Sara”, iñaaniki rirori oshiyaawo akantziri aaka “rishinto pinkathari.”

atziri antarikiteentsiri tzimaentsiri 100 rojarentsite? ¿Arima omateeya eejatzi otzimaē Sara antawokitakira okaatakira 90 ojarentsite?”¹⁸ Eekiro ikantatzi Abraham, ikantzi: “Okamintha inintahaeyaawo Ismael okaatzi pitajonkawentakiri.”¹⁹ Ikantanaki Tajorentsi: “Nokantatziimi naaka arira otzimaē piina Sara itzime pitomi, riitaki piiteri Isaac. Riitaki maperoteeroni aapatziyawakaane, eero nopakaakahaeri ichariniite rirori.²⁰ Nokemaki jempē ikantakota Ismael, aritaki notajonkawentakimiri. Ari noshekyahaeniri icharini rirori. Riitaki ipaapateteeya 12 riroperori jewayiitatsini, naaka kantakahaeyaawoni iriroperotanteeyaari ichariniite, kameethari raapatziyawakaeya.²¹ Rootaki itzimantyaari Isaac, yotapaaka apaani ojarentsi otzimanitantyaari Sara, riitaki noejokirotakahaeyaari aapatziyawakaane.²² Ikanta ithonkanakiro Tajorentsi ikenkithawaetakaakiri Abraham, ipeyapithatanaari.

²³ Tee rowawijaanaki Abraham apaani kitejeri, itochonkyaanikitakiri itomi Ismael. Ari ikantzitakari maawoeni itomipaeni shirampariyitatsiri, ari ikantzitakari eejatzi ramanantane romperatanepaeni jeekatsiri ipankoki. Rantakiro okaatzi ikantakiriri Tajorentsi.²⁴ Tzimanaki Abraham okaatzi 99 rojarentsite itoteetakiniri opatzithowaki ishiramparitantari²⁵ Riima itomi Ismael tzimaki rirori okaatzi 13 rojarentsite, itotziteetantakariri opatzithowaki ishiramparitantari.²⁶ Tee awiji apaani kitejeri itotantakawori Abram opatzithowaki ishiramparitantari, arira itsipatakari itomi Ismael.²⁷ Ari itsipatzitakari eejatzi ramanantane romperatanepaeni ikaatzi jeekatsiri ipankoki kaari isheninkayita.

18 ¹ Ikanta ijeekawaetzi Abraham opatzimooki ipanko tampatzikapaeiteki ooryaa, roñaahakaari Tajorentsi janta rinchatomashiteki Mamre.² Ikanta raminaki Abraham iñaatziiri mawa atziri. Intsipaete ikatziyanaka itonkyotawakari, rotziwerowashitawakari, oeyootanaka kepatsiki.³ Ikantawakiri: “¡Nowinkatharite! Paata pawijita,⁴ namawakimiita eepichokiini nija pikewyaari pitziki, pijeete otsimankakira inchato pimakoryaawaete.⁵ Naakataki pomperatane, pareetakari ipankoki. Paata niyaatawakiita namine owanawontsi poyaari okine pishintsite aririka pawijanaki.” Ikanteeyini rirori: “Ariwé, kameethataki.”⁶ Kyaanaki Abraham inthomoeki ipankoki, ikantapaakirro Sara: “Intsipaete pamine roperori trigo-pane okaate mawa piyeekitero powapiintzirowa powetsikane pan.”^x ⁷ Ari ramaki Abraham riroperori ewonkiri vaca. Ipakiri ronampiri, riitaki aminerini okine rojanteri rowantyaariri.⁸ Tee apatziro ewonkiri vaca ramaki Abraham, ramakiniri

^x **18.6** Kantakotachari jaka “piyeekite powantapiintawori” roori oshiyawori rowanteetawori paerani trigo-pane okaatzi otenatzi 7 kilo. Tema mawa riyeekiitaki, tzimaki okaatzi 20 kilo trigo-pane.

eejatzi itene vaca. Kimoshireri ikanta raminayitawakiniri rowanawo, ijeekaeayakini areetariri otsimankakira inchato.

⁹Ikanta ithonkakirowaeyakani, irikapaeni areetzinkari rojampitakiri Abraham, ikantziri: “¿Jempe piina Sara?” Ikantanaki Abraham: “Ojeeki inthomoeki.” ¹⁰Ikantanaki areetzinkari: “Arika nopiyee otsipaki ojarentsi ari noñaapaero Sara itzimae entsite.” Okemaki Sara ikenkithawaeteeyinira Abraham, ojeekaki ojanari opatzimooki opanko, itaapiikira oemi. ¹¹Antarikiteeyakini apitekiroeni Abraham eejatzi Sara. Kaatapaaki oñaawenta otsinanitantari. ¹²Roo kaari aamawetantanakawo oshirontanaka, okantashiretanaki: “¿Jempe okineeka notzimae naaka, antarikiteeyakinani apiteekite?” ¹³Rojampitanakiri Tajorentsi irika Abraham, ikantziri: “¿Iitaka oshirontantari Sara? ¿Tema okemijantzi arira otzimae okantawitaka antawokitaki? ¹⁴¿Eenitatsima pomeentsitzimotyaarini Tajorentsi? Arika nopiyaki otsipaki ojarentsi nareetemi, ari noñaapaero Sara itzimae entsite.” ¹⁵Okanta okemawaki Sara, antawoete othaawanaki, okowawitanaka othaenkero ikanteetakiri, okantanaki: “Tema tee noshironta.” Ari ikantanakiro Rirori: “Niyotaki naaka shirontakimi.”

¹⁶Ari ikatziyanaa areetzinkari, jataneé ikinaneero nampitsiki Sodoma. Ari royaatanakiri Abraham riwethatawaeyaari. ¹⁷Ari ikenkithashiretanakari Tajorentsi, ikantzi: “¿Nokamanterima Abraham okaate nanteri? ¹⁸Tema riitaki oshekitaatsini icharini, shintsiri rinatye ikaate sheninkatawakahaachani. Riitaki nokashiyaakaakiri ikantakaanteero notajonkawentanteeyaari maawoeni inashiyitachari isheninkatawakaaha kepatsiki. ¹⁹Naaka yoyaakiri imatakaanteeyaari itomipaeni imayiteero niyotantakiri, eejatzi ikaatzi ichariniteeyaari. Rantateero maawoeni kameethatatsiri, okaatzi tampatzikatatsiri, roo opoñaantyaari nomatantyaawori naaka okaatzi nokashiyaakaakiriri.” ²⁰Roojatzi ikantantanakari Tajorentsi: “Irikapaeni Sodoma-jatzi eejatzi Gomorra-jatzi omaperotaka ikaariperotaki. ²¹Ari niyaateri nimaeka janta, naminero maperotachari iyaariperonka okaatzi ikanteetziri. Rootaki niyotantyaari.” ²²Awijanaki apite areetzinkari nampitsiki Sodoma, roojatzi ijeekanaki Abraham itsipatanakari Tajorentsi.

²³Ari rontsirokapaakari okaakiini, ikantziri: “¿Arima pithonkatakiri kameethashireri jeekimotziriri kameetha inampiki? ²⁴Aamaashitya tzimatsi 50 kameethashireri janta nampitsiki. Ikaaterika 50 kameethashireri, ¿arima pithonkakirowa nampitsi? ¿Eeroma pimatziro pipeyakoteri, ikaaterika ikateerika 50? ²⁵Tekatsira inimote pithonkeri kameethashireri ikantakaantzirowa kaariperoripaeni, kimiwaetaka arikami ikaate ikaariperowaete. Eero pantziro iroka. Tema eerokataki ipaapateete aminakotantani maawoeniki kepatsi. ¿Eeroma pantziro kamethatziromotantatsiri?” ²⁶Ari rakanaki Tajorentsi ikantanaki:

“Arika noñaaki janta Sodoma-ki ikaate 50 kameethashireri, aritaki nopeyakoteeri maawoeni nampitawori janta, okantawitaka ikaariperowiteeyakani.” ²⁷Tekira inimotziriita Abraham, rapiitanakiri rojampitziri, ikantziri: “Pipeyakotawakina napiitemiro nojampitemi, tema Tajorensi pini eeroka, atziri nini naaka. ²⁸Arika riyotapaakya 5 kameethashireri imonkaatantyaari 50 kameethashireri, ¿arima pithonkatakakiri maawoeni atziripaeni nampitawori janta?” Ari ikantanaki Tajorensi: “Arika noñaaki ikaate 45 kameethashireri, eerowa nothonkiro nampitsi.” ²⁹Eekiro ikantatziri Abraham: “Arika ikaate 40 kameethashireri, ¿arima pithonkakiri maawoeni atziripaeni nampitawori?” Ikantzi Tajorensi: “Arika noñaaki ikaate 40 kameethashireri, eero nothonkiro nampitsi.” ³⁰Eekiro ikantatziri Abraham ikantakowentantzi, ikantzi: “Eenitatsi nokowakotemiri eero pijamana napiitemiro nokantakimiri. ¿Litaka awijatsini aririka ikaate 30 kameethashireri?” Ari rapiitanakiro Tajorensi ikantzi: “Arika noñaaki ikaate 30 eero nothonkiro nampitsi.” ³¹Eekiro rapiitatziri Abraham ikantziri: “¿Pinkathari! Osheeki nowomeenchaakimi nojampitzimi. ¿Litaka awijatsini ikaaterika 20 kameethashireri?” Ari ikantane Tajorensi: “Arika ikaate 20 kameethashireri eero nothonkiro nampitsi.” ³²Eekiro ikantatziri Abraham, ikantziri: “Pikeme nokantemi Nowinkatharite, eerowa pikijana, ari noweyaantawaemi nojampitemi, eero napiitziro. ¿Litaka awijatsini ikaaterika 10 kameethashireri?” Ari ikantane Tajorensi: “Arika noñaaki ikaate 10, eero nothonkiro nampitsi.” ³³Ikanta ithonkanakiro Tajorensi ikenkithawaetakaeri Abraham, jataanee. Piyaaja rirori Abraham ipankoki.

19 ¹Ari otsireniityaanaki, areeteeyakani Sodoma-ki apite ronampiri tajorensi. Ijeekamintheetzi Lot ikyaapiinteetzi nampitsiki, ari ipiyotapiinteeyani atziripaeni. Ikanta inaawakiri, ikatziyanaka itonkyotawakyaari, rotziwerowashitawakari ipinkathatawakiri, oeyootanaka kepatsiki. ²Ikantawakiri: “¿Pinkathari! Nokowatzi pimaanaki nopankoki. Iroka nija piikewya piitziki. Arika okitejitamane, ari pawije.” Ikanteeyini rirori: “Aritaki, nomaye jakakiroki.” ³Eekiro ikantatziri Lot, roojatzi ikowantanakari areetzinkari royaatanakiri ipankoki. Ikanta rareetakaapaakari, rowetsikakaantapaaki Lot owanawontsipani, rowetsikakaantaki eejatzi panponka kaari rowaeteetzi shineyakaeroni, rowakaeyaariri areetzinkari. ⁴Tekira imahaeyiniita, ipokaeyapaakini osheki Sodoma-jatzi, itapotapaakiro pankotsi ijeekaeyakinira, ari ikateeyakini ewankaripaeni itsipatakari antaripaeni. ⁵Ikaemapaakiri Lot, ikantziri: “¿Jempe ijeekika areetapaenchari pipankoki otsirenitakira? Pomishitoweri, nokowatzi noñaathatakayaari.” ⁶Ari ishitowanaki Lot ikenkithawaetakakiri atziripaeni, rashitakoperotakiri areetachari. ⁷Ikantziri: “Pikempoyahaeya atziripaeni, pantzimotantzirokari kaariperori.

⁸Eenitatsi apite nishinto tekira iyotziriyiita shirampari. Pikoyirika aritaki nomishitowakimiro, roori piñaathawaetyaari pantero pikoyiri eeroka. Teemaeta nokoyi pikoshekyaaari areetanari nopankoki, nowaemakaantane rini.” ⁹Ikanteeyini kaariperotatsiri: “Apatziromi romperawaetakaemi itsipajatzi atziri oshiyimiri eeroka. Piteenki, eeroka nomaperote nimaeka nokoshekyaa.” Retanakari ikoshekanakari Lot. Ipokaeyapaakini okaakiini ipankoki ikoyi rotatsinkirimi jaawi. ¹⁰Ari rakotanaki areetzinkari, rakathateeri Lot romonkyahaeri ipankoki. Rashitanakiro. ¹¹Thonkatanaka mawoeni imawityaakitanaki ewankaripaeni eejatzi antaripaeni. Aakiri imakone ithotyaakotziro ashitawo pankotsi.

¹²Ikantanaaki areetzinkari, ikantziri Lot: “¿Tzimatsima Itsipa pisheninka jaka? Paanakiri pitomipaeni, pishintopaeni, pitzineripaeni. Payitanakyaari eejatzi pikaateeyinira, pishitoye nampitsiki. ¹³Nothonkatyeerowa iroka nampitsi. Okimiwitakawo okaemakaematatyeemi iyaariperonka atziripaeni nampitawori jaka. Rootaki rotyaantantakinari Tajorentsi nothonkero.” ¹⁴Ari riyaaatanaki Lot iñeeri itzineripaeni, ikaatzi okashiyaari rishintopaeni oemintyaari, ikantapaakiri: “Pishitoye pinampiki, ithonkatatyaarowa Tajorentsi.” Teemaeta ikemijanteeyeni itzineripaeni Lot, roshiyakaatzi rowashiyawaetashita.

¹⁵Okanta okitejitzimataki, ikantanaeri ronampiri tajorentsiite irika Lot: “Terika pikoyi pikame nothonkatyeerowa iroka nampitsi, pishiyakaero piina pitsipataanakiro apite pishinto. Intsipaetera.” ¹⁶Etsikiroeni ikantawaeta Lot tee ithakyaawaetzi, akotanaki ronampiri tajorentsiite rakathawakotanakiri, tema etakopero royiri Tajorentsi irika Lot. Ari ikantanakirori iina eejatzi rishintopaeni. Rookakiro ojanari nampitsiki, awijakotee atsipetyaawomi ithonkaetakirowa nampitsi.

¹⁷Ari ishitowanaki nampitsiki Lot, ikenkithawaetanaki itsipa ronampiri tajorentsi, ikantziri: “Pishiye, eero pijeekawaetzi niyanki awotsiki, pawijakoteeta. Eero paminapanaatzi pitaapiiki, apatziro powanakiro piyaatero tonkaariki.” ¹⁸Ari rakanakiri Lot, ikantanakiri: “Eerowa omata nowinkatharite. ¹⁹Osheki kameethari pantakinari, maperori pineshironkatakina powawijaakotaana. Eeromaeta okanta noshiye tonkaariki, aritaki nokamaki aririka areetawakina pithonkatatantyaawori nampitsi. ²⁰Eenitatsi jaka okaakiini oryaanini nampitsi. Arira nokinanaki. Pishinetena niyaate eero nokamanta. Tema oryaanini ini nampitsi.” ²¹Ikantanaki itsipa ronampiri tajorentsi: “Nokemakimi, aritaki nomatakiro pikowakotakinari. Eero nothonkiro ewonkiri nampitsi pikantakinari. ²²Piyaatanakiita nimaeka. Eero nothonkitawo nampitsi tekiraata pareetyaata jempe poshiretakawo.” Roojatzi iitanteetakawori nampitsi Zoar.^y ²³Okanta okitejitamane, areetaka Lot janta Zoar-ki.

^y 19.22 Iroka nampitsi “Zoar,” akantziri añaaniki aakayite “ewonkiri.”

²⁴Rowaryaaki Tajorentsi paamari janta Sodoma-ki eejatzi Gomorra-ki. ²⁵Ithonkakiri jeekantawori nampitsi, ari ikantakiro maawoeni shookayitatsiri janta. ²⁶Pokawitacha iina Lot, oyaatakiri oemi, aminamintheetzi otaapiiki, omapokashitanaka opeyanakawo tziwithantha. ²⁷Okanta okitejitamane, ananenkamanaki Abraham janta ikenkithawaetakaakirira chapinki Tajorentsi. ²⁸Raminapaaki jantó ojeekira nampitsi Sodoma, ojeekitaha eejatzi Gomorra, iñaatziro okachaareenkataki, okimitakawo okachaatzí pometaantsi.

²⁹Imatakiro Tajorentsi ithonkatakiro nampitsi inampiwitawowa Lot. Teemaeta ipeyakotziri Tajorentsi irika Abraham, rowawijaakoteeri itominthori Lot thonkatachanimi rirori. ³⁰Antawoete ithaawanaki Lot inampiteeyaawo Zoar-ki, itonkaanaki tonkaariki itsipatanaawo apite rishinto. Ari ijeekawaeteeri impeetamooki. ³¹Okanta rantawote rishinto Lot okenkithawaetakaakiro irento, okantziro: “Antarikitaki apaapate, tekatsi shirampari aementeyaari jaka, antantyaawori ametapiintari. ³²Jame ashinkiteri, roo añaantyaari itzimae eentsitepaeni.” ³³Okanta otsirenitanaki, okitaakitaatakiri opaapate. Otsipatakari rantawote rishinto. Teemaeta ikemawenta opaapate jempepaete otsipatakari, jempepaeterika opiriintanaa eejatzi. ³⁴Okanta otsipa kitejeri, okantee rantawote rishinto, okantziro irento: “Notsipatakarira naaka apaapate tsireniriki, jame apiiteri oshinkiteri pitsipatantyaariri eeroka, rowakantemire.” ³⁵Okanta otsirenitane, apiiteeri oshinkiteeri opaapate, omatakiro ewankawo otsipatakari opaapate. Teemaeta ikemawenta eejatzi Lot jempepaete otsipatakari rishinto jempepaeterika opiriintanaa eejatzi. ³⁶Roojatzi omotzitantakari apitika rishinto Lot, riitaki owakakirori opaapate. ³⁷Etanakawo rantawote itzimaki otomi, oetakiri Moab, riitakira oshekitaneentsiri iiteetakiri Moab-ite.^z ³⁸Ari okantaka eejatzi ewankawo, tzimae otomi, oetakiri Ben-amí, riitaki oshekitaneentsiri iiteetakiri Amon-jatzi.^a

20 ¹Ikanta Abraham jatee kirinkanta Nehuev-ki, inampitapaawo Gerar-ki, jeekatsiri niyankithakineki awotsi nampitsiki Cades roojatzi Shur. ²Ikantantayitzi janta: “Kaari noena iroka Sara, choeni ini.” Ikanta ikemaki Abimelec, pinkatharitatsiri nampitsiki Gerar, rotyaantaki aakiteroni Sara, iinantyaawo. ³Okanta otsirenitanaki imishiwaetaki Abimelec, ikantziri Tajorentsi: “Ari pikamaki, tema payitantakiro tsinani tzimatsiri oemi.” ⁴Tekiramacheeni iñeeroota Abimelec iroka tsinani, ikantanaki rirori: “¡Pinkatharí! ¿Kameethatatsima powamayeri kaari tzimatsini ikinakaashitane? ⁵Riimacheetaka Abraham kantakinari: ‘Iroka

^z 19.37 Iroka waerontsi “Moab”, iñaaniki rirori okimiwiitawo akantziri aaka “poñaachari opaapateki.” ^a 19.38 Iroka waerontsi “Ben-amí”, iñaaniki rirori okimiwiitawo akantziri aaka “itomi nosheninka.”

tsinani choeni ini'. Omatzitakawo eejatzi roori okantzi: 'Ariini rini irika Abraham.' Teera nokowawita nowaariperotante. Tekatsi nantakayirori kaariperotatsiri." ⁶Rakanakiri Tajorensi imishiriki, ikantziri: "Niyotaki naaka tee pikowawita powaariperotante. Rootaki kaari noshinetantzimi pantero, rootaki opoñaantari kaari pikaariperotzimotantana. ⁷Pipaeri iina irika atziri. Tema kamantantaneri rini, ari ramanakotakimi eero pikamanta. Eerorika poepiyeeniri iina, ari pithonkatakya pikame maawoeni eejatzi pitomipaeni."

⁸Ikanta ipiriintamanaa Abimelec, ikaemakiri romperatanepaeni, ikamantakiri okaatzi imishitakiri. Antawoete ithaawaeyanakini. ⁹Ikanta Abimelec ikaemakiri Abraham, ikantakiri: "Paminero jempe pikantakina. ¿Jempema nokantakimika naaka powaariperotantenari? Kaari ranteetziro iroka. ¹⁰¿Iitaka pikenkithashiretari pantantawori iroka?" Ari ikantaki Abimelec iñaanatakiri Abraham. ¹¹Rakanaki Abraham, ikantanaki: "Noshiyakaatzi ari rompojawenteetakina noena, noshiyakamintheetzi jaka nampitsiki tekatsi pinkathaterini Tajorensi. ¹²Omaperowita nitsirotawo Sara tema rishinto inatziiri ashitanari, kaaritzimaeta ashityaawoni nonaanate. Roowa naantakawori. ¹³Paerani ikantakina Tajorensi noshitoye iipatsiteki ashitanari, nokantakiro Sara okantantayite jemperika nareetya: 'Aariini rini'." ¹⁴Ikanta Abimelec roepiyeeniri Abraham iina. Ipashitawaari tzimahaantatsiri romperatane, ipawaeri tsinani eejatzi shirampari, ari ipawaeri eejatzi tzimakaarantatsiri ivacate eejatzi rovejate. ¹⁵Ikantawaeri: "Iroka noepatsite, paminee jemperika pinintziro pinampityaawo." ¹⁶Ari ikantawaero Sara roori: "Oshekira koriki nopakiriri piyaariri, ikaatzi 1000. Roo inimotanteemiri eero pikaaniwaetanta. Riyoteero maawoeni pikaateeyakinira rowetsikaero okaatzi awijeentsiri."

¹⁷Ikanta Abraham ramananakari Tajorensi, omapokashitanaa retsiyatakotanee Abimelec, eejatzi itsipatari. Etsiyatakotanee eejatzi ronampiripaeni otzimaanitanteeyaari. ¹⁸Tema okantakaantakiro Sara, imaanerotakaakiro Tajorensi tsinanipaeni romperatane Abimelec okaatzi jeekapankotziriri.

21 ¹Ikanta Tajorensi, ikenkithashireteero Sara, monkaataka inintakaakirori. ²Roojatzi omotzitantakariri eentsite, otzimakiniri apaani itomi Abraham, okantawitaka rantarikitaki Abraham, tema imonkatakiniri Tajorensi okaatzi ikantakiriri. ³Imatakiro Abraham, iitakiri Isaac otomi Sara. ⁴Ikanta imaakotapaaki 8 kitejeri raanakiri iithowaanikiteri, tema rootaki ikantakiriri Tajorensi. ⁵Tzimaki Abraham okaatzi 100 rojarentsite itzimantakari Isaac.

⁶Ari okenkithashiretanaka Sara, okantzi: "Ikaatzi kemakoteenani tzimaki neentsite, aritaki ishirontawentakina, tema ari nokantaka naaka ishirontakaakina Tajorensi. ⁷¿Iitama yotatsiri arira itzimae neentsite

nothotahaeri? Matzimaetaaka tzimaana okantawitaka rantarikiwitaka Abraham.”

⁸Ikanta ikimotatanaki Isaac rookanakiro iteni, antawoete ikimoshireteeyaanaakini Abraham. ⁹Roo kantacha Sara, oñaakiri otomi Agar Egipto-jato itzimakaakirori Abraham, osheki itheenkimawaetziri Isaac. ¹⁰Iyaatashitakiri Abraham, okantapaakiri: “Potyaanteero ponampiri otsipataneeyaari otomi. Tee okameethatzimotana itsipatyaari notomipaeni naaka otomipaeni onampitaarewo. Tee nokoyi rantetyaari pashitakaeyaari.” ¹¹Osheki okatsitzimotanakiri Abraham, tema rijatzi itomi. ¹²Riitaki kantacha Tajorentsi ikanteeri Abraham: “Eero ipakootzimowaetzimi pitomipaeni eejatzi riniro. Pimatero okantakimiri Sara. Tema irika Isaac, riitaki shekitaatsini picharinityaari riroperotatsini. ¹³Ari nokanteeri eejatzi otomi pomperatane, ari noshekyahaeri eejatzi itomipaeni rirori, tema riitaki pitomi.” ¹⁴Okanta okitejetamane, ipakiro Abraham iroka Agar pan, ipakiro eejatzi mashitsinaki, ari ipiyaantakiniro nija. Ikyaaakiro irokapaeni, itsipataakiro Ismael otomi, rotyaantakiro iyaate. Jatanaki ochempimashiki iiteetziro Beerseba, okinakinawaetzi, tee iyotzimaetya jempe areetya.

¹⁵Okanta othaateero onijaate mashitsinakiki, ookanakiri otomi inchatapishiki. ¹⁶Iyaatapithatanakiri inteneeni, tema tee okoyi oñeeri ikamimotero. Okanta jeekapaaki inteneeni, iraanaka otomi. ¹⁷Ikemakiri Tajorentsi riraawaeta eentsi, ikaantanaki ronampiri tajorentsite jenokinta, ikantziro Agar: “¿Iitaka awijimotzimiri Agar? Eero pithaawashiwaeta, ikemakiri Tajorentsi rirahaa peentsite pomaryaakirira. ¹⁸Piyaate, pitzinahaeri, eero powashironkayiri. Tema ari noshekyahaeri ichariniite.” ¹⁹Ikantakaakawo Tajorentsi, oñaaki Agar oshitowaatzi nija. Jatanaki, opiyaantaki mashitsinakiki, oetakiri otomi Ismael. ²⁰Riitaki Tajorentsi tajonkawentakiri eentsi, roojatzi rantaritantakari. Ari inampitakawori ochempimashiki. Kominthaantzi rini. ²¹Inampitakawo ochempimashiki iiteetziro Parán. Okanta riniro, opakiri iinantyaawo Egipto-jato.

²²Aripaete riyataki Abimelec ikenkithawaetakayiri Abraham. Itsipatanakari Ficol, reewari rowayirite. Ikantapaakiri: “Niyotzi osheki itajonkawentakimiro Tajorentsi okaatzi pantayitziri. ²³Nokoyi paakotenawo iwaero Tajorentsi, niyotantyaari eero powaariperotantana naaka, notyomipaeni, eejatzi ikaate nochariniyityaari. Nokoyi pikantaperotena, niyotantyaari aririka paakameethatakina naakaete nokimitzimi eeroka naakameethatapiintakimi, ari poshiyakayiriri eejatzi atziripaeni ikaatzi nampitawori jaka pinampitakawowa eeroka.” ²⁴Ikantanaki Abraham: “Aritaki nomatakimiro pikowakiri, omaperotatya.” ²⁵Ikantanakiri eejatzi: “¿Piñaakiri ponampiripaeni rashitakawo nonijaate nokaapiintziri?” ²⁶Ikantanaki Abimelec: “Tee

niyote jempe itzimi aapithatakimirori, owakiraha nokemakimi nimaeka.”
 27 Raaki Abraham rovejate, ivacatepaeni ipashitakari Abimelec. Arira raapatziyawakahaari. 28 Riitaki kantacha Abraham, rinashitaka itsipa 7 rovejate. 29 Rojampitakiri Abimelec, ikantziri: “¿Iitaka pinashitantariri povejatepaeni?” 30 Ikantanaki Abraham: “Irika 7 oveja nopakimiri, roori riyotanteetyaari naakataki kiyakotzirori ikaapiinteetzira nija.” 31 Roo iitanteetakawori Beerseba, tema ari ikenkithawaetawakaaka janta apiteroeni eenitatsi raapatziyawakaeyaari.^b 32 Ikanta ithonkakiro ikenkithawaeteeyini Beerseba-ki, piyanaa Abimelec itsipatanaari Ficol inampiiteki Filistia-jatzi.

33 Ikanta Abraham ipankitaki inchato janta Beerseba-ki, ikowakotakiri Tajorentsi raakotero iwaero, ikanteetziri “Añaaniri Tajorentsi”.^c 34 Osheki ojamanitaki ijeekawaetaki Abraham iipatsiteki Filistia-jatzi.

22 1 Okanta ojamanitaki, ikowaki Tajorentsi iñeero rawentaashirenkari Abraham. Iñaanatakiri iwaero, ari rakanaki rirori, ikantanaki: “Jaka nojeeki Tajorentsi.” 2 Ikantziri Tajorentsi: “Piyaate janta Moriaj-ki, paanakiri petakoperotane pitomi. Arika pareetakya, pitayenari tonkaariki jempe janta noñaahakimiro.” 3 Okanta okitejitamane, ipiriintanaka Abraham, rowetsikakiri iyawayote, raanaki itsima itaantyaariri, jataki rokotakinirira Tajorentsi. Raanakiri itomi Isaac itsipataanakiri apite romperatane. 4 Mawatapaentsiri kitejeri ari raminanaki jantó roshiretakawonta. 5 Ikantakiri romperatane: “Ari pijeekawaki jaka pikempoyeeri kawayo. Niyaatawakiita naaka notsipatanakyaari notyomi. Arika nomatakiri nopinkathateri Tajorentsi, roojatzi nopiyanteeya.” 6 Raakiro itsima Abraham, inatakaanakiri Isaac, raanaki eejatzi iyotsiryaanite, eejatzi paamari. Jateeyanakini apityaampikiteeni. 7 Tekira ojamaniteeta rojampitakiri Isaac ipaapate, ikantziri: “Pawa.” Ari rakanakiri Abraham, ikantzi: “Iitaka pikoyiri notyomí.” Ikantzi Isaac: “¿Tzimatsi tsitsi, paamari, jempe ayeka oveja atayeri?” 8 Ikantzi ashitariri: “¡Notomi! Riitaki Tajorentsi kantakaeyaawoni itzimantyaari oveja atayeniriri.” Eekiro riyaateeyatziini.

9 Ikanta rareetapaaka jempe rokotakiniri Tajorentsi, ipewiryaapaaki mapi Abraham rowetsike itaamento, ipewiryaakiro itsima itaantyaariri. Raakiri itomi roojotakiri, roma-ryaakiri taamentotsiki ipiyotakirowa itsima. 10 Roo itzinaawitanakawo iyotsiryaanite rojataantyaariri itomi, 11 ikaemotanakiri ronampiri Tajorentsi, ikantziri: “¡Abraham! ¡Abraham!” Rakanaki rirori ikantzi: “Jaka nojeeki.” 12 Ikantziri ronampiri tajorentsi:

^b 21.31 Iroka waerontsi “Beerseba”, iñaaniki rirori oshiyawori akantziri aaka “Nijaateni Aapatziyawakahaantsi.” ^c 21.33 Kantakotachari jaka “inchato,” roo iiteetziri “tamar-isco.”

“Eero pojateeri eentsi, niyotakimi nimaeka tee pipiyathatari ikantzimiri Tajorentsi, tee pithañaapithatari papintzite pitomi.” ¹³Ari raminanaki itaapiiki Abraham, riñaatziri roojotaka icheeki oveja inchamaeshiki. Riyaatashitanakiri, riitaki poyaatakariri itomi itakiri. ¹⁴Rootaaki iitantakawori Abraham tonkaari, iitakiro: “Ipantziro Tajorentsi oetarika koetyiimoteeri.” Roo ikantantapiinteetari: “Ipaetanteero oetarika koetyiimoteeri janta itonkaariteki Tajorentsi.”

¹⁵Eejatzi rapiitakiro ronampiri Tajorentsi iñaanateeri Abraham, ¹⁶ikantziri: “Iroka iñaani Tajorentsi: ‘Okantakaantziro tee pithañaari papintzite pitomi, naakatakira pikemijante nopaanteki. ¹⁷Ari piñaakiro notajonkawentaperotemi. Naakataki oshekeerini pitomipaeni roshiyeyaari roshekitzi ompokiro, roshiyeyaawo oshekitzi eejatzi impaneki nijathapyaaki. Riitaki otsinampahaerini ikijaneentane. ¹⁸Riitaki kantakaanteeroni itajonkawenteetantyaawori maawoeni inashiyitachari isheninkatawakaaha kepatsiki, okamintha pikemijantakina.’ ” ¹⁹Piyaaja Abraham jempe royaawentziri romperatanepaeni. Ikanta ranashitakawo maawoeni Beerseba, ari inampitaawori Abraham janta.

²⁰Okanta ojamanitaki, ikemakoteero Abraham iinathori Mil-ca itsimakahaero rirentzi Nacor. ²¹Etakawori itzimi iita Uz, itzimanaki itsipa iitakiri Buz, itzimanaki itsipa iitakiri Kemuel, riitaki ashitanakariri Aram. ²²Ari itzimanaaki itsipa: Quesed, Jazo, Pildas, Jidlaf, Betuel. ²³Irika Betuel riitaki ashitanakawori Rebeca. Riitaki irikapaeni 8 otomipaeni Mil-ca itzimakakirori Nacor, rirentzi Abraham, ²⁴Itzimakakirori eejatzi Nacor omperatane iitachari Reúma. Irika ikaateeyini: Teba, Hajam, Tajas, Maaca.

23 ¹Okaatzi 127 ojarentsi añaaki Sara. ²Ari okamaeri roori janta nampitsiki Quiriat-arba iiteetziri eejatzi Jebrón jeekatsiri Canaán-ki. Antawoete riraakotakawo Abraham okamakira Sara. ³Okanta okamaki Sara, riyaatashitakiri Het-ite nampitawori janta, ikanteri: ⁴“Pashinijatzi nini naaka tee osheninkatawaka, nokoyi namanante piyaminkarimoote nokitatantyaawori noena.” ⁵Ikanteeyanakini Het-ite: ⁶“Pikemijantawakina nowinkatharite. Riyoyaane Tajorentsi pini eeroka, pamine kyaariperori kaminkarimoo pikitatero piina. Tekatsi thañaapithatemironi.” ⁷Katziyanaka Abraham, riwethatanakari Het-ite. ⁸Ikantanakiri: “Kyaariperorika pikowaeyini nokitatzimotemiro noena, pikanteri Efrón itomi Zoar, ⁹nokoyi namanantero impeetamoo iiteetziri Macpela jeekatsiri iipatsiteki. Aritaki nopinatakiri jempe okaate ikowakotenari. Roo opoñaantyaari nashitantyaawori naaka.” ¹⁰Ari ijeekaki irika Efrón itsipatakari isheninkapaeni Het-ite, rakanakiri Abraham ikemantyaariri isheninkapaeni, ikemantyaari ikaatzi areeyitachari nampitsiki, ikantanaki: ¹¹“Eero nowinkatharite,

nopashitemiro noepatsite impeetamoo. Riitaki nosheninkapaeni ñeenani nopashitemiro. Otzimatye pikitatero piina.” ¹²Ari rapiitanakiro Abraham riwethatanakari nampitawori janta. ¹³Ikemakiri maawoeni itsipatakari, ikantanakiri Efrón: “Pikemi nokantemi, nokoyi payeri koriki nopinatemirori piipatsite, nokitatzimaetyaawo noena janta.” ¹⁴Ari ikantanaki Efrón: ¹⁵“Pikemi nowinkatharite, teera eepichokiini ipana noepatsite ikaatzi 400 ipewireeya koriki, teemaeta okameethatzi iñaawaetakoteri koriki. Pamakiro piina, pikitatero.” ¹⁶Inimotanakiri Abraham ipinateri Efrón okaatzi ikantakiriri ipiyoteeyakanira isheninkapaeni Het-ite. Ipakiri iyorikite, raawakiri.

¹⁷Rootaki awijaentsiri iipatsiteki Efrón jeekatsiri Macpela-ki, omontetakari Mamre ojeekira impeetamoo, inchatomashi ini eejatzi. ¹⁸Rashitanakawo Abraham iroka kepatsi. Maawoni iñaakowentakiro Het-ite ipinateetakiro, iñahaeyakironi eejatzi ikaatzi areeyitachari nampitsiki. ¹⁹Ari ikitatakiro Abraham iina Sara janta impeetamooki ramanantakotakiri Macpela-ki, omontetakari Mamre, iiteetzitawo eejatzi Jebrón janta Canaán-ki. ²⁰Rootaki rashitantakawori Abraham okaatzi tzimatsiri kepatsi eejatzi impeetamooki. Rootaki ipimantakiri Het-ite, okine ikitatero Abraham iina.

24 ¹Antarikiperotaki Abraham, osheki itajonkawentakiri Tajorentsi. ²Ikanta Abraham ikaemakiri antarikitaentsiri romperatane, kempoyeeniriri tzimimotziriri. Ikantakiri: “Poteeyachokitena.” ³Pikantena kyaariperoeni, paakoteri Tajorentsi Itajorentsitetari jenokintaki eejatzi kepatsiki, eero pishinetanari notyomi iinantaawo tsinani Canaán-jato jeekatsiri jaka. ⁴Otzimatye piyaate nonampiiteki, pamineniri nosheninkapaeni iinantaari.” ⁵Rakanakiri romperatane, ikantziri: “Eerorika okoyi opoke ewankawo, ¿jempe nokantyaaka? ¿Otzimatyeema naanakiri pitomi pinampiiteki jempe pipoñaaka paerani?” ⁶Ikantanaki Abraham: “Eero, eero omata payeri notyomi janta. ⁷Tema Tajorentsi, Itajorentsitetari jenokintaki, amaanari paerani iipatsiteki ashitanari, iipatsiteki eejatzi nochariniite. Ishinetakiri iperi iroka kepatsi maawoeni nocharininyaari. Aritaki rotyaantaki ronampiri tajorentsitate tsipatemini pamantyaari tsinani iinantaari notyomi. ⁸Eerorika okoyi oyaatemi tsinani, pimonkaatakiro pantzimotanari. Tee nokoyi payeri notyomi janta.” ⁹Imatakiro romperatane, roteeyawathatakiri Abraham, ikantaki: “¡Omaperotatya! Ari nantakiro okaatzi pikantakinari.”

^d **24.2** Kantakotachari jaka “Poteeyachokitena” rootaki rameteeyarini Judáite paerani, rotaeyachokitanaka iporiki rirori okine riyoteeteri imaperotatya imonkaatziro ikantakaantane rirori. Rootaki roteeyachokitantariri isheninka okine ipinkatheeteri. Tee ishineteeri roteeyachokiteri itsipajatzi kaari riyotzi rirori, pankenatantanneri.”

¹⁰Riyoyaakiro tzimimotziriri omperatariri ipashitantaari. Raanaki 10 tsimeri ikyaakaanakiri, jataki inampiki Nacor janta Mesopotamia-ki. ¹¹Ikanta rareetzimataka nampitsiki, ari otsireniityaanaki, imakoryaakaapaakiri ipirapaeni ojeekira nija. Ari okaawoshitapiintari tsinanipaeni. ¹²Amanapaaka, ikantzi: “Tajorentsi, Itajorentsite omperatanari Abraham, eeroka kantakaeyaawoni omatantyaari nokoyiri, pineshironkateri omperatanari. ¹³Ari nojeekawaki jaka nijateniki, pokapaaki tsinanipaeni okayi nija. ¹⁴Eeroka kantakaeyaawoni aririka nokantakiro apaani ewankawo: ‘Pipawakina pichomone nirantawakyaata nomiri.’ Okantanaki roori: ‘Pirantawakya. Ari nopitakyaari imiri eejatzi pipirapaeni.’ Rootaki tsinani pikowakaakiriri pomperatane Isaac. Ari niyoteri petakotari omperatanari.”

¹⁵Tekiraata ithonkiroota ramaña, pokapaaki apaani ewankawo onatakiro ochomone oshempaki. Rootaki Rebeca rishinto Betuel. Tema irika Betuel riitaki otomi Mil-ca itzimakakirori Nacor rirentzi Abraham. ¹⁶Kameethanto ini Rebeca, tee iyootziri shirampari, tekatsi antaminthawaeteroni. Oerinkapaaka nijaaki, okaapaaki, roo opiyaneemi. ¹⁷Ari ishiyashitanakawo omperataarewo, ikantakiro: “Pipawakina nirawaki eepichokiini pinijaate.” ¹⁸Okantanaki roori: “Pirawaki nowinkatharite.” Owayitakiro ochomone, opakotaakiri onijaate oteeyakotakiniri. ¹⁹Ikaatakiro riraki imiri omperataarewo, okantanakiri Rebeca: “Nokaapanaate otsipa noferiri pipirapaeni, rirawakiita rirori.” ²⁰Intsipaete oshiyapaenta okaapanaatzi nija irapinteetziri, osheki opiyapiyataka, iyeekitakiniri imiriteri piratsipaeni. ²¹Ari raminaminthatakiro operataari tekatsi ikantero, tema ikowatzi riyote riirika Tajorentsi kantakaawori omatantakari iroka. ²²Ikanta ithonkaka rireeyakini piratsipaeni, romijokyaanakiri omarentsi rowetsikaetziri ooro, iryaani rini. Ikyaaantakaakawo okiriki. Ipakiro eejatzi apite omarentsi omaatyaari akoki, antari rini.^{e f} ²³Ikantanakiro: “Pikantena, ¿litaka pipaapatetari? Antawo ipanko pipaapate nomaantyaari notsipatyaari nokaateeyakinira.” ²⁴Okantanaki roori: “Naakataki rishinto Betuel, otomipaeni Mil-ca rishinto Nacor. ²⁵Eenitatsi jempe pimahaeyeni, eenitatsi eejatzi osheki royaari pipirapaeni.” ²⁶Ari rotziwerowanaka omperataari ramananaakiri Tajorentsi. ²⁷Ikantanaki: “Rioperori rini Tajorentsi, Itajorentsite omperatanari Abraham, tee ramatawiteri omperatanari ineshironkatakiri. Riitaki amakinari jaka noñaantakawori ipanko isheninkathori.” ²⁸Tee ojeekanaki Rebeca, oshiyaperotanakitya opankoki oñero iniro, okamantapaakiro.

^e 24.22 Kantakotachari jaka “iryaani rini,” riitaki ikanteetziri eejatzi “ikaatzi itenatzi 6 gramo.” eejatzi “kashetani siclo.” ^f 24.22 Kantakotachari jaka “antari rini,” riitaki ikanteetzitari eejatzi “ikaatzi itenatzi 100 gramo.” eejatzi “10 siclo.”

²⁹Eenitatsi iyaariri iroka Rebeca iita Labán, riitaki shiyaneenchari kaayironstiki raminiri atziri. ³⁰Tema iñaawakiri omarentsi rowetsikaetziri ooro omayitakariki ritsiro akoki, ikemawakiro eejatzi okamantantapaakiri ikantakirori atziri. Ikanta rareetapaakari Labán romperatane Abraham ijeekaakayirira ipirapaeni nijaateniki. ³¹Ikantapaakiri: “Pipoke itajonkawentane Tajorentsi. ¿Iitaka piyeekantari inteeneni? Rowetsikaanteetakimira pankotsiki poyirira pipirapaeni.”

³²Ari riyaaanaki omperataari janta pankotsiki. Rowayiyantapaakiri Labán irikapaeni eejatzi ipirapaeni, ipakiri royaari. Ari ramaetakiniri nija areetzinkari ikewapakyaari. ³³Ikanta royiitawakiniri rowapaakyaari, ikantanaki romperatane Abraham: “Eerowa nowa eerorika nokamantzimiro nokoyiri.” Ikantanaki Labán: “ajaa pikamantena.”

³⁴Ikantanaki omperataari: “Naakataki romperatane Abraham.

³⁵Antawoete itajonkawentakiri Tajorentsi irika omperatanari, osheki rashaahantakaakari: eenitatsi rovejate, ivacate, iyorikite, camello, iyawayotepaeni, tzimatsi osheki ratzirite romperatane tzimatsi eejatzi osheki tsinani. ³⁶Ari okantakariki Sara okantawitaka aatawitaka, tziamae otayomi. Riitaki rashitakahaari omperatanari okaatzi tzimimotziriri.

³⁷Ikowaki eero namatawitziri, ikantakina: ‘Eero pishinetanari notyomi iinanyaaawo tsinani Canaán-jato jeekatsiri jaka. ³⁸Roo kameethatatsi piyaatashiteri isheninkathori ashitanari, pamineniri notyomi apaani tsinani janta nosheninkapaeniki, kameethatatsiri iinanyaaawo.’

³⁹Nokantanaki naaka: ‘Nowinkatharite, ¿eerorika okoyi oyaatena tsinani?’ ⁴⁰Ikantanakina rirori: ‘Kameethari nokantzimotakariki Tajorentsi, aritaki rotyaantakimi ronampiri tajorentsite itsipatemi, ari pimatakiro okaatzi nokantakimiri. Aritaki pamaki tsinani iinanyaaari notyomi, isheninkathori ini ashitanari. ⁴¹Eerorika ikowashita nosheninkathori ipemiro rishinto, arira okaatzi ikantawakinari.’ ⁴²Nokanta nareetapaaka nijaateniki, namanakari Tajorentsi Itajorentsite omperatanari, nokantziri: ‘Kyaariperorika pineshironkatana omatya nokoyiri jaka.

⁴³Nokowakotzimi nojeeke jaka nijaateniki, opoñaantyaari omatya irona ewankawo pokaentsiri okaayi nijaa, aririka nokantawakiro: “Pipena eepichokiini nijaa pichomoneki, nirawakiita.” ⁴⁴Arika akanakina, okantena: “Pirawaete. Ari nokaapanaate otsipa noperiri pi-pirapaeni rirawaki eejatzi rirori.” Rootaki tsinani ikowakaakiriri Tajorentsi itomi omperatanari.’ ⁴⁵Tekira nothonkiroota namaña, noñaawakiro opokaki Rebeca amakiro ochomoni oshempaki. Oerinkapaaka nijaateniki, okitatapaaki nijaa. Ari nokantziro: ‘Pishinetena nirawaki pinijaate.’

⁴⁶Intsipaete oyiitanakiro ochomoni, okantanakina: ‘Pirawaki, aritaki nokitaatapanaate otsipa imiriteri eejatzi pipirapaeni.’ Opakina nijaa nomiritaki, opitakariki eejatzi nopirapaeni. ⁴⁷Ari nojampitanakiro: ‘¿Iitaka pipaapatetari?’ Ari okantanakina roori: ‘Naakataki rishinto Betuel

itomipaeni Nacor eejatzi Mil-ca.' Ari nokyaantakaakawo thatanentsi okiriki, nomaatantakawo akoki apite omarentsi. ⁴⁸Ari notziwerowanakari nopinkathatanakiri Tajorentsi, nomampaawentanakari Itajorentsite omperatanari Abraham, riitaki amakinari nareetantakari ipankoki isheninkathori, namineniri iina itomi. ⁴⁹Nokoyi pikantena kameetharika ikoyiri omperatanari, terika inimotemi pikantena, niyotantyaari oeta nanteri." ⁵⁰Ikanta Labán itsipatakari ipaapate Betuel, ikantanaki: "Tema riitaki Tajorentsi kantakaawori, piyote eeroka kameethatatsirika. ⁵¹Apatziro nokantzi naaka: Iroka Rebeca, paanakiro. Rootaki iinantyaari itomi omperatzimiri, rootakira ikowakiri Tajorentsi." ⁵²Ikanta ikemaki romperatane Abraham, otziwerowaperotanaka iñaapinkathatanakiri Tajorentsi, rowatziitotanaka kepatsiki. ⁵³Inoshikanakiro ramayitakiri rowetsikaetziri ooro, koriki, kithaarentsipaeni. Ipakiro maawoeni Rebeca. Ipashitakari eejatzi iyaariri eejatzi riniro. ⁵⁴Owaeyanakani, irawaeteeyakini itsipatari oyaatakiriri. Mahaeyakini. Okanta okitejitamane, ipiriintamana, ikantanaki omperataari: "Pishinetena nopiyee ipankoki omperatanari." ⁵⁵Teemaeta ikoyi iyaariri Rebeca eejatzi iniro, okantaki: "Paata iyaatzita ewankawo, nokowatzi ojeekanee okaate 10 kitejeri omanaki iroka, aripaete oyaatemi." ⁵⁶Ikantanaki omperataarewo: "Aritaki pojamanitakaakina, riitaki Tajorentsi kantakaakawo omatantakari awijeentsiri. Otzimatye pishinetena nopiyayiitee ipankoki omperatanari." ⁵⁷Ikanteeyanakini riroripaeni: "Thame akaemiro ewankawo, akemiro jempe okantzi roori." ⁵⁸Ikaemaetakiro Rebeca, rojampiitakiro: "¿Pikoyi poyaatanakiri atziri?" Ari okantanaki roori: "Jeen, nokoyi noyaatanakiri." ⁵⁹Ari ishineetakirori iyaate Rebeca otsipatanakyaawo apaani tsinani koeratzirori paerani eeniro eentsitapaakini. Oyaatanakiri romperatane Abraham itsipatanaari oyaayitakiriri. ⁶⁰Riwethatawaawo iyaariri, ikantawaero: "Piyatera choeni, eerokataki rinironteeyari osheki atziri. Riitaki pitomipaeni aapithayiteerini inampi ikijaneentane." ⁶¹Ari okyaakaanakari camello iroka Rebeca otsipatakawo koeratzirori paerani, oyaatanakiri romperatane Abraham. Imatakiro omperataari raanakiro Rebeca, piyanaa.

⁶²Areetzimataa rirori Isaac ipoñahaawo nijaaki iiteetziro "inijaate Añaari Ñaakinari," jeekatsiri kirinkanta Nehuev-ki. ⁶³Tsireniityimataki riyaatzi ikinawaetzi. Raminanaki iñaatziri ipokaeyini camello-paeni. ⁶⁴Ari okantzitaka Rebeca eejatzi, aminaki jantó oñaakiri Isaac, ayiitashitanakiri. ⁶⁵Ojampitanakiri romperatane: "¿Iitaka irinta pokashitakaeri?" Ikantanaki omperataari: "Riimacheetaka omperatanari." Ari aanakiro owashikawo, opashikawootapithatanakari. ⁶⁶Ikamantapakiri Isaac irika romperatane okaatzii rantakiri. ⁶⁷Ikanta Isaac raanakiro Rebeca opankoki Sara rinironi, iinantakawo

iroka tsinani. Osheki ikowanakiro Isaac iroka Rebeca. Rootaki oemoshirenkapakiriri okamaera rinironi.

25 ¹Tzimaetsipa iina Abraham oeta Cetura ²Irika itomipaeni itzimakakirori: Zimram, Jocsán, Medán, Madián, Isbac, Súa. ³Riitaki Jocsán tomintanakariri Seba eejatzi Dedán. RiDedán sheninkatariri Asur-paeni, Letus-ite, Leum-paeni ⁴Madián tomintanakariri Efa, Efer, Janoc, Abida, Elda. Maawoeni irikapaeni ri otomipaeni Cetura. ⁵Riima Isaac riitaki aakirori okaatzi tzimimotziriri ashitariri Abraham. ⁶Riima itsipa itomipaeni otzimakiri iinapaeni, apatziro ipakiri eepichokiini tzimimotziriri Abraham. Tekira ikamiita Abraham, rotyaantakiri itomipaeni rinashityaawo inampiteeyawo ishitowapiintzira ooryaa, tee itsipatari Isaac.

⁷Okaatzi 175 ojarentsi rañaaki Abraham. ⁸Kameetha ikamashitaka Abraham aakiri rantyaashiparinka. Ari itsipatapaari isheninkapaeni. ⁹Riitaki kitateeri Isaac itsipatakari Ismael janta omoonaki Macpela-ki omontetari Mamre, iipatsiteki Efrón itomiranki Zoar Het-ite. ¹⁰Rootaki iipatsite Abraham ramanakiriri paerani Het-ite. Ari ikitataari Abraham itsipatapaawo iinani Sara. ¹¹Okanta ikamaki Abraham-ni, itajonkawentakiri Tajorentsi irika Isaac, riitaki nampitaawori janta nijaateniki iiteetziro “Inijaate Añaari Ñaakinari.”

¹²Irika itomipaeni Ismael, itomiranki Abraham itzimakantakawori Agar, Egipto-jato ini onampiri Sara. ¹³Irika ikaatzi tzimaentsiri: Nebaeot, reewarite itomi. Eejatzi Cedar, Adbeel, Mibsam, ¹⁴Misma, Dima, Massa, ¹⁵Jadar, Tema, Jetur, Nafis, Cedema. ¹⁶Riitaki 12 itomipaeni Ismael. Maawoeni tzimimotziriri iipatsite, rootaki iwaero aakoyitakiri inampi eejatzi iipatsite. Reewayitziri ikaatzira ijeeki inampiki. ¹⁷Okaataki 137 rojarentsite Ismael roojatzi ikamantaari. Ari itsipatapaari isheninkapaeni. ¹⁸Inampitaawo itomipaeni niyankithakineki kepatsi ojeekira nampitsi Havila, Sur, imontetakawo nampitsi Egipto, awotsiki jatachari Asiria-ki. Ari inampitakawori, okantawitaka tee ikowaeyini isheninkapaeni.

¹⁹Irika ikenkithatakoetziri Isaac, itomi Abraham. ²⁰Tzimaki Isaac okaatzi 40 rojarentsite, raantakawori iina Rebeca rishinto Betuel, ritsiro Labán, Arampaini rini nampitawori Padan-aram-ki. ²¹Teera itzimi Rebeca eentsite. Rootaki ramanakotantakawori Isaac ikowakotziri Tajorentsi. Ikemakiro ramana Tajorentsi, motzitaki Rebeca. ²²Okanta omotzitaki Rebeca, okematziiri raatzikatzikaatziro omotziki eentsite, ari okantashiretanaki: “Tzimatsirika awijimotenani, ¿oetaka nañaantyaari?” Jataki amanari Tajorentsi okoyi iyotero oeta anteri. ²³Rakanakiro Tajorentsi:

Itzimatzitzi apite tsipatawakaachari inthomoeki pimotzikira,
Apite okanta nampitsi, rootaki retantawori ikoshekawakaa tekira
itzimiita.

Shintsiri ikantya apaani, riima itsipa tee ishintsitzi,
 Riitaki omperatantachani impoerintzi, riitaki rompereetya etawori
 itzimi. ²⁴Okanta omonkaataka otzimaanitanyaaari Rebeca,
 tzimaki tsipantzi. ²⁵Etapaakawori itzimi ikityonkatepokitatzi,
 ithonka iwitzitaki iwathaki, iiteetakiri Esaú.^g ²⁶Roteeyakiri
 iitziki itsipa rirentzi itzimapaakira, rootaki iitanteetakariri Jacob.
 Tzimaki Isaac okaatzi 60 rojarentsite otzimanitantakari Rebeca.^h

²⁷Ari ikimotatanaki eentsipaeni. Osheki iñaawenatakawo Esaú
 owaantsi, kominthaantzi rini. Riima Jacob, tekatsi iñaamatya rirori, rashi
 royiro ijeekawaetzi pankotsiki. ²⁸Antawoete retakotakari Isaac itomi
 Esaú, tema osheki rowakotapiintakari ikentate. Rooma Rebeca etakotane
 oyiri roori Jacob.

²⁹Ikanta ijeeki Jacob ronkotsiwaetzi, ari rareetaari Esaú imakonekiini
 ipoñahaawo owaantsiki. ³⁰Ikantapaakiri: “Pipena eepichokiini
 poshiñeenkatentsiri ponkotsiri, aatyena notashe.” (Rootaki iitanteetariri
 Edom eejatzi irika Esaú.)ⁱ ³¹Ari ikantanaki Jacob: “Petawakyaawo eero
 poshiyakaena naakami etyaawoni notzime.” ³²Eekiro ikantanakitzi
 Esaú: “Tema pikemana aatyena notashe, tekatsi oetya neewatakira
 notzimaki.” ³³Eekiro ishintsitanakitzi Jacob, ikantziri: “Ajatyaa
 pikantaperotena nimaeka.” Ari ishinetakiniriri Esaú rirentzi Jacob
 roshiyakaeri riitaki etyaawonimi itzimi, opoñaantyaari rahaero paata
 maawoeni tzimimotziriri ipaapate. ³⁴Ipakiri Jacob rowanawo rirentzi
 Esaú. Ikanta ithonkakirowaka, riranaki imiri. Katziyanaka, jatane.
 Tee ikenkithashiretakotero jemperika ikanteetero retawitakawowa
 itzimaki paerani.

26 ¹Aripaete apiitaka iñahaetaki antawoete tashetsi janta,
 oshiyawo iñaakiri paerani Abraham-ni eeniro rañaawita.
 Rootaki riyaatantakari Isaac janta Gerar-ki, inampiwitawowa Abimelec,
 pinkathariwentziriri Filistia-jatzi. ²Ari roñaahaari Tajorentsi, ikantakiri:
 “Eero piyaatzi Egipto-ki. Ari pijeeke jempe nonintakakimiro naaka.
³Roojatzi pijeekawaki jaka nampitsiki. Aritaki notajonkawentakimi,
 tema nopakimiro maawoeni iroka kepatsi, roojatzi rashiteeyaarini eejatzi
 pitomipaeni. Rootaki nomonkaatantyaawori nokashiyaakaakiriri paerani
 ashitzimiri Abraham. ⁴Aritaki noshekyahaemiri pitomipaeni roshiyaari
 jempe ikanta roshekkitzi ompokiro jenokinta. Aritaki nashitakahaeyaari
 maawoeni kepatsi. Riitaki kankahaeyaawoni pitomipaeni
 itajonkawentanteetyaariri maawoeni inashiyitachari isheninkapaeni.

^g 25.25 Iroka waerontsi “Esaú”, iñaaniki riroripaeni oshiyawori akantziri aaka “witzintzi.”

^h 25.26 Iroka waerontsi “Jacob”, iñaaniki riroriite oshiyawaetawo akantziri aaka
 “Patzikontantsi.” Oshiyawaetawo eejatzi akantziri “Iwitaantsi.” ⁱ 25.30 Iroka waerontsi
 “Edom”, iñaaniki riroripaeni oshiyawo akantziri aaka “kityonkari.”

⁵Tema ithotyaakiro paerani Abraham-ni ikemijantakiro nokantayitziriri, nonintakaantane, okaatzi niyotaaayitziriri eejatzi.”

⁶Rootaki ijeekantapaakari Isaac janta Gerar-ki. ⁷Ikanta rojampikowentziro Rebeca irikapaeni nampitawori janta, thaawanaki Isaac ikante rootaki iina, apatziro ikantzi choeni ini. Tema maperori okameethantotzi Rebeca, rootaki ikenkithashiretantakari Isaac ari rompojanteetakyaari iina. ⁸Ojamanitaki ijeekawaetaki Isaac janta. Okanta raminawaetzi Abimelec imoontzirowa ipanko, iñaakiri Isaac inintaawaetziro iina Rebeca. ⁹Ari ikaemakaantakiri, rojampitakiri ikantziri: “Tema rootaki piina iroka, ¿tema ari? ¿litaka pikantantarikya choenira ini?” Ikantanaki Isaac: “Noshiyakaamintheetzi ari pompojantakinawo.” ¹⁰Ikantanakiri Abimelec: “Iitaka pikoshekawaetantari. Eepichokiinitaki, notsipatantyaaworimi piina, arira pikaariperotakaakinami.” ¹¹Ikanta Abimelec ikantakiri maawoeni jeekatsiri nampitsiki: “Iitakarika koshekakyaarini irika atziri, koshekakyaawoni iina eejatzi, aritaki nompojakaantakiri.”

¹²Ari ipankiwaetakiri Isaac janta, rowiitakiro iwankiri, tema Tajorentsi tajonkawentakiriri. ¹³Oshekitzimotakiri osheki rowaahawo, ashaahantzinkari rini. ¹⁴Oshekini rovejate, ivacate. Osheki ikaatzi eejatzi romperatane. Rootaki ikijaneetantanakariri Filistia-jatzite. ¹⁵Tema paerani eeniro rañaawita Abraham ashitariri, ikiyakotakaakiri nijaateni romperatanepaeni. Roo kantacha ipokaeyakini Filistia-jatzi ityakitapakiro maawoeni. ¹⁶Tee ikijashitapaawo Abimelec, ikantakiri Isaac: “Pishitoyi nonampiki, tema pawijakina naakapaeni tzimaki pashaahawo.”

¹⁷Shitowanaki Isaac ijeekapaki janta Gerar-ki. Ari inampitapaawo. ¹⁸Rapiitapaero ikiyaatapaero nijaateni ikiyaatakiri paerani ipaapate, ityaakiwitaari Filistia-jatzi ikamakira Abraham. Rowaeniro owaero nijaateni iitzirowa paerani ipaapate. ¹⁹Ikanta ikiyaateeyironi nijaateni romperatanepaeni Isaac, rareetakawo oshitowaatzira nijaateni. ²⁰Ikanta koeratziriri rovejatepaeni Abimelec janta Gerar-ki, ikijapaakiri koeratziriri rovejate Isaac. Tema ikantawakaeyatyaani: “Iroka nijaateni nashi.” Rootaki iitantakawori Isaac iroka nijaateni “Esek”, tema ari rantawakaawentakawori nijaateni.^j ²¹Ari ikiyaatakotee romperatanepaeni Isaac otsipa nijaateni, roojatzi rapiitakiri ikijawakaawentawo, rootaki iitantaawori Isaac iroka nijaateni “Sitna.”^k ²²Rootaki ishirinkantaari Isaac ijeekae inteena, ikiyaatakotee otsipa nijaateni. Teera itzimapae kijawakaawentyaawoni, iitakiro nijaateni “Rejobot”, tema ikantakitzi

^j **26.20** Iroka waerontsi “Esek”, iñaaniki riroripaeni oshiyawori akantziri aaka “Antawakaachari.” ^k **26.21** Iroka waerontsi “Sitna”, iñaaniki riroripaeni oshiyawori akantziri aaka “kijaneentawakahaantsi.”

ikenkithawaetzi: “Ishinetakaero Tajorentsi anintaawaeteeya jaka, ari añakiro oshekitzimotee oetarika.”¹

²³rojatzí riyaaantanaka Isaac janta Beerseba-ki. ²⁴Okanta tsirenipaeteki roñaahakari Tajorentsi, ikantakiri:

“Naakataki Itajorentsite pipaapate Abraham.

Eero pithaawashiwaeta, naakataki tsipatzimiri.

Ikantakaantakiro nomperatane Abraham, aritaki

notajonkawentakimi,

Aritaki noshekyahaemiri pitomipaeni.” ²⁵Rootaki rowetsikantakari

Isaac taapokimentotsi janta, ramanantyaariri Tajorentsi. Irira

ijeekawaetakiri janta, ari ikiyaatakiri eejatzí romperatanepaeni

nijaa.

²⁶Ikanta ipokaki Abimelec ipoñaanakawo janta Gerar-ki ikenkithawaetakakiri Isaac. Itsipatakari raapatziyane iita Ajuzat, eejatzí Ficol, riitaki eewatziriri owayiriite. ²⁷Ikantawakiri Isaac: “¿Iitaka pipokashitantanari nimaeka piñena? Tema pomishitowakina paerani pinampiki, tee pikowana janta.” ²⁸Ari ikanteeyini riroripaeni: “Noñaakitziimi naakaete itsipatzimi eeroka Tajorentsi. Nokenkithashiretaka otzime antzimotawakaeyaari. Iroka okaate nokantemiri: ²⁹Tee nokoyi powaariperotena, tee nokoshekawaetzimi eeroka. Tema osheki naakameethatakimi, kameethaha notyaanteemi paerani eeroka, osheki itajonkawentakimi Tajorentsi.” ³⁰Ikanta Isaac osheki roemoshirenkakahaeyanakarini irikapaeni, osheki rirawaeteeyanakini, rowaeyakani eejatzí. ³¹Ikanta ipiriintamana okitejitamaneera, imatakiro rantzimotawakaeyaari, kameetha raapatziyawakaana apitepaeni. Ikanta Isaac, riwethatawaari riyaaateeyeenira irikapaeni. ³²Tekira awijita otsipa kitejeri, ipokaeyapaakini romperatane Isaac, ikamantapaakiri iñaaki otsipa nijaateni ikiyaatakiri. ³³Rootaki iitantakawori Isaac iroka nijaateni “Seba.” Iitanakiro nampitsi “Beerseba.”^m

³⁴Ikanta Esaú, tzimaki okaatzí 40 rojarentsite, raantakawori Judit, rishinto Beeri, Het-ite rini. Raakiro eejatzí Basemat, rishinto itsipa Het-ite iiteetziri Elón. ³⁵Iroka apite tsinani, osheki okijashiryaakiri Isaac eejatzí Rebeca.

27 ¹Antarikitapaaki Isaac, tee ikowichaatee. Ari ikaemakiri Esaú, reewari itomipaeni, ikantakiri: “¡Notomí!” Rakanakiri Esaú: “Iitaka paawa” ²Ikantziri Isaac: “Notyomí, naaka antyashiparitakina, tema rooteentsi nokami. ³Nokoyi piyaate pikentakitena tsimeri.

¹ 26.22 Iroka waerontsi “Rejobot”, iñaaniki riroripaeni oshiyawori akantziri aaka “Anintaawaeteeya.” ^m 26.33 Iroka waerontsi “Seba”, iñaaniki riroripaeni oshiyawori akantziri aaka “Oshekitaantsi.” Iroka ñaantsi “beer” oshiyawori akantziri aaka “nijaateni.”

⁴Ponkotsitenari, poshiniri ikantya nokoyiri naaka, pamakinari noyaari. Roojatzi nopasonkiwentantanakimiri tekira nokamanakiita.”
⁵Kemimaetaka roori Rebeca, okemakiri Isaac ikantziriri Esaú. Riyaamintheetzi Esaú ramini tsimeri royaari ipaapate, ⁶okantakiri itsipa otomi: “Nokemakiri pipaapate ikantakiri pirentzi Esaú, ikantziri: ⁷‘Pikentakitena tsimeri ponkotsitenari, kameetheeni okine noyaari, aritaki nopasonkiwentakimi tekira nokamanakiita.’ ⁸Pikemijantero nokantemiri. ⁹Piyaate poteeyi apite iryaani cabra, pamakinari, nonkotsitawakiniriita pipaapate okaatzira iñaamatapiintari rirori. ¹⁰Eeroka aanakinirini rowawakya. Opoñaantyaari ipasonkiwentemi eeroka tekira ikamanakiita.” ¹¹Ikantanakiro Jacob riniro: “Witzintzira rini yeeyi, rooma naaka tekatsi nowitzzi. ¹²Ari riyotawakina ashitanari aririka ipampitawakina, ari ikenkithashiretakya notheenkashiretatziri, aminaashiwaetya ipasonkiwentena tema osheki ikijimatanakina.”
¹³Okantanakiri riniro: “Naakataki ikiji pipaapate. Pantero eeroka nokantakimiri naaka, pamakinari apite piratsi.” ¹⁴Riyaatashitanakiri Jacob ipirapaeni, ramakiniro riniro. Onkotsitawakiri roori, owetsikakiniri jempe ikanta iñaamatapiintari Isaac. ¹⁵Aakiro rooperori ithaari antarite otomi Esaú royiro ipankoki, okithaatakaakiri Jacob. ¹⁶Okyaantakaakari imashi piratsi rakoki, eejatzi ikentsiki jempe tee otzimi iwitzzi. ¹⁷Opakiri pan eejatzi owanawontsi okaatzzi onkotsitakiri.

¹⁸Raakotanakiro Jacob ijeekakira ipaapate, ikantapaakiri: “¡Paawa!” Rakanaki Isaac: “Iitaka notyomi.” ¹⁹Ikantzi Jacob: “Naakataki Esaú, pantarite pitomi. Nomatakiro okaatzzi pikantakinari. Pipiriinte, poyaa noyentani, pipasonkitakotena.” ²⁰Ikantzi Isaac: “¿Intsipaetema pikentakitzi tsimeri?” Ikantanakiri Jacob: “Riitaki kantakaawori Tajorentsi pawa noñaantakari intsipaete.” ²¹Ikantanakiri Isaac: “Pipoki okaakiini nopampitawakimi, niyotantemiri eerokarika notyomi Esaú.”
²²Pokapaaki okaakiini Jacob ipampitawakiri ipaapate. Ikantzi Isaac: “Aripaantewaetaki iñaawaetzi Jacob, rooma rakojumpi riiwaewitaka Esaú.” ²³Tee riyotawakiri, tema witzzipako ikantaka ariwaewitaka rirentzi Esaú. Roojatzi ipasonkiwentantanakari. ²⁴Rapiitanakiri rojampitziri, ikantziri: “¿Eerokama notyomi Esaú?” Ikantzi Jacob: “Jeen, naakataki Esaú.” ²⁵Ikantanakiri ipaapate: “¡Notyomi! Poyiitenari piyentane nowawakyaata, roojatzi nopasonkiwentemi.” Royiitakiniri owanawontsi ipaapate. Ramakiniri eejatzi imiri. Rowawakawo Isaac rirakiro imiri eejatzi. ²⁶Roojatzi ikantantanakariri: “Pipoke okaakiini notyomi, pontsirokana.” ²⁷Ikanta rontsirokapaakari Jacob ipaapate, ikemaenkatawakiro Isaac iithaari. Ipsonkitakotakari, ikantaki iñaanatziri:

Riitaki jankahaentsiri notyomi.

Oshiyaakawo ojankahani owaantsi itajonkawentziri Tajorentsi.

28 Riitaki Tajorentsi owaryaapiintemironi inkani.

Riitaki kithokitakaaperoteemironi piwankiri.

Osheki okanteeya piwankiripaeni, eejatzi piimiri.

29 Osheki omperawaeteemini,

Ipinkathayiteemi poñaayitachari otsipaki nampitsi.

Peewayiteeri pirentziperotari eeroka,

Ipinkatheeteemi eejatzi.

Ikaate kijimawaetemini, aritaki imaetakiri rirori.

Riima ikaate kimoshirewentakimini eeroka, imaeteeri eejatzi rirori.

30 Ikaatakiro Isaac ipasonkitakotakari itomi Jacob. Roo ishitowanakitziini Jacob ijeekira ipaapate, areetapaaka Esaú riyaaatzira raamawenta.

31 Ronkotsitaki eejatzi owanawontsi, ramakiniri ipaapate, ikantapaakiri:

“Pipiriinte pawa, poyaa tsimeri ikentakiri pitomi, pipasonkitakotena.”

32 Ari rojampitanakiri Isaac, ikantanakiri: “¿Jempe pitaka eeroka?”

Ikantanaki rirori: “Naakataki Esaú, pantarite pitomi.” 33 Iyokitzi

ikantanaka Isaac, riraashirekanaka iñaawaetanaki, ikantanaki:

“¿Iitakama pokaentsiri amakinariri itsimerite, nowawakari tekira

pareetapaakaata eeroka? Nopasonkitakotakirira, tajonkawentaarewo

rinanaki rirori.” 34 Ikanta ikemawakiro Esaú ikantakiriri ipaapate,

okatsitzimotanakiri, antawoete riraawaetanaka, ikantanaki:

“Pipasonkitakotzitena eejatzi naaka, ashitanari.” 35 Ikantanaki Isaac:

‘Pirentzira amatawitakinari, nopasonkitakotzimaetakari rirori, tema

eerokawitaka nopasonkitakotemi.” 36 Rakanaki Esaú: “Tema iitaha

Jacob, apite ramatawitakina. Retakawo raapithatakinawo neewatantari

notzimaki, raapithatztakinawo pipasonkiwentenami nimaeka.

¿Eeroma omataa pipasonkiwentawaena naaka?” 37 Ikantanaki Isaac:

“Nowakirira pirentzi Jacob reewateemi eeroka, riitaki omperateeyaarini

pisheninkathoripaeni, noshekyahaeniri iwankiri, ari oshiyawo eejatzi

imiri. ¿Jempema nokanteemika eeroka notyomi?” 38 Eekiro ikantanakitzi

Esaú: “¿Tema okameethatzi pipasonkitakotzitena naaka, ashitanari?

Pipasonkitakotzitena eejatzi naaka.” Rapiitaneero riraawaetanaa.

39 Ikantanaki Isaac:

Pinampiteeyaawo inteena,

Eero pinampitaawo okaakiini añaapathatzira kepatsi,

oparyaayitzira eejatzi inkani.

40 Rootaki pojataamento pipiyawentanteeyaari.

Romperawaeteemi pirentzi.

Roo kantacha, aririka piroperotee eeroka,

Arira pijeekashiwaeteeya.

41 Aripaete retanakawo Esaú ikijaneentziri rirentzi Jacob,

ipasonkitakotakirira ashitariri. Ikantashiretanaki: “Arika ikamaki

intsipaete ashitanari, aripaete nompojeri yeeyi Jacob.”⁴² Yotzimaetaka Rebeca oeta ikenkithashiretari Esaú, okaemakaantakiri Jacob, okantakiri: “Ikowatziira pirementzi rompojemi.⁴³ Pikemijantena notyomi nokantemiri. Piyaate inteena janta Harán-ki, ijeekira aarini Labán.⁴⁴ Ojamani pikantya pijeekawaete janta awijawaeta imashirenka pirementzi.⁴⁵ Ipeyakotawaeroota okaatzi pantakiri. Aritaki nokamanteemi pipiyanteeyaari. Tee nokoyi nopeyashityaari apite notyomipaeni.”⁴⁶ Okantakiri Rebeca oemi Isaac: “Osheki nojamashiryaakawo rishinto Het-ite iinatakari Esaú. Roojatzirika rayeri Jacob oshiyakawori iroka nampitawori Canaán-ki, okamethatzi nokamapithatero.”

28 ¹Ikanta Isaac ikaemakiri Jacob, ipasonkitakoteeri, ikantziri: “Erowa piinantawo tsinani nampitawori jaka Canaán-ki. ²Piyaate Padan-aram, inampiki picharini Betuel, paye rishinto pikonkiri Labán. ³Riitaki tajonkawentemini Tajorentsi oshekitzimotziri ishintsinka, roshekyaaakimiri pitomipaeni, riitaki inashiyitariri sheninkatawakahaachari maawoeni jemperikapaeni. ⁴Rijatzi tajonkawenteemini eeroka, eejatzi pitomipaeni, tema riitaki kashiyaakaakimirori paerani picharinini Abraham, pashiteeyaawo maawoeni kepatsi ajeekakira nimaeka kaari ashita aakapaeni. Tema rootaki ikashiyaakaakiriri Tajorentsi paerani Abraham.” ⁵Rotyaantakiri Isaac itomi Jacob janta Padan-aram-ki. Ikanta Jacob areetaka ipankoki rikonkiri Labán, itomi Betuel Aram-jatzi iyaariri Rebeca, riniro Jacob eejatzi Esaú.

⁶Iñaakowentakiri Esaú ipasonkiwenteetziri Jacob, rotyaanteetakiri Padan-aram-ki raye iina. Iñaakiri eejatzi Esaú ipaapate ikaminayiri Jacob eero iinantantawo tsinani Canaán-jato. ⁷Jataki Jacob Padan-aram-ki, imatakiro okaatzi ikantakiriri ipaapate. ⁸Antawoete ikenkithashirewaetanaka Esaú teera inimoteri ipaapate okaatzira iina apite Canaán-jato. ⁹Rootaki riyaatantakari iñeeri Ismael, rijatzi itomi Abraham. Raapaakiro rishinto iitachari Majalat, irento Nebaet, okantawitaka otzimi apite iina Canaán-jato.

¹⁰Jataki rirori Jacob janta Harán-ki ipoñaanakawo Beerseba-ki. ¹¹Ikanta riweyaaka niyankineki awotsi ari imaapaaki, tema tsirenitanaki. roepinaakiro omaryaakaa mapi, rotziitotakawo, maanaki. ¹²Ari imishiwaetakiri, iñaaki pawitsi okinapaakiro jenokita inkiteki roojatzi kepatsiki. Ari rayiiteeyini ronampiri tajorentsita pawa, ari rateeteeyaneeni eejatzi. ¹³Iñiitakari eejatzi Tajorentsi ikatziyimotakari okaakiini, ikantziri iñaanatzi: “Naakataki Tajorentsi, Itajorentsita picharinini Abraham, eejatzi ashitzimiri Isaac. Aritaki nashitakahaemiro iroka kepatsi, ari nokanteeri eejatzi pitomipaeni rashiteeyaawo iroka kepatsi pomaryaakaha. ¹⁴Osheki ikanteeya riroripaeni roshiyeeyaawo oshekitzi impaneki. Ithonkya inampiteeyaawo katonkonta, kirinkanta,

ishitowapiintzira ooryaa eejatzi ikyaapiintzira. Tema eeroka kantakaeyaawoni notajonkawentanteeyaari maawoeni inashiyitachari isheninkapaeni jaka kepatsiki. Ari ikanteeyaari eejatzi pitomipaeni riitaki kantakaeyaawoni notajonkawentanteeyaari maawoeni. ¹⁵Naakataki tsipatapiintakimiri, aritaki nokempoyaawentakimi jemperika pikinayite. Aritaki nomatakiro noepiyeemi jaka pijeekakira. Oztimatye nomonkaatero okaatzi nokantakimiri, eero nookawentzimi.” ¹⁶Ari ikakitanaki Jacob imishywaetzira, ikantashiretzi: “Omaperotatyaama ijeeki Tajorentsi jaka, teera niyowita.” ¹⁷Antawoete ithaawanaki, ikantashiretzi: “Tajorentsi pathaha ini jaka. Ipanko inatzi Tajorentsi. Oztimatye aki jaka aatantyaari inkiteki.”

¹⁸Ikanta ipiriintamanaa Jacob okitejitamaneera, raakiro mapi rotziitotakari, ipiriintathanteenatakiro. Ijeetantanakawo yeenkantsi itajonkawentanakiro. ¹⁹Jeekawitachari janta nampitsi iwiitawo Luz, rowashiñaanakiro owaero, iitanakiro rirori Bet-el.ⁿ ²⁰Iñaawaetanaki Jacob, ikantanaki: “Itsipatana Tajorentsi, ikempoyaawentana jempe nokinayitzi, ipakina nowanawo, nokithaayitari eejatzi. ²¹Tekatsirika awijimotenani, aririka nopiyaki ipankoki ashitanari, notajorentsiteteeyari Tajorentsi. ²²Iroka mapi nopiriintathanteenatakiri, pipanko ini, Tajorentsi. Okaate pashitakahaenari naaka, ari noepiyakimi eepichokiini.”^o

29 ¹Eekiro riyaatatzi Jacob ranashita, areetaka iipatsiteki nampitawori ishitowapiintzira ooryaa. ²Ikanta rareetaka owaantsiki ojeekira nijaateni, iñaapaaki osheki oveja rireeyini nijaa, mawa ikaatzi rinashiyitaka ipiyoteeyakani. Antawo ini mapi rashitakotanteetawori nijaa. ³Ikanta ipiyoteeyaanira koeratziriri oveja, raapithatawakaakawo ashitawo. Arika ithonkakiro imiritakaeri ipirapaeni, eejatzi rashitakotaneero nijaa. ⁴Rojampitapaakiri Jacob koeratziriri oveja, ikantziri: “¿Jempe pipoñaaka eeroka asheninka?” Ikanteeyini rirori: “Harán-jatzi nineeyini.” ⁵Rapiitanakiri rojampitziri: “¿Piñiiri eerokapaeni Labán itomi Nacor?” Ari rakaeyanakini: “Noñaatatzi.” ⁶Eekiro ikantatzi Jacob: “¿Tee imantsiyawaetzi?” Ikanteeyini koeratziriri oveja: “Tekatsi ikanta Labán. Paminero jantó, rootakira rishinto pokaentsiri amakiriri ovejate, oeta Raquel.” ⁷Ikantanaki Jacob: “Eenitatsira okitejitzi tekiraha otsirenitziita pashitakotantyaari povejate. ¿Litaka kaari pipantari imiri, pitziyeri eejatzi?” ⁸Ikanteeyini riroripaeni: “Eero nomatziro, oztimatye noyeeri

ⁿ **28.19** Iroka waerontsi “Bet-el”, iñaaniki riroripaeni oshiyaawo akantziri aaka “Ipanko Tajorentsi.” ^o **28.22** Kantakotachari jaka “eepichokiini” oshiyawitawo aririka ipakimi Tajorentsi 10 tsimeri, oztimatye apaeri apaani. Ari oshiyawo maawoeni ipayiteeri, oztimatye oepiyeeniri apaani okaatzi ipakaeri.

itsipa koeratziriri rovejate naawyaantyaawori noshirinkiro ashitawo nijaa. Nopantyaariri imiri ovejapaeni.”

⁹Ikenkithawaemintheetzi Jacob, areetakaapaakari Raquel rovejate opaapate, rootakira koeratziniriri. ¹⁰Ikanta iñaawakiro Jacob iinathori Raquel areetakaapaakari rovejate rikonkiri Labán, jatanaki roshirinkiro ashitawo nijaateni, ipakiri imiri ovejapaeni. ¹¹Riwethatawakawo Raquel ithowootawakiro, rirayimotawakawo. ¹²Ikanta ikamantapaakiro Jacob riira otomi Rebeca, itzinerira rini Labán, iyaatashitanakiri Raquel opaapate, okamantapaakiri. ¹³Ikemakowentawakiri Labán itzineri Jacob, otomi ritsiro, ishiyashitanakari, rawithakitapakiri, iwethatawaakari eejatzi, raanakiri ipankoki. Ari ikenkithawaetakaapaakiri Jacob rikonkiri ikamantakiri okaatzi awijimotakiriri. ¹⁴Ikantanaki Labán: “Eerokataki nosheninka okaakiini, ari poshiyana naaka.” Apaani kashiri ijeekawaetapaaki Jacob ipankoki Labán.

¹⁵Omapokashitaka, ikantakiri Labán: “Tee inimotena eerorika nopinatziimi pantawaeri, nosheninkathorira pini. Pikantena jempe ikaateka pikoyiri nopinatemiri.” ¹⁶Eenitatsi apite rishinto Labán: rantawote rishinto oeta Lea, otsipa ewonkiri oeta Raquel. ¹⁷Amashiwaetatyaaaha okiki Lea, rooma Raquel kameethanto ini roori. ¹⁸Rootaki ikowashiryaakiri Jacob iroka Raquel, ikantanaki: “Kantacha nantawaete 7 ojarentsi, nantawaewentero pishinto, Raquel.” ¹⁹Ikantzi Labán: “Rootaki kameethatatsi nopimiro eeroka, tee nokoyi noperi itsipajatzi. Pijeekapae nopankoki.” ²⁰Imatakiro Jacob rantawaewentakiro Raquel okaatzi 7 ojarentsi, tee iñiimaetawo ojamanitzimoteri rantawaewentakirowa, tema inintaperotatziiro.

²¹Okanta omonkaataka 7 ojarentsi, ikantakiri Jacob rikonkiri Labán: “Pipenawowa pishinto noenantyaawo, nomonkaatakiro nokantakiri paerani okaate nantawaewentero.” ²²Ikaemakaantakiri Labán nampitawori janta, ipokaki maawoeni ikimoshireteeyini aawakaeyaaha rishinto Labán. ²³Okanta otsirenitanaki, raanakiro rishinto Lea, ipakiri Jacob, imaantakawo. ²⁴Ipakiro Labán rishinto Lea apaani romperatane oeta Zilpa, rootakira omperaantyaari. ²⁵Okanta okitejitamanaki iñaatziro Jacob imaantashitakawo Lea. Riyaatashitanakiri Labán, ikantakiri: “¿Iitaka pikoshekantanari? Kaarira Lea nantawaewente, Raquel-ra nantawaewentaki. ¿Iitaka pamatawitantanari?” ²⁶Rakanaki Labán, ikantziri: “Tee rameteetawo jaka iimintakahaetyaawo ewonkiri shintotsi tekirarika oemintyaata etawori otzimaki. ²⁷Payero Lea, arira nopakimiro eejatzi Raquel, otzimatyte pantawentawaero eejatzi okaate 7 ojarentsi.” ²⁸Ari ikantakiro Jacob, raakiro Lea. Rayitaawo eejatzi Raquel. ²⁹Ipakiro eejatzi Raquel apaani romperatane oeta Bilja, rootaki omperaantyaari. ³⁰Imatakiro Jacob raakiro Raquel. Rootaki ikowaperotakiri awijanakiro ikoyiro Lea. Eejatzira rantawaeteeniri Labán okaatzi 7 ojarentsi.

³¹Ikanta iñaakiri Tajorentsi imanintawaetziro Lea, itzimakakiro otomipaeni. Rooma Raquel tee okanta otzimi roori. ³²Okanta omotzitaki Lea, otzimakiri otomi iiteetakiri Rubén, tema okantashiretakitzi roori: “Iñaakina Tajorentsi nowashiretakowaetaka, rootaki ikowantakinari noemi.”^p ³³Ari apiitanakiro Lea omotzitee, otzimani otomi, iiteetakiri Simón. Ari okantashiretanaki roori: “Iñaakina Tajorentsi imanintawaeteetanaha, rootakira rowaeyakaantanariri itsipa notomi.”^q ³⁴Eejatzi apiiteero omotzitee, otzimakiri itsipa otomi, iiteetakiri Leví. Tema okantashiretakitzi: “Itsipaperoteenaata noemi, tema notzimakiniri mawa itomi.”^r ³⁵Eejatzi itzimawae itsipa eentsite Lea, iiteetakiri Judá, tema okantashiretanakitzi: “Nomampaawentaari Tajorentsi.” Ari okaatapaaki tzimanitaki.^s

30 ¹Okijaneentanakiro Raquel irento Lea oñaakirowa tee otzimaanitzi roori, okantakiri oemi Jacob: “Nokowaki pitzimakayina naaka, eerorika pitzimakaashitana, arira nokamaki.”

²Ari ikijanakiro Jacob Raquel, ikantanakiro: “¿Naakama Tajorentsi pikantantanari? Pikowakoteri rirori riitakira maanirotakayimiri.”

³Okantanaki: “Pitsipatyaawo nomperatane Bilja. Arika itzimaki otomipaeni, noshiyakayeri naakami tzimakirini” ⁴Opakiri Raquel oemi onampiri Bilja, itsipatyaawo. Imatakiro Jacob itsipatakawo Bilja. ⁵Tzimanaki apaani itomi Jacob. ⁶Ari oñaawaetakiri Raquel, okantaki: “Irika eenchaaniki iitya Dan, tema ikemakina Tajorentsi nokowakotakiri, owakowentaawo nini, ipakinaha apaani notyomi.”^t

⁷Ari apiitakiro Bilja otzimaki itsipa itomi Jacob. ⁸Okantanaki eejatzi Raquel: “Irika eenchaaniki iitya Neftalí, tema osheki nokoshekakawo eentyo, notsinampaakiro.”^u ⁹Okanta oñaaka Lea tee otzimaanitane roori, okantakiro onampiri Zilpa itsipatyaawo Jacob. ¹⁰Otzimakiri Zilpa itomi Jacob. ¹¹Okantaki oñaawaetanaki Lea: “Okaminthaamatsitakina.” Rootaki iitantyaari eenchaaniki Gad.^v ¹²Eejatzi apiitakiro Zilpa otzimakiri itsipa itomi Jacob. ¹³Ari okantanaki Lea: “Kimoshiretaantsi ini. Nimaeka okantayitaki tsinanipaeni kimoshireri nokantaawo naaka.” Rootaki iitantyaari eenchaaniki Aser.^w

p 29.32 Iroka waerontsi “Rubén”, iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “añaakina nowashirewaetaka.” **q 29.33** Iroka waerontsi “Simón”, iñaaniki riroripaeni oshiyawitakawo akantziri aaka “iñaakenaha.” **r 29.34** Iroka waerontsi “Leví”, iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “tsipataantsi.” **s 29.35** Iroka waerontsi “Judá”, iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “mampaawentantsi.” **t 30.6** Iroka waerontsi “Dan”, iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “Owakowentaawo.” **u 30.8** Iroka waerontsi “Neftalí”, iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “koshekaarewo.” **v 30.11** Iroka waerontsi “Gad”, iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “Okaminthaakina.” **w 30.13** Iroka waerontsi “Aser”, iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “kimoshireri.”

¹⁴Ikanta riyaaataki Rubén rowaneki rowiwaetzi. Ari oñaaki iwenkiniro, ramakiniro riniro Lea. Okanta oñaawakiro Raquel iwenkiniro, okantakiro Lea: “Pipena eepichokiini ramakiri pitomi.”^x ¹⁵Okantanaki Lea: “¿Tekirama inimotzimiita paapithatakinarira noemi? Eekiro pikowatzí paapithatenawo iwenkiniro ramakinari notyomi.” Okantanaki Raquel: “Arika pipakina ramakimiri pitomi, arira itsipatakimi Jacob tsireniriki.” ¹⁶Okanta otsirenitanski, areeta Jacob ipoñahaawo rowaneki, oshiyashitawakari Lea, okantawakiri: “Otzimatye pitsipatapaena opinatyaari iwenkiniro ramakinari notyomi.” Imatakiro Jacob itsipatapaawo Lea. ¹⁷Ari otzimakiri 5-taneentsiri itomi Jacob, tema ikemakiniro Tajorentsi okowakotakiriri. ¹⁸Oñaawaetanaki Lea okantzi: “Irika eenchaaniki iitya Isacar, tema riitaki Tajorentsi pakinariri, okantakaantziro nopiyoteetarira noemi notsipayitakawo nomperatanepaeni.”^z ¹⁹Omotzitaki Lea itsipa itomi Jacob, riira 6-tanaentsiri. ²⁰Okantanaki: “Ineshironkatakina Tajorentsi, ipakina kameethantzi notyomi. Ikowaperotakina nimaeka noemi, tema notzimakiniri 6 itomipaeni.” Rootaki oetantariri irika eenchaaniki Zabulón.^a ²¹Ari oweyaantawaawo Lea otzimaeshinto, oetakiro Dina. ²²Ikanta Tajorentsi ikenkithashiretanakiro Raquel, imatakiniro okowakotziriri, tzimanite. ²³Okanta otzimakiri etanakawori otomi, okantanaki: “Rookapithatakinawo Tajorentsi nokaaniwentawaetaha tee notzimi eentsite. ²⁴Inkamintha ikowakakina notzimaeshipa.” Rootaki iitantakariri José otomi.^b

²⁵Ikanta otzimakiri Raquel otomi José, ikantakiri Jacob rikonkiri Labán: “Pishineteena niyaatee nonampiki. ²⁶Pipawaenari notyomipaeni eejatzi noenapaeni, rootakira nantawentakiri. Pishineteena niyaatee. Tema piyotakiro jempe nokanta nantawaetapiintaki.” ²⁷Rakanaki Labán, ikantzi: “Niyotaki naaka, itajonkawentakina Tajorentsi pikantakaantakiro eeroka. Eero piyaatzi, thame anampityaawo jaka. ²⁸Pikantena pikoyirika nopinatemi pantawaetanaha, aritaki nopinatakimi.” ²⁹Ikantanaki Jacob: “Piyotziro eeroka jempe nokantaka nantawaetapiintaki, nokoeratzimiri pipirapaeni. ³⁰Teera ishekitzi paerani tekira nopokanakiita naaka jaka. Rooma nareetakaha naaka ari roshekitanakiri pipirapaeni, itajonkawentakimi Tajorentsi. ¿Jempepaeteka otzime nowakaeyaariri nashi notyomipaeni?” ³¹Eekiro ishintsitatzí Labán ikantziri: “¿Jempe

^x 30.14 Kantakotachari jaka “rowiwaetzi,” rootaki ikanteetzitari “rowiitatye trigo.”

^y 30.14 Kantakotachari jaka “iwenkiniro,” chochoki ini iiteetziro “mandráhora.”

Ikanteetzi, rootakira aashitari tsinanipaeni otzimanteeyaari eentsite. ^z 30.18 Iroka waerontsi “Isacar”, iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “Nopiyoteetari.”

^a 30.20 Iroka waerontsi “Zabulón”, iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “neshironkataantsi.” ^b 30.24 Iroka waerontsi “José”, iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “Royaatapaakiri itsipa.”

ikaatzika pikoyiri nopinatemiri?” Ikantzi Jacob: “Tee nokoyi pipinatena. Aritaki napiiteero nokoerateemiri pipirapaeni, otzimatyee inimotoemi eeroka nokantemiri. ³²Pishinetena niyaate pipiramashiki niyoshiiteri iryaani oveja ikaatzi cheenkayitatsiri. Niyoshiiteri eejatzi iryaani cabra karinayitatsiri, eejatzi inashiyitachari iyarinanka, riira inashityaari, pipinatnari nokoeratzimirira pipirapaeni.^c ³³Ari aminiiro paata okaate pipinatnari, eero nayitzimiri. Ari piñaakiri nopirapaeni cabra riyoshitya karinari, inashiwaeyitachari iyarinanka. Piñeeri eejatzi novejate cheenkaripaeni rini. Piñaakiririka kitamaari, kaari karinatatsini, piyote pashira eeroka.” ³⁴Ikantanaki Labán: “Ariwé, kameethataki pikantanari.” ³⁵Rinashitanakari Labán ipirapaeni cabra ikaatzi karinayitatsiri, eejatzi ikaatzi inashiyitachari iyarinanka. Rinashitzitakari eejatzi rovejate cheenkayitatsiri. Ipakiri itomipaeni ipiratyaaari. ³⁶Raanakiri inteena ipirapaeni, okaatzi mawa kitejeri ranashitakaakari, rinashitaka ijeekakaakiri. Roojatzi ijeekanaki rirori Jacob ikoeratziniri Labán ipirapaeni kaari karinatatsiri, kaari cheenkatatsini.

³⁷Raaki Jacob eeritonki inchashithaki, ishaakakiro iñahaetantyaawori okitamaashithakite.^d ³⁸Rowayitakiniri piratsi inchashithaki rowamentoki, imirimentoki eejatzi, ro rowawiyaantantyaari ipokaeyinira rire imiri. ³⁹Ikanta rowaeyanaka ipira, rinashiyitanaka iyarinanka. ⁴⁰Rinashitzimaetakari Jacob inashitachari iyarinanka, eejatzi ikaatzi cheenkayitatsiri oveja. Rinashitakari ipira Labán. Ari ikantapiintatziro Jacob rinashitari rashitari rirori. ⁴¹Eekiro riyataakaatziro Jacob royiniri inchashithaki wathayitatsiri piratsi, aririka ipokaeyeni imirimentoki. Ikine raminero inchashithaki aririka rowawiyaantawakaeya. ⁴²Rooma ipokayitzira mathari ipira, tee royiniri inchashithaki. Riitakira rashitari Labán ipirapaeni mathayitatsiri, riima wathayitatsiri rashi Jacob. ⁴³Rootaki roshekitzimotantakariri Jacob ipirapaeni, osheki eejatzi ronampiripaeni. Antariite ashaahantzinkari rinanaki.

31 ¹Ikemaki Jacob ikenkithawaetzi itomipaeni Labán, ikanteeyini: “Raapithatakaeri Jacob maawoeni ipirapaeni apaapate, rootakira rashaahantantakariri.” ²Iñaakiri Jacob ikijashiryaawaeta rikonkiri, tee raakameethateeri ikimiwitarira paerani. ³Ikanteeri Tajorentsi irika Jacob: “Pipiye iipatsiteki pipaapate ijeekayitzira pisheninkapaeni, eerowa nookawentzimi.” ⁴Ikaemakaantakiro Jacob apite iina, Raquel eejatzi Lea, opokashitakiri ijeekira irirori owaantsiki ikoeratziri rovejatepaeni.

^c 30.32 Riitaki ikowaperoteetapiintzi kitamaari ipireetari, ari ikantziteetari kaari karinatatsini. Maawoeni riyoteetzi tee itzimanitzi cheenkari iryaani oveja, ari roshiyitari eejatzi cabra tee ikarinanitzi. Rootaki ikantantakariri Jacob rikonkiri Labán, eero ikijoshirentanta rakantyaawori okaate ikowakoteriri. ^d 30.37 Kantakotachari jaka “inchashithaki,” rootaki iiteetziri “álamo, avellano, castaño.”

⁵Ikantawakiro: “Noñaakiri pipaapate tee raakameethateena ikimitaanaha paerani. Roo kantacha itsipatapiintakina Itajorentsita ashitanari naaka.

⁶Piyoteeyini eerokapaeni kameetha nantawaetapiintakiniri pipaapate, nomatakiro okaatzi naawyaakiri naaka. ⁷Osheki ramatawitapiintakina,

tee imonkaatziro ipinatena ikantakinari. Ikamintha Tajorentsi tee

ishinetziri rowaariperotena. ⁸Tema aririka ikante: ‘Riira nopirapaeni karinayitatsiri nopinatemiri,’ maawoeni tsinani piratsipaeni

otzimanakiri karinayitatsiri. Arika ikante: ‘Nopinatemiri nopirapaeni thapayitachari iyarinankari,’ otzimanakiri maawoeni thapayitachari.

⁹Arira ikinakaakiro Tajorentsi raapithatziri ipirapaeni, roshekyaaakinari nashi naaka. ¹⁰Tema antawoteeyinira piratsi, ari romishimpyetakina,

noñaakiri rowawiyantawakaeyaani kaninayitatsiri piratsipaeni, eejatzi kantawaeyitachari othapayita iyaninanka. ¹¹Arira iñaanatakina

eejatzi nomishiriki ronampiri tajorentsita Pawa, ikantakina: ‘Jacob.’

Ari nakanakiri naaka, nokantanakiri: ‘Titaka.’ ¹²Ikantanakina ronampiri tajorentsi:

‘Pikempoyahaeri kameetheeni piratsipaeni. Arira piñaakiri ikaatzi owawiyanteenchari, ikaninayite. Tema noñaakiro

maawoeni rantzimotakimiri Labán. ¹³Naakatakira Tajorentsi oñaahakimiri paerani

Bet-el-ki, pamanakotanakawowa paerani mapi pikenkithashiretantyaawori pikantakinari. Pikatziye, piyaatee pinampiki

pitzimakira paerani.’ ” ¹⁴Ari akanakiri Raquel otsipatakawo irento Lea,

okantanakiri: “Tekatsi rashitakayinari ipankoki nopaapate. ¹⁵Tema roshiyakaakina

pashinijato ninayitzi. Ipinatakina, anintaakawo okaatzi pantawaetakiniriri

pipinawentana naaka. ¹⁶Omaperotatya ashitaawo maawoeni rashaahawo

nopaapate okaatzi ipakimiri, roojatzi rashitaari eejatzi otomipaeni. Pimatero

okaatzi ikantakimiri Tajorentsi.” ¹⁷Ari ikatziyanakari Jacob, ikyaakahaeyanakarini

ipira itomipaeni eejatzi iinapaeni. ¹⁸Jatee inampiki ipaapate Isaac janta Canaán-ki.

Rahaeyanakirini maawoeni ipirapaeni ikaatzira ramanantakiri ipineetziriri

rantawaetakira Padan-aram-ki. ¹⁹Riyaamintheetzi Labán rameetziri rovejatepaeni,

ayitanakiri Raquel itajorentsitetashitari opaapate. ²⁰Rootaki opoñaantari

imatantakawori Jacob ramatawitakiri Labán, irika Aram-jatzi. Tee ikantanakiri

rooteentsi riyaatee. ²¹Ishiyakahaawo maawoeni tzimimotakiriri. Intsipaeite

imontyaanakawo nijaa Eufrates, roojatzi rareetantakari tonkaariki iiteetziro

Halaad. ²²Okanta awijaki mawa kitejeri, ari riyotaki Labán shiyaaha Jacob.

²³Ikamantakiri isheninkapaeni, jataki royaatawakiri. Roo awijaki 7 kitejeri

royaatawakiri janta tonkaariki Halaad-ki. ²⁴Okanta otsirenitanki roñaahakari

Tajorentsi irika Labán iiteetziri Aram-jatzi imishiriki. Ikantakiri: “Eero

pishintsithatziri piñaanateri Jacob.” ²⁵Rareetawaari Labán itzineri

Jacob janta Halaad-ki, ipankoshetatapaakaha. Ari ipankoshetatapaakari

eejatzi

Labán itsipayitakari isheninka. ²⁶ Ñaanaminthatakiri Jacob, ikantziri: “¿Iitaka pantakiri? ¿Iitaka pamatawitantanari? Pamapithatakinawo nishintopaeni, poshiyakotakari inoshikantzi owayiri-paeni. ²⁷ ¿Iitaka pamatawitantakinari, pomananeikiini pishiyaka? Tee pikamantaajaetanakina. Arimi pikamantakinami, antawoete noemoshirenkawakimimi, niweshiryaawentawakimi, noshowiwentawakimi, oyameñeenkate thatanentsi. ²⁸ Teemacheeni niwethatawaeyaawo nishintopaeni, nocharinipaeni, nokowawitaka nothowootawaerimi. Poshiyakotakarira rantziri majontzi. ²⁹ Nokowawitaka, nowariperowaetemimi maawoeni eerokaete. Roori kantacha inkaahanki tsireniriki ñaanatakina Itajorents site ashitzimiri, ikantakina: ‘Eerowa pishintsithatziri piñaanateri Jacob.’ ³⁰ Pikowaperowitaha piyaatee inampiki ashitzimiri, eero payitanarimi notajorentsitetari” ³¹ Ari rakanakiri Jacob rikonkiri Labán, ikantanakiri: “Osheki nothaawantakimi. Noshiyakaamintheetzi ari paapithatawakinawo pishintopaeni. ³² Eenitatsirika amakiriri pitajorents site, jikamera! Ñeeriita asheninkapaeni. Eenitatsirika namapithatakimiri pashitari eero, paanakiri.” Tee riyotzi Jacob rootaki Raquel amapithatakiriri itajorents site opaapate. ³³ Ikyaanaki Labán ipankoshetaki Jacob, eejatzi ashiki Lea, eejatzi ikantakiro ashi omperatanepaeni eejatzi, teemaeta ñiiri itajorents site. Ari ikyaanaki ashikira Raquel, ³⁴ rootaki amakiriri itajorents site opaapate, omanakiri ikyaaakomentoki piratsi, ojeekakotzimaetakari. Ikanta ithotyaaakowitakari opaapate, tee ñiiri. ³⁵ Ari okantanakiri Raquel opaapate: “Ashitanari, tee nokoyi pikijya eerorika nokatziya nojeekira, noñaawentatyaaha.” Tema ithonkakiro ithotyaaakowitakari Labán itajorents site, teemaeta ñiiri.

³⁶ Arira ikijanakari Jacob, ikantanakiri Labán: “¿Iitaka nantzimotakimiri? ¿Eenitatsima kaariperori nantakiri opoñaantari poyaatanantari? ³⁷ Pithonkakiro paminahaantakina. ¿Piñaakiroma okaatzi pashitari eero? Powero jaka ñaanantyaawori pikaateeyakinira, ñaanantyaawori nokaatakira naaka eejatzi. Rootaki riyotantyaari riroripaeni itzimirika kinakaashiwaeteenchari. ³⁸ Piyote eero okaatzi 20 ojarentsi nantawaetaki pipankoki, tee piñiiri ipeyaaniwaetya pipira, tee nowaaneenta apaani. ³⁹ Teera piñeena namemiri ikaatzi ratsikiri owaminthatariri, nopinatzimiri pikowakotanarira peyaenchari. Pikowakotanari eejatzi ikaatzi ikoshiteetziri tsireniriki eejatzi kitejeriki. ⁴⁰ Ayimawaetakina nomiri ooryaapaeteki, ayimatakina nowatsinkare tsireniriki, eejatzi nowochokini. ⁴¹ Tema okaatzi 20 ojarentsi nojeekimotakimi pipankoki. Iroka okaatzi nantawaetaki: 14 ojarentsi nantawentakiro apiteka pishinto, eejatzi 6 ojarentsi nantawentakiri pipirapaeni. Tee pimonkaatero pipinatena pikantakinari. ⁴² Eeromi itsipatana Itajorents site Abraham, Itajorentsitetari eejatzi ashitanari,

tekatsimi namakimi nimaeka. Roo kantacha iñaakina Tajorentsi nowashiretakowaetaka, kameethari okantaka nantawaeri, rootaki ikijantakimiri tsirenipaeteki.”

⁴³Ikanta Labán rakanakiri Jacob, ikantanakiri: “Okaatzi nishintotari naaka, nishinto ini. Ikaatzi nochariniyitari naaka, nocharini rinayitzi, ikaatzi nopirayitari naaka, nopira rinayitzi. Maawoeni piñaayitzi nimaeka, nashi rini. Roo kantacha, ¿kantachama nokoshekyaaawo nishintyopaeni, eejatzi ikaatzi powakaakirori? ⁴⁴Pipokanakiita, thame akenkithawaete oeta anteri, rootaki iñeeri ikaatzi aminaminthatakaeri.”

⁴⁵Ari itzinaanakiro Jacob apaani mapi, ipiriintathanthaatakiro.

⁴⁶Ikantanakiri isheninkapaeni: “Pipewireero mapi.” Ramaeyapaakini mapi, ipewiryapaakiro. Ari rowaeyakani. ⁴⁷Rootaki iitakiri Labán iñaaniki rirori “Jegar Sajaduta,” riima Jacob iitakiro iñaaniki rirori “Galaad.”^e ⁴⁸Ari ikantanakiri Labán: “Iroka piyoteenchari mapipaeni, rootaki oshiyakawori aminaminthatayeemi okaatzi antayitakiri.”

Rootaki oetantakari janta Galaad. ⁴⁹Iitziteetakawo eejatzi “Mizpa,” tema ikantanakitzi Labán: “Riira Tajorentsi amineeni, okantawitakya eero iñaapootawakaeyita.”^f ⁵⁰Arika powatsinaawaetero nishintyo, paminerika otsipa piina, okantawitakya tekatsi ñeemini janta, riitaki Tajorentsi ñemini.” ⁵¹Eekiro ikenkithawaetanakitzi Labán, ikantziri Jacob:

“Iroka apewiryakiri mapi, iroka eejatzi piriinteentchari mapithantha, ⁵²rootaki riyotanteetyaari, eero amatziro owaariperotawakaeya. Eero owaariperotawaka nonampiki, eejatzi pinampiki eeroka. ⁵³Riitaki yoteroni oetaarika antayiteri aakapaeni Itajorentsite picharinini Abraham, Itajorentsite eejatzi nocharinini naaka Nacor.”

Ikanta Jacob raakotanakiri iwaero Itajorentsite ipaapate Isaac, ikantzi: “Eeroka yotatsi tee notheeya.” ⁵⁴Ari itaanakiri Jacob rowejate janta ochempiki, ikaemakiri isheninkapaeni rowaeyaani. Maawoeni rowaeyakani, ari imahaeyakini tonkaariki. ⁵⁵Okanta amaetyaaka, ipiriintanaka Labán ithowootaneeri icharinipaeni eejatzi rishintopaeni. Ikanta ramanakoyitanaawo, piyaanaawo inampiki.

32 ¹Eekiro ranashitaya Jacob. Ari itonkyotakarini ronampiri Tajorentsi. ²Ikanta iñaawakiri Jacob, ikantanakiri: “Rowayirite rini Tajorentsi irikapaeni.” Rootaki iitantakawori Majanaem janta itonkyotawakarira.^g ³Ari rotyaantakiri Jacob jatatsini inampiki Seir, iipatsiteki Edom, riyate ikamanteri Esau rootaentsi rareteeya.

^e 31.47 Iroka waerontsi “Galaad,” iñaaniki riroripaeni oshiyawitakawo akantziri aaka “piyoteenchari aminaminthatakaeri.” Iroka waerontsi “Galaad” rootaki iñaani Heber-ite, rooma waerontsi “Jegar Sajaduta,” rootaki iñaani Aram-jatzi. ^f 31.49 Iroka waerontsi “Mizpa,” iñaaniki riroripaeni oshiyawitakawo akantziri aaka “aminaantsi.” ^g 32.2 Iroka waerontsi “Majanaem,” iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “apitera ikaatzi ipiyoteeyani owayiri.”

⁴Ikantawakiri rotyaantane: “Pikantenari yeeyi Esaú: ‘Owetsikaka pirentzi Jacob rantemiro okaate pomperatyaariri, rotyaantaki ñaantsi nokantemiri: “Ojamanitakira nojeekawaetaki Labán-ki. ⁵Noshekyaakiri nopirapaeni: vaca, kawayo, oveja, nonampiripaeni: shirampari eejatzi tsinani. ¡Nowinkatharite! Notyaantatziimi iroka ñaantsi, tema nokowatzi paakameethatawaena.” ’ ”

⁶Ikanta ipiyeeyaani rotyaanteetakiri, ikantapaeri Jacob: “Nomatakiro niyaataki noñiiri pirentzi Esaú, kaakitaki itonkyotemi, ramaki 400 ratzirite.” ⁷Ikanta ikemaki Jacob, antawoete ithaawanaki, osheki okantzimoshiraanakari. Rootaki itsiparyantanakariri apawopaeni ratzirite, eejatzi ikantakiri ipirapaeni. ⁸Tema ikantashiretanakitzi: “Arika ipokaki Esaú rowayiritawakiri apawopaeni natzirite, ishiyayitanaki itsipapaeni.”

⁹Ari retanakawo ramananaka, ikantzi: “Tajorentsi, Itajorentsite nocharini Abraham-ni, Itajorentsite eejatzi ashitanari Isaac, tema eeroka kantakinari: ‘Pipiye pinampiki, iipatsiteki pisheninkaete. Arika pimatakiro, ari nokempoyaawentakimi.’ ¹⁰Tekatsi oetzimotena okaatzi paakameethawitakina, maperori pitsipatana. Tema apatziro naanashaatantakawo nokotzi, nomontyaantakawori Jordán. Tzimatsi nimaeka apite ikaatzi ipiyotaka natzirite, riitaki nameniri oeta noperiri. ¹¹Pineshironkatena eero ikoshekawaetantana yeeyi Esaú. Antawoete nothaawantakari ipoki rowayiritena, rompojayero tsinanipaeni eejatzi eentsipaeni. ¹²Koñaatziro nokemakimi pinkantakina paerani: ‘Naaka kantakaeyaawoni oshekitzimotantemiri. Roshekitee pitomipaeni, roshiyeyaawo oshekitzi impaneki, tekatsi materoni riyoteri jemperika ikaatzi.’ ” ¹³Ari imaaki Jacob janta. Riyoyaanaki ikaate ipayitawakiriri rirentzi Esaú. ¹⁴Ipayitawakiri ipirapaeni cabra: ikaate 200 tsinani, 20 shirampari. Ipayitawakiri eejatzi oveja, ikaate 200 tsinani, 20 shirampari. ¹⁵Ipayitawakiri eejatzi ikaate 30 camello itsipataakiri iryaani owakira tzimatsiri. Ipayiteri eejatzi vaca, ikaate 40 tsinani, 10 shirampari. Ipitakyaari eejatzi kawayo ikaate 20 tsinani, 10 shirampari. ¹⁶Ari ipayitakiri romperatane riyoshiitakiri ipirapaeni, ikantakiri: “Peewateeyeni, eerowa poyaatawakahaeyaani okaakiini, inteenaeni pikantayitya.” ¹⁷Ikantawakiri jewatanaentsiri: “Arika piñaapaakiri yeeyi Esaú, aritakira rojampitawakimi, ikantemi: ‘¿Iitaka omperatzimiri? ¿jempe piyaateka? ¿Iitaka ashitariri ipirapaeni pamakiri?’ ¹⁸Pakanakiri pikanteri: ‘Pashi eeroka nowinkatharite Esaú, riitaki ipemiri Jacob, pomperatane. Awotsikitaki rirori rareetya.’ ” ¹⁹Ari ikantakiri eejatzi apitetanaentsiri, mawatanaentsiri, ari ikantakiri maawoeni rotyaantakiri aanakiriri ipirapaeni, ikantawakiri: “Arika piñaapaakiri Esaú, roojatzira pikanteriri. ²⁰Pikanteri eejatzi: ‘Awotsikitaki pomperatane Jacob rareetya.’ ” Iroka ikantaki ikenkithashirewaetaka Jacob: “Ari

noetsimaryaakiri iñaawakirorika nopayiteriri. Arika iñaawakiro, ari rariperotawaena.”²¹ Imatakiro Jacob reewatakiro rotyaantane raayitanakiro ipayiteriri rirentzi. Roojatzi ijeekanaki rirori maanee ipankoshetaki.

²² Katziyanaka Jacob tsireniriki, raanakiro apite iina, apite ronampiri, 11 itomipaeni. rashaatanakawo Jaboc ikinapiinteetzira. ²³ Ari rotyaantaki rahaetanakiro okaatzi tzimimotziriri. ²⁴ Ikanta ijeekanaki apaniroeni Jacob, ari roma-nkiyakari apaani atziri rooteentsimi ikitejitakotakayiri. ²⁵ Ikanta iñaakiro atziri tee raawyaashitari Jacob, rompojakiro okaatzira owika ipori, ichorekapookitakiri Jacob. ²⁶ Ari ikantanakiri atziri: “Pipakayina, rooteentsi okitejite.” Ikantanaki Jacob: “Eerorika pitajonkawentana, eerowa nopakaemi.” ²⁷ Rojampitanakiri atziri: “¿jempe piitaka piwaero?” Ari rakanakiri, ikantziri: “Noeta Jacob.” ²⁸ Ikantanaki atziri: “Eerowa piitaawo nimaeka Jacob. Israel piiteeya. Tema pomankiyakari Tajorentsi, ari pikanteriri eejatzi atziripaeni, ari paawyaakiri.”^h ²⁹ Ari rojampitanakiri rirori, ikantziri: “Pikantena, ¿jempe piitaka eeroka?” Ikantzi atziri: “¿litaka pikowantari piyotero nowaero?” Ari itajonkawenteetanakiri Jacob. ³⁰ Iitanakiro Jacob janta “Peniel,” tema ikantanakitzi: “Noñaawootakiri Tajorentsi, teemaeta nokami.”ⁱ ³¹ Shitowapaaki ooryaa roojatzi rawijantanaari Jacob Penielki. Okantakaantziro ichorekapookitakirira, aashetataki ranashita. ³² Rootakira kaari rowantayitawo nimaeka Israel-paeni ichorimonkipaeni tsimeri, tema ari ichokiryahaetakiri paerani Jacob.

33 ¹ Ikanta iñaawakiri Jacob ipokaki rirentzi Esaú ramaki 400 ratzirite, rinashitanakanawo otomipaeni Lea, ashi Raquel, ashipaeni romperatane. ² Rootaki reewataki apite romperatane itsipataakiro otomipaeni, opoñaapaaka Lea otsipatakari otomipaeni, roo impoetapaentsiri Raquel otsipatakari otomipaeni José. ³ Anashitanaka Jacob, ri jewataneentsiri. Okaatzi 7 rapiitakiro rotziwerowanaka rokaakitapaakira Esaú rirentzi, tema antawoete ipinkathatakiri oeyootapaaka. ⁴ Riitaki kantacha Esaú, ishiyashitawaari rirori, rawithakitapaakiri, inintawaeri. Apitepaeni rirahaeyanakani. ⁵ ari raminanakiro Esaú tsinanipaeni, eejatzi eentsipaeni, rojampitziri: “¿litaka irikapaeni?” Ikantzi Jacob: “Riitaki itomipaeni ponampiri ipakiriri Tajorentsi.” ⁶ Ari opokapaaki romperatanepaeni otsipatapaakari otomipaeni, otziwerowashitapaakari, antawoete opinkathatapaakiri oeyootapaaka kepatsiki. ⁷ Okanta opokapaaki eejatzi Lea otsipatapaakari otomipaeni, roojatzi antapaakiri roori. Riitaki weyaantapaakawori ipokapaaki José itsipatapaakawo riniro Raquel,

^h 32.28 Iroka waerontsi “Israel,” iñaaniki riroripaeni oshiyawitakawo akantziri aaka “Romankiyaanta Tajorentsi.” ⁱ 32.30 Iroka waerontsi “Peniel,” iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “Ipoo Tajorentsi.”

ĩnaapinkathatapaakiri eejatzi. ⁸ Ari rojampitanakiri Esaú rirentzi Jacob, ikantziri: “¿jempe pikanterika pipirapaeni ikaatzi noñaawakiri?” Ikantanaki Jacob: “Riitaki pashi eeroka paakameethatantenari.” ⁹ Ikantanaki Esaú: “¡Eero yeeyi! Eenitatsi osheki nashi. Poejokirotyaari ikaatzi pashitari eeroka.” ¹⁰ Eekiro ishintsitanakitzi Jacob, ikantziri rirentzi: “¡Eero yeeyi! Tema noñaakiro paakameethatawakina, otzimatye payeri nopashitzimiri. Tema noñaapakimira piwathaki eeroka, oshiyawitakawo riimi Tajorentsi noñaaki. Tema kameethari pikanta piwethatawakina. ¹¹ Rootaki nokowantari payero okaatzi namakimiri nopashitemiri, tema Tajorentsi ashaakantakahaanari, tekatsi koetyiimotenani.” Ikanta ishintsinetakiri Jacob rirentzi, roetsinampaakiri Esaú rayero okaatzi ipashitariri. ¹² Ikantanaki Esaú: “Thame aate ajeeke jaka. Naaka jewatanakimini.” ¹³ Ikantzi Jacob: “Piyotzi eeroka yeeyi teera ishenkaashiwaeta eenchaanikipaeni. Otzimatye nokenkithashiretakoteri eejatzi nopirapaeni tzimayitatsiri iryaani. Arika nanashitakaanakiri apaani kitejeri, aritaki ikamayitaki. ¹⁴ Rootaki kameethatatsi peewatakahaeri pomperatane, eentsikiroenira nonoshikakaeyaari nopirapaeni, neentsitepaeni, roojatzi notsipatantapakimiri janta Seir-ki.” ¹⁵ Ikantzi Esaú: “Iriwé, nokoyi nopanakimi natzirite itsipatemi.” Ari ikantanaki Jacob: “Tee nokoyi, eero poñaashirenkana.” ¹⁶ Tee imaapaentzi Esaú intsipaete ipiyitanaka inampiki Seir-ki. ¹⁷ Riima Jacob, jataki rirori janta Sucot-ki. Ari rowetsikapaakiri ipanko, ipankoshetatapaakiri eejatzi ipirapaeni. Rootaki iitantakawori janta Sucot.^j

¹⁸ Tema ipoñahaawo Jacob janta Padan-aram-ki, tekatsi awijimoterini, kameetha rareeta janta Canaán-ki. Imontetapaawo inampikira Siquem ari rowetsikapaki rirori inampi. ¹⁹ Ramanantapakiro iipatsite itomipaeni Hamor, okaatzi opinatari 100 koriki. Irika Siquem riira itomi Hamor. Ari rowatzikitapaawo ipankosheta janta. ²⁰ ari rowetsikaki taapokimentotsi, iitakiro El-Eloje-Israel.^k

34 ¹ Okanta Dina, ishinto Lea, iyaataki areetawo ewankawopaeni nampitawori janta. ² Ari iñaawakiro Siquem itomi Hamor Jev-jatzi rini jewatatsiri inampiki. Ishintsiwentakakaawo iñaathatyaawo. Rowaariperonta. ³ Rootaki opoñaantanakari inintaaperotanakiro Dina okowanakiri aapatziyaari. ⁴ Ikenkithawaetakaakiri ipaapate Siquem, ikantakiri: “Piyaatashiteri ashitawori maenawo pikantakowentena, nokowatziira nayiro.” ⁵ Riyotaki Jacob rowaariperonta Siquem rishinto Dina. Tekatsi ikantanaki tema royaawentatziiri itomipaeni riyaateeyini ikoerateri rovejatepaeni.

^j 33.17 Iroka waerontsi “Sucot,” iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “pankosheta.” ^k 33.20 Iroka waerontsi “El-Eloje-Israel,” iñaaniki riroripaeni oshiyawitakawo akantziri aaka “Tajorentsi riitaki Itajorentsite Israel.”

⁶Pokaki Hamor ipaapate Siquem, ikenkithawaetakaakiri Jacob. ⁷Ikanta rareeteeyapaani itomipaeni Jacob ikemapaakiro okaatzi awijeentsiri, antawo ikijanaka, tema antawoete rowaariperoteetakiri Riroripaeni iñaathatztakarira rishinto Siquem. Tema tee oshinetaantsita okaatzi rantakiri Siquem. ⁸Riitaki kantacha Hamor ikenkithawaetakaakiri itomipaeni Jacob, ikantakiri: “Ikowakirowa notomi pitsiro. Pishinetero ayiri. ⁹Jame aheninkatawakaeya. Opoñaantyaari naantyaawori pishintopaeni, payityaawo nashi naaka. ¹⁰Pinampiteeyaawo jaka atsipatawakaeya. Iroka nampitsi pashiite ini, pipimantawaeyitapaki, pamanantayite piipatsite.” ¹¹Ikanta Siquem, ikantanakiri ashitawori eejatzi iyaariripaeni Dina: “Osheki nokowaki inimotemi. Aritaki nopakimiro okaate pikowakotenari. ¹²Okantawitaka tee ameteeyaawoni apawakaeya, ari nopakimiro naaka. Otzimatyeera pishinetero ewankawo nayiro.”

¹³Tema rowaariperotakiro Siquem Dina, ramatawinkakiini rakanakiri itomipaeni Jacob, ikantakiri Siquem eejatzi Hamor: ¹⁴“Tee okameethatzi rayero choeni atziri kaari totathowaanikitachani, antawoete nokaaniwentakiro naakapaeni. ¹⁵Aritaki nakakimi aririka inimotakimi iroka: Poshiyakoyitakina naakapaeni, pitothowaanikiyitakiri maawoeni shirampari ikaatzira jeekimoyitzimiri. ¹⁶Arira okameethataki paayitero eerokapaeni notomipaeni, nomatzityaawo naayitero pitomipaeni eerokaete. Arira atsipatawakahaeya ajeekaeyeni, apaani akantya asheninkatawakahaeya. ¹⁷Terika inimotzimi nokantakimiri pitothowaanitya, arira niyaataki nahaatero choeni.” ¹⁸Inimotanakiri Hamor eejatzi itomi Siquem okaatzi ikanteeyakirini riroripaeni. ¹⁹Tekatsi royaawentanakya ewankari, ithowaanikitanaka, ikowaperotanakitziro rishinto Jacob. Tema pinkathataarewo Siquem isheninkamashiki, ²⁰raanakiri Siquem ipaapate, Hamor, roojatzi janta ikyaapiinteetzira nampitsiki, jempe ipiyotapiinteeta, ikanteeyakirini atziripaeni: ²¹“Irikapaeni naapatziyane rineeyini, riitaki nampiyityaawoni jaka riyompariyitya, eenitatsi kepatsi jempe ijeekapaaki. Kameetha inantyaawo itomipaeni, imatzityaawo atomipaeni aaka. ²²Imatatyaeayarika ijeekimoyitee, otzimatyeera inimoyitee ikanteeri: atothowanikiyiteeri maawoeni shiramparipaeni, rootakira rameteeyaarini riroripaeni. ²³Ikaatzi rashiyitari, ipirapaeni, maawoeni ashiyiteeyaari aakapaeni. Apatziro akeri okaatzi ikoyiri, aritaki ijeekimoyitakae aakapaeni.” ²⁴Ikanta ewankaripaeni nampitawori janta, inimotanakiri ikantakiriri Hamor eejatzi Siquem, ithowaanikiyitanaka.

²⁵Okanta awijawitaka mawa kitejeri, tekira retsiyatakoperoteeta shiramparipaeni ithowaaniiytakaha, riyaateeyakini itomipaeni Jacob, Simeón itsipatanakari rirentzi Leví iyaariri Dina, raanaki rojataamento, rompojapaakiri maawoeni tekatsi piyatawakaarini.

²⁶Rowamahaetzitakari Hamor itsipataanakiri itomi Siquem. Raanayiro Dina ojeekawitakaha ipankoki Siquem, jateeyeeni. ²⁷Jateeyanakini eejatzí itsipa itomipaeni Jacob, iñaapaakiri roma-ryaayitakaha kaminkaripaeni, ithonka raanakiro okaatzí tzimatsiri nampitsiki ipiyawentziro ritsiro rowaariperotakirowa. ²⁸Raanaki oveja, vaca, kawayo, maawoeni tzimatsiri nampitsiki eejatzí okaatzí tzimatsiri rowaneki. ²⁹Ithonkanakiro tzimatsiri pankotsiki, raanakiri maawoeni eenchaaniki eejatzí tsinanipaeni. ³⁰Rootaki ikantantanakariri Jacob itomi Simeón eejatzí Leví: “Pikantakaantakinaha eerokapaeni. Osheki ikijaneentena nimaeka nampitawori jaka, Canaán-jatzí, Ferez-jatzí. Arika rapatotanakya riroripaeni ikoyi ipiyawentya, ipokashitena rowayiritena. Tekatsira osheki natzirite naaka, aritaki rompojakina eejatzí notyomipaeni.” ³¹Ikanteeyanakini riroripaeni: “¿Kameethatatsima ikanteetero choeni mayempro ini?”

35 ¹Ikanta Tajorensi ikantakiri Jacob: “Piyaate pinampiteeyaawo janta Bet-el-ki. Ari powetsikapakina taapokimentotsi, tema naaka Pitajorensite, oñaahakimiri paerani pishiyapithatantakariri pirentzi Esaú.” ²Ari ikantanakiri Jacob itomipaenipaeni eejatzí ikaatzí tsipatakariri: “Pookeri pitajorensitetashiyitari eerokapaeni, piyaate pikaawoshite, pikithaateeyaawo otsipa piithaari. ³Jame aate Bet-el-ki, ari nowetsikapakiri taapokimentotsi nopinkathatapakiri Tajorensi neshironkatakinari nokemaatsiwaetakaha paerani, tema itsipatapiintakina jempe nokinayitaki.” ⁴Iitakiri Jacob maawoeni itajorensitetashiitari, ikaatzí ithayiitzi eejatzí kempitantsiki. Raanakiri Jacob maawoeni ikitatakiri inchatomashiki jeekatsiri okaakiini inampiki Siquem.

⁵Ikanta riyaateeyeeni Jacob, ikantakaakawo Tajorensi ithaawaeyanakini ikaatzí nampiyitawori janta. Rootaki kaari ikoshekanteetawaari itomipaeni Jacob. ⁶Maawoeni itsipatakari Jacob, areeteeyakani iiteetziro Luz, roojatzí iiteetzitari Bet-el jeekatsiri Canaán-ki. ⁷Ari rowetsikapakiri taapokimentotsi, iitakiro El-Bet-el. Tema ari roñaahakari paerani Tajorensi ishiyapithatantakariri rirentzi.^l

⁸Ari okamaeri paerani Débora omperatapiintane Rebeca, ikiteetakiri antamimashiki okaakitapakira Bet-el. Iitakiro Jacob janta “Alón-bacut.”^m

⁹Ikanta ipiyaa Jacob ipoñahaawo Padan-aram-ki, rapiiteero Tajorensi roñaahaari, itajonkawentawakiri. ¹⁰Ikantakiri:

“Piwaero ini Jacob,

^l 35.7 Iroka waerontsi “El-Bet-el,” iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “Otajorensite Bet-el.” Paminero eejatzí Hn. 28.19 oeta ikantakoetziri. ^m 35.8 Iroka waerontsi “Alón-bacut,” iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “Irahaantsimashiki.”

Roo kantacha eeromaeta piitaawo nimaeka jempe piiwita ketziroeni. Israel piiteeya.”

Ari rowaeniri Tajorentsi otsipa iwaero Jacob. ¹¹Ikantanakiri:

“Naakataki Tajorentsi shintsiperori.

Ari noshekyahaeri pitomipaeni eejatzi picharinipaeni

Noshekyahaemiri pitomipaeni riyoshiiteeya

sheninkatawakahaachani, rijatzi inashiyitaachani isheninkapaeni jemperikapaeni.

Nopinkatharitakaayitakiri pitomipaeni.

¹²Aritaki nashitakaheero kepatzi nashitakaakariri paerani Abraham eejatzi Isaac.

Roojatzi iroka kepatzi nashitakaeyaari pitomipaeni.” ¹³Ikanta

ipiyanaa Tajorentsi ikenkithawaetakaakirira Jacob, ¹⁴raanaki mapi, ipiriintathantakiro ikenkithawaetakaakiri Tajorentsi.

Ijeetantanakawo yeenkantsi, eejatzi imiriitari opoñaantyaari otajorentsitantyaari. ¹⁵Iitanakiro Bet-el janta.”

¹⁶Roojatzi rawijantanakawo Jacob Bet-el. Okaakitzimatapaaki rareetya

Efrata-ki, ari okatsitakotapaakiri Raquel, otzimaanite. Oshekimaeta

okemaatsitaka otzimaanitantyaari. ¹⁷Okanta oñaakiro aminirori

osheki okemaatsiwaetaka, okantanakiro: “Eero pithaayi, tzimaki itsipa peentsite.” ¹⁸Tema kamimataki roori, oetanakiri eentsite “Benoni,”

riima ashitariri iitakiri rirori “Benjamín.”^o ¹⁹Roojatzi okamantaari

Raquel, ikiteetakiro awotsiki jatachari Efrata-ki, iiteetziri nimaeka

Belén. ²⁰Rowiriintaki Jacob mapi janta ikitateetakirowa. Rootaki iroka

mapi riyotantari ari okitataari Raquel. ²¹Eekiro riyaatatzi Jacob,

rawijaneentanakiro Mihdal-edar-ki.

²²Ikanta ijeekaperotapaki Israel janta, jataki Rubén itsipatakawo

Bilja, roojatzi itsipatzitari ipaapate. Ikanta riyotakira Israel, antawoete

ikijanaka.

Itomipaeniite Jacob

Ikaatzi 12 itomipaeniite Jacob. ²³Irika otomipaeni Lea: Rubén

(Jewari itomi Jacob), Simeón, Leví, Judá, Isacar eejatzi Zabulón.

²⁴Irika otomipaeni Raquel: José, Benjamín. ²⁵Irika otomipaeni Bilja,

omperatane Raquel: Dan, Neftalí. ²⁶Irika otomipaeni Zilpa, omperatane

Lea: Had, Aser. Riitakira itomipaeni Jacob ikaatzi tzimaentsiri janta

Padan-aram-ki.

ⁿ 35.15 Paminero Hn. 28.19. ^o 35.18 Iroka waerontsi “Benoni,” iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “Otyomi Nowashirenka.” Otsipa waerontsi “Benjamín,” iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “Otomí Nakoperori.” Tema riitaki retakoperotane itomi. Riitaki ashiteyaawoni okaatzi rashitari ipaapate.

²⁷Ari riyataki Jacob iñeeri ashitaririni Isaac ijeeki rirori nampitsiki Mamre-ki, roojatzi iiteetzitari Arba, iiteetziro eejatzi Jebrón. Rootaki inampipaeni Abraham eejatzi Isaac. ²⁸Tzimaki Isaac okaatzi 180 rojarentsite roojatzi ikamantaari. ²⁹Raanakiri itomipaeni Jacob, Esaú, ikitateeri. Ari itsipataari isheninkapaeni aakiri rantyashiparinka.

36 ¹Irika itomipaeni Esaú iiteetziri Edom. ²Rootaki iinantakari Esaú tsinanipaeni Canaán-jato. Oeta Ada, rishinto Elón isheninkapaeni Het. Otsipa oeta Ajolibama, rishinto Iná, ijawo Zibeón isheninkapaeni Jev-jatzi. ³Ikanta raakiro Basemat, rishinto Ismael, ritsiro Nebaeot. ⁴Irika otomipaeni Ada itzimakaakirori Esaú, iita Elifaz. Itzimakaakirori Basemat iita Reuel. ⁵Itzimakaakirori Ajolibama iita: Jeús, Jaalam, Coré. Riitakira itomipaeni Esaú irikapaeni tzimayiteentsiri ijeekawitaha rirori Canaán-ki. ⁶Ikanta raanakiro Esaú iinapaeni, itomipaeni, ikaatzi jeekanampitziriri, maawoeni. Jataki inteena otsipaki nampitsi, ari rontsiparyaanakari rirentzi Jacob. Rayitanaari ipirapaeni, maawoeni tzimimotakiriri janta Canaán-ki. ⁷Omaperotatya roshekitzimotakiri ipira apiteroeni, tee omateeya itsipatawakaeya iipatsiteki. Tee iyomaatapaeya rowakaeyaariri ipirapaeni. ⁸Rootaki riyaatantakari Esaú iiteetziri Edom inampityaawo tonkaariteki iiteetziro Seir.

⁹Irika itomipaeni Esaú, icharinipaeni Edom nampitakawori tonkaariteki iiteetziro Seir. ¹⁰Iroka iwaeropaeni itomipaeni Esaú: Elifaz, otomipaeni Ada iina Esaú. Eejatzi Reuel, otomipaeni Basemat iina Esaú. ¹¹Irika itomipaeni Elifaz: Temán, Omar, Zefo, Hatam, Cenaz. ¹²Eenitatsi otsipa Elifaz romperatane iinantakari oeta Tzimna. Itzimaaki roori otomi iitakiri Amalec. Riira otomipaeni Ada, iina Esaú. ¹³Irika itomipaeni Reuel: Najat, Zera, Jama, Miza. Riira otomipaeni Basemat, otsipa iina Esaú. ¹⁴Rooma Ajolibama iina otsipa Esaú, otzimakiri roori Jeús, Jaalam, Coré. Tema rishinto Iná inatziiri roori, ijawo Zibeón.

¹⁵Irika icharinipaeni Esaú. Ikaatzi itzmakantakiri Elifaz, rantarite itomi Esaú: Temán, Omar, Zefo, Cenaz, ¹⁶Coré, Hatam, Amalec. Riityitaki itomipaeni Elifaz ikaatzi jewariyiteentsiri nampitsiki Edom. Maawoeni irikapaeni otomipaenira Ada. ¹⁷Irika itomipaeni Reuel, itomi Esaú, ikaatzi jewariyitatsiri: Najat, Zera, Jama, Miza. Riityitaki icharinipaeni Reuel ikaatzi jewariyiteentsiri nampitsiki Edom. Riira otomipaeni Basemat iina Esaú. ¹⁸Irika otomipaeni Ajolibama, rishinto Iná iina Esaú, ikaatzi jewariyiteentsiri Jeús, Jaalam, Coré. ¹⁹Maawoeni irika riitaki itomipaeni Esaú, iiteetziri eejatzi Edom. Riitakira jewariyiteentsiri.

²⁰Irika itomipaenika Seir, Jor-jatzi rini, nampiyitawori janta, iyita: Lot-án, Sobal, Zibeón, Iná, ²¹Disón, Ezer, Disán. Riitakira jewariyitakiriri Jor-jatzi, itomipaeni Seir, nampitawori Edom-ki. ²²Irika itomipaeni Lot-án: Jori, Jemam. Iroka Tzimna ritsiro ini Lot-án. ²³Irika itomipaeni Sobal: Alván, Manajat, Ebal, Sefo, Onam. ²⁴Irika itomipaeni Zibeón: Aja, Iná.

Irika Iná, riitaki ñaakirori paerani nijaateni jaawaari janta tonkaariteki, ikoeratzinirira iyawayote ipaapate Zibeón. ²⁵Apaani ikanta itomi Iná riitaki iitachari Disón. Okanta apaani rishinto iitachari Ajolibama.

²⁶Itomipaeni Disón iiyita: Jemdán, Esbán, Itrán, Querán. ²⁷Itomipaeni Ezer iiyita: Bilján, Zaván, Acán. ²⁸Itomipaeni Disán iiyita: Uz, Arán.

²⁹Ikaatzi reewariyitakari Jor-jatzi: Lot-án, Sobal, Zibeón, Iná, ³⁰Disón, Ezer, Disán. Riityitakira jewatakiriri isheninkapaeni janta Seir-ki.

³¹Riitakira pinkathariyteentsiri nampitsiki Edom tekira itzimanakiita iwinkatharite Israel-ite. ³²Irika Bela, itomi Beor, riira pinkatharitaentsiri Edom-ki, iiteetziro nampitsi Dinaba. ³³Ikanta ikamae paerani Bela, ipoyaatanaari Job-ab itomi Zera, ipinkatharitee rirori nampitsiki Bosra. ³⁴Ikanta ikamae Job-ab, ipoyaataari Jusam ipinkatharitee rirori nampitsiki Temán. ³⁵Ikanta ikamae Jusam, ipoyaataari Jadad itomi Bedad pinkatharitee. Riitaki ashiryaakariri rowayiritari Madián janta Moab-ki. Oeta inampi Avit. ³⁶Ikanta ikamae Jadad, ipoyaataari Samla ipinkatharitee rirori inampiki iiteetziro Masreca. ³⁷Ikanta ikamae Samla, ipoyaataari Saúl poñaachari janta Rejobot-ki, nampitsi jeekacheratzirori nijaa. ³⁸Ikanta ikamae Saúl, ipoyaataari ipinkatharitee Baal-janán, itomi rini Acbor. ³⁹Ikanta ikamae Baal-janán, ipoyaataari ipinkatharitaki Jadar. Riitakira poñaachari nampitsiki iiteetziro Pau. Iina Jadar oeta Mejetabel, rootaki rishinto Matred, ijawo Mezaab. ⁴⁰Iroka iwaeropaeni ichariniiyitari Esaú. Rootaki iwaero aakotakiri inampipaeni rirori: Tzimna, Alva, Jetet, ⁴¹Ajolibama, Ela, Pinón, ⁴²Cenaz, Temán, Mibzar, ⁴³Mahdiel eejatzi Iram. Tema Edom iiteetzitari eejatzi Esaú. Riityitakira reewariyitakari Edom-jatzi, inampiyitawowa paerani reewarite aakoyiteeri iwaero inampipaeni.

37 ¹Roojatzi ijeekaki rirori Jacob inampitawo Canaán-ki, ijeekira paerani ipaapate. ²Iroka ikenkithatakoetziri itomipaenipaeni Jacob. Tema ewankaritaki José tzimaki 17 rojarentsite, riitaki aminapiintziriri ovejapaeni itsipayitari rirentzi, otomipaeni Bilja eejatzi ashi Zilpa, romperatanepaeni ipaapate. Riitaki José kamantapiintakiriri ipaapate rantayitzirowa kaariperori rirentzipaeni. ³Riitaki José inintaperotziri ipaapate tee ari ikantayitzi itsipapaeni, okantakaantziro itzimakira rantyashiparinkaki. Rontyahaetakiniri owaneenkakitachari kithaarentsi. ⁴Ikanta riyoteeyakini rirentzipaeni riitaki José inintaperotziri ipaapate teera ari ikantziri riroripaeni, ikijaneentanakiri, tee riwethatanaari.

⁵Ikanta imishiwaetaki José, ikamantakiri rirentzipaeni. Rootakira ikijaneentaperotantanakariri. ⁶Tema ikamantakitziri, ikantziri: “Pikeme nokamantemiro okaatzi nomishitakiri. ⁷Noñaakiro ajeekaeyini owaantsiki, oojotsinaayitziro awankiri. Omapokashitanaka opiriintanaka noojotsinaatakiri naaka, tampatzikari okanta okatziyanaka. Rooma

pashipaeni eeroka otapotapaakiro nashi, opinkathatzimaetawo.”⁸ Ari rakanakiri rirentzipaeni, ikantziri: “¿Pipinkathariwentatyenama eeroka? ¿Eerokama omperawaetenani?” Eekirowa ikijaneentaperotanakitziiri, ikemirira ikenkithatakotziro imishitakiri.⁹ Ikanta rapiitakiro José imishiwaetaki, ikamantakiri rirentzipaeni. Ikantziri: “¿Piyotakima, eenitatsi otsipa nomishitakiri? Noñaakiri ooryaatsiri, kashiri eejatzi 11 ikaatzi ompokiro ipinkathatakina.”¹⁰ Ikanta ikenkithatakiniri José imishiri ipaapate eejatzi rirentzipaeni, ikijathanakiri ipaapate, ikantanakiri: “¿Iitaka oshiyakaawentachari pimishitakiri? ¿Opinkathataayeemima piniro, pirentzipaeni eejatzi naaka?”¹¹ Ikijaneentakiri rirentzipaeni, riima ashitariri kenkithashireri royirowa imishiri itomi.

¹² Ikanta riyateeyakini rirentzipaeni José janta Siquem-ki, ithotyaaakotzi rowakaeyariri rovejate ipaapate.¹³ Ikanta Israel ikantakiri José: “Nokoyi piyaate Siquem-ki, pimpoetaateri pirentzipaeni ikoeratziri ovejapaeni.” Ikantanaki José: “Aritaki nomatakiro niyaate.”¹⁴ Ikantziri Israel: “Piyaate, piñahaateri pirentzipaeni jempe ikanta ijeeki, eejatzi ovejapaeni. Pipiyera intsipaete, pikamantapakina.” Rotyaantakiri Israel itomi José ipoñaanakawo Jebrón-ki. Ikanta rareetaka José Siquem-ki,¹⁵ tzipinatakira janta. Ari itonkyotakari apaani atziri, rojampitakiri: “¿Iitaka pithotyaaakotziri?”¹⁶ Ikantanaki José: “Nothotyaaakotatziri yeeyipaeni. Pikamantena jempe ijeekiro ikoeratziri ovejapaeni.”¹⁷ Ikantanakiri atziri: “Aamakya jateeyeenirika, nokemakiri ikanteeyini ikinanaki Dotán-ki.” Jatanaki José ithotyaaakoteeri. Iñahaerira janta Dotán-ki.¹⁸ Ikanta riroripaeni iñaawakiri inteena ipokakira, tekira rareetariita ijeekaeyakinira, ikamantawakahaeyakani rompojeri.¹⁹ Ikantawakaanaka: “Kaakitaki mishiwaetapiintatsiri.²⁰ Pipokaeyeni, jame ompojeri, oteteri omookira, akantapaki: ‘rowakari katsimari owantaneri.’ Añaawakiroota jempe okantya imishitapiintakiri.”²¹ Ikanta ikemakira Rubén, ikowawitanaka rotsiparyaakowenterimi José eero ikoshekantari rirentzipaeni. Ikantanaki: “Eero ompojiri.²² Poteteri omookira jeekatsiri tonkaariki, tee okameethatzi pakotashiteri. Eero pewanatakaari riraa.” Rootaki ikantantawitari Rubén tema tee ikoyi rompojeeteri José, riyateeta ipaapateki.²³ Ikanta rareetapaaka José ijeekaeyakinira rirentzi, raatonkoryaawakiri.²⁴ Roojotanakiri, rotetakiri omookira opiryaanatakira.

²⁵ Ari ijeekaeyanakini rowaeyani. Roojatzi iñaantawakariri ipokaeyakini Ismael-ite ipoñaanakawo janta Halaad-ki, ramayitaki ipirapaeni, kajankaripaeni, aawintawontsipaeni, owa inchatopaeni, rayero Egipto-ki.^p ²⁶ Ikanta Judá ikantanakiri rirentzipaeni: “¿Iitaka

^p 37.25 Kantakotachari jaka “owanaa inchatu” roowa iiteetziri “mirra.”

owamaantyaariri arentzi, akoyimaeta omanakoteri ompojakirira?
²⁷Rootaki kameethatatsi apimanteniri Ismael, eero ompojawaetashitari, tema riitaki arentzi aakapaeni.” Inimotanakiri rirentzipaeni okaatzi ikantakiri Judá. ²⁸Ikanta rareetapaakaha iyompariwaetzinkari Madián-jatzi, roeyowaetanakiri José omookira, ipimantawakiniri Ismael-ite ikaatzi 20 ipewiryaaaka koriki. Roojatzi rahaetantanakariri José janta Egipto-ki.

²⁹Ikanta ipiyaawitapaawo Rubén omookira, teera iñaapaeri José inthomoeki, ijaanakiro ithaari okatsitzimoneentanakirira. ³⁰Ipiyashitanakiri ijeekira rirentzipaeni, ikantapaakiri: “¿Teera añahaeri ewankari? ¿jempe nokantyaaka nimaeka?” ³¹Rahaeyakironi iithari José, itziritantakawo riraa ipira rowamaakiri. ³²Ari rotyaanteeniri ipaapate, ikantziri: “Piñeero iroka kithaarentsi noñaakiri, paminero roorika ikithaari pitomi.” ³³Ikanta riyotawakirowa Jacob, ikantanaki: “Roomacheetaka iithaari notyomi. Aamakya itonkyotakityaari owantaneri, rowakari.” ³⁴Ari itzijaahanakiro iithaari Jacob, antawoete iriraanaka, ikithaatanakawo meremankiri, ojamani rowashiretakotanakari ikamakira itomi. ³⁵Osheki ikowawiteeyakani itomipaeni roemoshirenkaerimi, ari okantziwitakari rishintopaeni, teemaeta ikoyi rirori roemoshirenkaeteri. Eekiro riraakowaetatyaaeri itomi, ikantzi: “Oshekira nowashiretakotyaari notyomi, roojatzi paata notsipatanteeyaari.” ³⁶Ikanta rareeteeyakani Madián-jatzi janta Egipto-ki, ipimantapakiri eejatzi José, ipapaakiri atziri iiteetziri Potifar, eewatziriri owayiripaeni. Riitaki itsipatari Faraón pinkatharitatsiri Egipto-ki.

38 ¹Aripaete rotsiparyaanakari Judá rirentzipaeni, jataki ijeekawaetzi ipankoki atziri iita Jira, poñaachari Adulam-ki. ²Ari iñaakiro rishinto Canaán-jatzi iitachari Súa, raakiro. ³Ikanta raawakaaka, imotzitakaakiro, otzimakiri otomi iitakiri Er. ⁴Eejatzi apiitakiro omotzitaki, otzimakiri itsipa otomi, iitakiri Onán. ⁵Eejatzi otzimawae itsipa otomi, oetakiri Sela, riitaki tzimaentsiri ijeekantawitakari Judá Quezib-ki. ⁶Ikanta Judá ikowakaakiri Er rantarite itomi, raakiro tsinani iitachari Tamar. ⁷Riitaki kantacha Tajorentsi tee inimotziri okaatzi rantayitziri Er, rootaki rowamaantakariri. ⁸Ikanta Judá ikantakiri Onán: “Pahaero iina pirentzini tema piinathori ini. opoñaantyaari pitzimakahaero roshiyawaetyaari riimi ashityaarini pirentzini.” ⁹Riyotaki Onán jempe ikaate itzimakayirori iinathori eeromaeta rashitari rirori. Rootaki kaari ithonkaperotantawo iñaathawitawowa omotzitzikari iina rirentzini, itzimikari itomipaeni, rashitaarikari rirentzini. ¹⁰Antawoete owatsimaakiri Tajorentsi okaatzi rantziri Onán, rowamaakiri eejatzi rirori. ¹¹Ikanta Judá ikantakiro raniro Tamar: “Piyaatee pijeekapae ipankoki pipaapate tema kinankawo pini, rantaritawakiita itsipa

notyomi Sela.” Tema ikenkithashiretaka Judá, ikantzi: “Aamaaka ari ikamaki rirori Sela roshiyaari rirentzipaeni.” Rootaki iyaatantaari Tamar ojeekapae ipankoki opaapate.

¹²Okanta ojamanitaki, kamae eejatzi iina Judá, rishinto Súa. Ikanta okaatzimoteeri Judá rowashiretakowaeta, jataki nampitsiki Tzimnat, ijeekayitzira ameeziriri rovejate. Riitaki itsipatanakari Jira Adulam-jatzi ikempiyane. ¹³Okanta okemaki Tamar riyaatatzi rikonkiri janta Tzimnat rameeyiteri rovejate, ¹⁴aatonkoryaanakawo oethaari owashiretakowaetaha, opashikawootanaka eero riyotanteetawo. Ari ojeekanaki awotsinampiki nampitsi Enaem ikinapiinteetzira janta Tzimnat. Rootaki antantawori iroka tema yotaki roori antariwitaa Sela, roo kantzimaetacha tee raakahaetziro. ¹⁵Ikanta iñaapaakiro Judá roshiyakaamintheetziro mayempiro ini, tee riyotapaakiro opashikawootakaha. ¹⁶Ari itempaashitanakiro raminero okaakiini. Teera riyotzi roori raniro, ikantapaa: “¿Tee pikoyi notsipatemi?” Ari okantanakiri roori: “¿Iitaka pipenari aririka pitsipatakina?” ¹⁷Ikantanaki Judá: “Ari nopakaantakimi iryaani nopira.” Okantanaki roori: “Kameethataki. Roo kantacha otzimatyee pookanaki pashitari eeroka roojatzi potyaantantakinari pipira.” ¹⁸Eekiro ikantanakitzi Judá: “¿Iitaka pikoyiri nookanakimiri?” Okantanaki roori: “Pookanakinawo pikotzi, eejatzi pipothomento pithaantakiri.” Ipakiro Judá okaatzi okowakotakiriri, itsipatakawo. Imotzitakaakiro.⁹ ¹⁹Ari iyaatee Tamar, opashikaryaawootana, okithaataanaawo oethaari owashiretakowaewitaha. ²⁰Ikanta Judá rotyaantakaantakiniro iryaani ipira raanakiniro ikempiyane Adulam-jatzi, oepiyanteeyaanariri ipanakirori ketziroeni, teemaeta iñaapaero. ²¹Rojampitapaakiri jeekatsiri janta: “¿Jempe okinakika mayempiro Enaem-jato jeekatsiri paerani awotsinampiki?” Ari rakaeyanakirini: “¿Tekatsira mayempiro jeekatsini jaka?” ²²Ari ipiyanakari ijeekira Judá, ikantapakiri: “Teera noñaahaero tsinani. Nojampiwitakari jeekatsiri janta, ikantanakina: ‘Tekatsi mayempiro jeekatsini jaka.’” ²³Ikantanaki Judá: “Aamashitya ari ithaenkaetakina eekirorika aatatyee athotyaaakotero, ayeroota nopakirori. Tema nopakaantawitakawo iryaani nopira, teemaeta piñaapaero.”

²⁴Okanta ojamanitaki awijaki mawa kashiri, eenitatsi pokaentsiri, ikantapaakiri Judá: “Eenitatsira atziri maantakawori paniro Tamar, motzitakira nimaeka.” Icheraanaki Judá ikantanaki: “¡Payero, pitayero!”

⁹ 38.18 Ikantakoetziri jaka “pothomentotsi” rootaki ithaantapiintziri paerani Heberite. Rowetsikaetziro kotsiro, ari rowaetziro okashi inchato okine ipothoetantyaawo. Eenitatsi atziri owetsikayitzirori iroka pothomentotsi, rashi ini, ikine riyoeetero rootaki rashitari rirori. Arika rotyaanteniri isheninka jankinarentsi, rapineetakiro jankinarentsi, riyontaakiro ipothomento otsirekironi. Arika otsirekaryaaakya jankinarentsi ophothotakaha ipothomento, riyoeete eenitatsi kowawiteencha raminero jankinarentsi. Rootaki rameteetari paerani ipothotanteetawo pothomentotsi, oshiyaaawo nimaeka rojankinatziro iwaeropaeni atziri rojankinariki.

²⁵Ikanta rahaetanakiro, otyaantakaantakiniri ñaantsi rikonkiri, okantaki: “Iitakarika ashitawori iroka, riitakira tzimakakinari. Paminero iitaka ashitawori ipothomento ithaantakoetziri eejatzi ikotzi.”

²⁶Ikanta riyotawaero Judá riitaki ashitawori, ikantanaki: “Omatakiro iroka antakiro kameethatatsiri, naaka antakirori kaariperori, tema tee naakayiro notyomi Sela.” Ari aashiryaaanakiri tee rapiiteero itsipateeyaawo.

²⁷Okanta otzimaanitaki Tamar, apite ikantaka eenchaanite.

²⁸Ikanta itzimapaakira eenchaanite, romishitowawakotapaaka apaani. Oojowakotantawakari kityonkathari mampetha aminirorira, okantanaki: “Riira etapaakawori ishitowapaaki”. ²⁹Ikanta romonkyaaaneero rako, riitaki etapaakawo itzimaki itsipa. Rootaki iitantakariri aminirori tziminkawo “Fares,” okantanaki: “¿Pimatakiro piñaashintsitaka?”

³⁰Roojatzi itzimantapaakari itsipa, roojotanteetakari ketziroeni kityonkathari mampetha, iiteetakiri Zara.⁵

39 ¹Ikanta raanakirira Ismael-ite José janta Egipto-ki, ramanantawakiri Egipto-jatzi iita Potifar. Irika Potifar reewari owayiripaeni, inampina rini pinkathari Faraón. ²Riitaki kantacha Tajorensi itsipatapiintakari José, itajonkawentakiri janta ipankoki omperanatariri Egipto-jatzi. ³Riyotaki omperanatariri José itsipatayaarira Tajorensi, itajonkawentziri maawoeni rantayitziri. ⁴Rootaki raakameethaperotantanakariri omperatariri, riitaki rowakiri ramitakoteri, ramineniri tzimatsiri ipankoki, ishinetakiniri ikempoyeeniri maawoeni tzimimotziriri. ⁵Ari retanakawo Potifar ipanakiri José ikempoyeero tzimatsiri ipankoki, maawoeni, aripaete itajonkawentanakiri Tajorensi irika Potifar ipankoki eejatzi rowaneki. ⁶Riitakira José koeratziniriri maawoeni tzimimotziriri, teera okantzimowaetanaari Potifar ikoetyeero oetarika royaari. Kameethantzi rini José, inintaashireetakiri.

⁷Okanta ojamanitaki, aminaminatakiri iina omperatariri, okantakiri: “Pitsipatena.” ⁸Tee raapatziyaawo José, ikantanakiro: “Pikeme nokantemi, irika omperatanari inintakaakinawo nokoerateeniri maawoeni tzimimotziriri, nojeekira naaka ipankoki eero otzimawaetzi oeta kantzimoshiretyaarini. ⁹Naakaha rawentaa jaka pankotsiki, tekatsi apaani oeta ithañaapithatenari. Apatziro pikantakawo eeroka ithañiimi, tema iina royimi. ¿Iitaka nantantyaawori kaariperori, pikowatziima nokaariperotzimoteri Tajorensi?” ¹⁰Ashironkawentapiintawitakari José itsipatyaawomi. Tee raapatziyimaetawo. ¹¹Okanta ojamanitaki ikyaapae

^r 38.29 Iroka waerontsi “Fares,” iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “Naashintsitaantsi.” ^s 38.30 Iroka waerontsi “Zara,” iñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “kityonkari.”

José pankotsiki rantawaete. Tekatsi jeekatsini. ¹²Oteeyakotakiri roori iithaariki, okantziri: “Pipokiita pitsipatena.” Riitaki matacha José ishiyapithatanakawo, roojatzi rookanakiro iithaari oteeyakiro roori. ¹³Ikanta ishiyapithatanakawo, roojatzi rookanakiro iithaari oteeyakirowa akoki roori, ¹⁴okaemakiri omperatanepaeni, okantakiri: “Pikemina, ramaki noemi jaka apaani Hebreo-jatzi riitaki thenkimawaeteeri nimaeka. Ipokashitakina nojeekira ikowawita itsipatena, ari nokaemanaki shintsiini. ¹⁵Ikanta ikemawakina nokaemanakira shintsiini, shitowanaki, iroka rookanakiro iithaari.” ¹⁶Roojatzi owakiro roori iithaari José roojatzi rareetantapaari omperatariri ipankoki. ¹⁷Okamantawakiriri, okantziri: “Irika Heber omperatane pamakiriranki, ikyaaashitakina amaapiintzira, ikowawitaka roetsinampaena. ¹⁸Ari nokaemanaki shintsiini, shiyana ishitowanaki, iroka rookanakiro iithaari. ¹⁹Arira ikantakina pomperatane.” Antawoete ikijanaka omperatariri José ikemakirowa okamantakiri iina. ²⁰Roteeyakiri José, romonkyakaantakiri, ijeekayitzira eejatzi romonkyakaantane pinkathari. ²¹Okantawitaka romonkyakaantawiitakari, eekiro itajonkawentanakitziiri Tajorentsi irika José, osheki ineshironkatakiri. Ikantakaakawo Tajorentsi ikempiyaminthatakari kempoyeeriri omonkyahaarewo. ²²Ikowakaakiri ikoeteniri rirori omonkyahaarewo. Riitaki José jewatziriri, okaatzi romperatariri rirori, rantayiitziiri. ²³Teera ipakowaetanaa koeratziriri omonkyahaarewo, riitaki José koeratanakiriri maawoeni. Tema Tajorentsi tsipatariri, itajonkawentap iintakiri.

40 ¹Ikanta omperataarewo pakopiintziriri pinkathari imiri, owetsikapiintziniriri pan, ikijakaakari omperatariri, pinkatharitatsiri Egipto-ki. ²Ikanta Faraón, pinkatharitatsiri, ikijakiri reewarite pakopiintatziiri imiri, eejatzi reewari owetsikapiintziniriri pan. ³Rotyaantakiniri kempoyeeriri omonkyahaarewo, rashitakoteri. Arira ijeekitari eejatzi José romonkyahaetziri rirori. ⁴Ikanta eewatziriri omonkyahaarewo, rowawijaakiniri José ikoerateri irikapaeni, osheki ojarentsi romonkyahaetakiri janta. ⁵Ari imishiwaetaki pakotantaniri, eejatzi owetsikapiintzirori pan. Inashiyitakaha imishiri irikapaeni, inashiyitaka eejatzi oshiyakaawentziri. ⁶Okanta okitejitamane, raminamaneeri José omonkyahaarewo, iñaapaatziiri antawoete okantzimoshiryaakari. ⁷Rojampitapaakiri, ikantziri: “¿Litaka pipaashinikyaaatantari?” ⁸Ari ikanteeyanakini riroripaeni: “Tzimatsi nomishitakiri, tekatsitzimaeta kantenawoni oetarika kantakotachari.” Ikantanaki José: “Pipokeeta, pikamantenawo pimishitakiri. Tema Tajorentsi matzirori riyotakotziro mishiwaerentsi.”

⁹Ari retanakawo reewari pakotantaneri ikamantziri José okaatzi imishitakiri, ikantziri: “Noñaaki nomishiriki apaani pankirentsi,

¹⁰tzimatsiri mawa otewa. Shookanaki pankirentsi, oteyakitanaki. Rootaki oteyaki peyanaenchari okithoki, irakayitanaki. ¹¹Naaka oteeyakirori riramento Faraón, naakiro okithoki pankirentsi, nochowakiniri riramentoki. Ari naakotanakiniri eejatzi Faraón nopakotziri.” ¹²Ikantanakiri José: “Iroka oshiyakaawentachari pimishiri: mawatatsiri otewa pankirentsi, rootakira mawar kitejeri. ¹³Arika awijaki mawa kitejeri raminakotakimiro Faraón okaatzi awijimotakimiri, ari roepiyeemi pantawaeteeniri. Aritaki papiiteero pipakoteeri Faraón, pikemityirowa paerani. ¹⁴Arika omatakya nokantakimiri, eerowa pipeyakotana naaka. Pikamanteri Faraón romishitowanteenari naaka jaka. Pineshironkataajeeteena naaka. ¹⁵Tema pimantaarewo nini naaka, nopoñaawo iipatsiteki Heber-ite, tee okameethatzi romonkyawaeteetena, tema tee nantziro kaariperori.”

¹⁶Ikanta iñaakiro reewari owetsikapiintzirori pan kameethari riyotakotakiro José mishirentsi, ikantanaki rirori: “Noñaakira naaka nomishiriki nopewiryaaotziro noetoki mawa kantziri yeekitaki kitamaari pan. ¹⁷Kantziri nopewiryaaakiri jenoki ari iyeekitakiri kantawaetachari pan nopiriri Faraón. Roo kantacha ipokaeyapaakini shiwankiri rowapaakawo pan nowakotakiri noetoki.” ¹⁸Rakanakiri José, ikantanakiri: “Iroka oshiyakaawentachari pimishiri eeroka: mawatatsiri kantziri, mawa kitejeri ini. ¹⁹Tema omonkaatapaakyaarika mawari kitejeri raminakoteemiro Faraón pantakiri eeroka, ithatakaantemi inchatoki, ipokaeyini tzijopaeni royaawo piwatha.”

²⁰Yomaatapaakaha mawa kitejeri, ari omonkaatakari roemoshirenky Faraón itzimantakari paerani, antawoete roemoshirenkaeyakani itsipayitakari inampinapaeni. Ikanta ipiyoteeyanira roemoshirenka, ikaemakaantakiri kitapiintziriri imiri itsipataakiri owetsikapiintziniriri pan. ²¹Ikantakiri kitapiintziriri imiri: “Papiiteero pantawaetayi nopankoki.” Rapiiteerowa irika ikitairi imiri Faraón ikimiteerowa paerani. ²²Riima owetsikapiintziniriri pan ithatakaantakiri, monkaatakaha okaatzi ikantakiriri José oshiyakaawentachari imishiriki. ²³Ikanta kitapiintziriri imiri Faraón, imaejantanakiri José tee ikenkithas hiretaneeri.

41 ¹Awijaki apite ojarentsi. Ari imishiwaetaki Faraón ijeeki othapyaaki nijaa Nilo. ²Iñaatziiri ishitowaeyini nijaaki 7 wathantzipaeni vaca kameethari ikanteeyakani, ari ijeekaeyini rowaeyaani janta. ³Iñaatziri royaatapaakiri itsipa 7 matharipaeni vaca, kaariperori rini. itsipataapaakari wathantzipaeni rowaeyani. ⁴Ikanta mathari vaca-paeni, rowanakari wathantzipaeni. Ari ikakiwitanakari Faraón. ⁵Eejatzi ipiyanaa imaanee, imishitaki otsipa. Iñaki 7 oshooki pankirentsi kameethari okantayitaka, oshookaki owaatoki. ⁶Iñaatziro otsipa 7 oshooki pankirentsi, tee opantawo, jampipayitaki owakiro

tampyaa poñahaenchari ishitowapiintzira ooryaa. ⁷Okanta iroka jampipateentsiri oshooki, owanakawo otsipa kaatatsiri 7 tzimatsiri okithoki. Ari ikakitanakiri Faraón, iñaakirowa imishiri. ⁸Okanta okitejitamane okantzimoshiretamanaari, ikaemakaantakiri maawoeni yotzinkaripaeni eejatzi sheripiyaripaeni janta Egipto-ki. Ikamantakiri Faraón maawoeni imishitakiri, tekatsitzimaeta kanterini oetarika oshiyakaawentziri imishitakiri.

⁹Ikanta reewari kitapiintziriri imiri pinkathari, ikantanakiri Faraón: “Nokenkithashiryaaneero nokaariperotzimotakimira paerani. ¹⁰Pikijakiri paerani reewari owetsikapiintzimiri pan eejatzi naaka, potyaantakina romonkeena jewatakaantatsiri janta. ¹¹Ikanta imishitakiri reewari owetsikapiintzimirori pan, nomishitakiri eejatzi naaka otsipa. Tzimatsi otsipa oshiyakaawentachari okaatzi nomishiyitakiri. ¹²Ari itsipatakina janta apaani ewankari Heber, ikempiyane rini koeratziriri omonkyahaarewo. Nokamantakiri okaatzira nomishitakiri, riyotaakinawo okaatzi kantakotachari. ¹³Monkaatzimaetaka maawoeni ikantakinari rirori. Napiiteerowa naaka nantawaeteemi, riima itsipa ishirikaetakiri.”

¹⁴Ikanta Faraón ikaemakaantanakiri José. Intsipaeete romishitowapaentziri rashitakoetakirira. Jatanaki José rameetakaantapaenta, ikithaatapaenta otsipa ikithaari, jatanaki ijeekira Faraón. ¹⁵Ikantawakiri Faraón: “Tzimatsi nomishitakiri, tekatsitzimaeta materoni ikantenawo oetarika oshiyakaawentachari. Roo kantacha nokemaki naaka pimatziro eeroka pikamantantziro aririka pikemakiro okaatzi imishiteetziri.” ¹⁶Ari rakanaki José, ikantanaki: “¡Pinkathari! Teera naaka materoni apaniroeni, riiitaki Tajorentsi ooñaawontemironi pimishiri.” ¹⁷Kenkithawaetanaki Faraón, ikantanakiri José: “Nomishitakiro nojeeki othapyaaki Nilo. ¹⁸Noñaaki ishitowaatapaaki 7 vaca wathantzi, ari rowawaeteeyapaakani. ¹⁹Noñaatziiri rishitowaatapaaki itsipa ikaatzi 7 matharipaeni. Tee noñaapiinteri kaariperori vaca jaka Egipto-ki. ²⁰Ikanta matharipaeni vaca, rowanakari itsipa wathantzipaeni. ²¹Okantawitaka rowawitakari wathantzipaeni, eekiro riyaatatzi imathatzi ikantaha paerani. Ari nokakitanaki. ²²Ari nomishitakiri otsipa, noñaaki 7 oshooki pankirentsi, jaankanari okantaka owaatoki. ²³Noñaatziiro otsipa 7 oshooki pankirentsi, jampiyathataki okantakiro tampyaa poñahaenchari ishitowapiintzira ooryaa. ²⁴Okanta pankirentsi jampipateentsiri, owanakawo otsipa kaatatsiri 7 jaankanatatsiri. Nokamantawitakari maawoeni sheripiyaripaeni, tekatsitzimaeta yoteroni oetarika kantakotachari nomishitakiri.”

²⁵Ari rakanakiri José Faraón, ikantanakiri: “¡Pinkathari! Okaawita apite pimishitakiri, apaani okanta ikamantzimiri Tajorentsi ranteri. ²⁶Tema ikaatakira 7 wathantzi vaca, 7 ojarentsi ini. Okaatakira 7 jaankanatatsiri oshiwithate pankirentsi, 7 ojarentsi ini. Tema

apaani okanta mishirentsi ²⁷Ari ikantakari 7 matharipaeni vaca oyaatapaakiriri wathantzipaeni, 7 ojarentsi ini. Kaateentsiri 7 shiwitha jampiyathateentsiri, okantakiro tampyaa poñahaenchari ishitowapiintzira ooryaa, 7 ojarentsi iñahaetero tashetsi. ²⁸Okaatzira nokamantakimiri pinkathari, rootakira ikamantzimiri Tajorentsi okaate ranteri. ²⁹Tema iñahaetatyeeero jaka Egipto-ki okaate 7 ojarentsi otzimanteeyaari pankirentsi. ³⁰Iniiteetyaawo eejatzi okaate 7 ojarentsi eero oshookae pankirentsi. Tekatsi kenkithateeroni oshekitantapaentari pankirentsi Egipto-ki. Arira owamayimatakiri itashe ikaatzii nampitawori jaka. ³¹Antawoete okantya tashetsi, eero iñahaeteero owanawontsi tzimawitachari paerani. ³²¡Pinkathari! Apaanira okanta oshiyakaawentziri apite pimishitakiri. Intsipaetera rantero Tajorentsi iroka, tema rootaki ikowakiri rantero. Rootaki rapiitantakawori romishimpiimi. ³³¡Pinkathari! Otzimatye pamine atziri yotzinkari eewateroni nampitsi. ³⁴Pantero iroka pinkathari: Powayite eewariite jatatsini maawoeniki nampitsi Egipto. Riitaki piyotatsini pankirentsi, roojatzi omonkaatantakyaari 7 ojarentsi oshekitzimaetaka pankirentsi. Jemperika otzimapero pankirentsi, raye eepichokiini rowaantyaawoí.^t ³⁵Ithonka raakiyite okithokiyiterika ojarentsiki, ipayiteri pinkathayitatsiri nampitsiki rowaantyaawo, rootakira rowayityaari paata atziripaeni. ³⁶Ari pikantero powaantyaawo maawoeni pankirentsi jaka nampitsiki, eero aantari atziripaeni itashe areetakyaarika 7 ojarentsi ritasheyeete maawoeni Egipto-ki.”

³⁷Okameethatzimotakiri Faraón eejatzi ithapinapaeni okaatzii ikantakiri José. ³⁸Ari ikantanaki Faraón: “¿Arima añaaiki itsipa atziri oshiyarini irika, ijeekantashiretari itajorenka Tajorentsi?” ³⁹Ipithokashitanakari José, ikantanakiri: “Tekatsira itsipa yotzinkari kenkithashiryahaachani kameethari awijemini eero, tema Tajorentsi yotakayimirori maawoeni iroka. ⁴⁰Eerokaha aminakaanteeroni nimaeka nowinkatharipankote, ikemijanteeyemini maawoeni atziripaeni okaate pikanteriri. Rooma naaka, nawijaneentemi ipinkathayiitena tema pinkathariperori nini. ⁴¹Naakataki owakimiri peewateri maawoeni jeekatsiri jaka Egipto-ki.” ⁴²Inowikyaanaki Faraón ipothomento, rowakiniri rakoki José. Ari ikithaateetakiri kyaariperori, ithaantakahaetakiri thatanentsi rowetsikaetziri ooro. ⁴³Roteteetakiri otsipaki ishiyakomento pinkathari, ikanteetakiri atziripaeni ikaemaeyeni, ikante: “Piteenkaryaayite.” Ari retanakawo José reewatziri maawoeni Egipto-jatzi. ⁴⁴Ikantanaki eejatzi Faraón: “Okantawitaka naaka

^t 41.34 Kantakotachari jaka “raye eepichokiini rowaantyaawo” otzimerika okaate 5 opiyoty rowiiteetziro pankirentsi, rahaete apaani rowaantyaari. Ari ikantzityaawo otsipa okaaterika 5, raye apaani. Ari ikantziteetyaawo maawoeni.

pinkatharitatsiri, roo kantacha eerokaha ipinkathate maawoeni Egipto-jatzi, eero rantashiwaetawo ikoyiri rirori, okaate pikanteriri eeroka rootaki ranteri.”⁴⁵ Ikanta Faraón rowakiniri José otsipa iwaero iñaaniki Egipto-jatzi, iitakiri Zafnat-panea. Ipakiri iinanyaaawo Asenat rishinto Potifera omperatajorentsitaneri nampitsiki iiteetziri On. Roojatzira riyaatantanakari José ranashityaawo maawoeni Egipto.

⁴⁶ Tzimaki José okaatzi 30 rojarentsite raanteetakariri iñeeri Faraón pinkatharitatsiri Egipto-ki. Ari riwethatanakari José pinkathari Faraón, jataki ithotyero maawoeni Egipto. ⁴⁷ Oshekitzimaetanaka pankirentsi okaatakira 7 ojarentsi. ⁴⁸ Ithonka ipiyotakaantakiro José maawoeni pankirentsi okaatzi kithokiteentsiri ojamanitakira 7 ojarentsi. Rowaantakawo owanawontsi nampitsikipaeni okaatzi kithokiyiteentsiri owaantsikipaeni. ⁴⁹ Ipiyotakaantaki José osheki pankirentsi, oshiyawaetakawo impaneki. Tema omaperotatya roshekitaki, tee ikantapaeya riyoteero jemperika okaatzi. ⁵⁰ Tekira omonkaatyaata iñahaetantyaawori tashetsi, itzimakaakiro iina José iroka Asenat, tzimanaki apite itomi. ⁵¹ Etanakawori itzimaki iitakiri Manasés, tema ikantakitzi José: “Imaejantakahaanawo Tajorentsi maawoeni nokemaatsiwaetane, eejatzi nosheninkapaeni.”^u ⁵² Riima apitetanaentsiri iitakiri Efraín, tema ikantakira eejatzi José: “Itzimakakina Tajorentsi nampitsiki jempe nokemaatsiwaetaka.”^v

⁵³ Ari okaatapaaki 7 ojarentsi okithokitantakari pankirentsi Egipto-ki. ⁵⁴ Monkaatapaakaha ojarentsi ikantakiri paerani José. Iñahaetantyaawori tashetsi maawoeniki nampitsi, rooma Egipto-ki tee iñahaetziro, tema eenitatsi owanawontsi. ⁵⁵ Ikanta iñahaeyawakironi Egipto-jatzi tashetsi, riyaatashitanakiri Faraón ikowakoteri owanawontsi. Ikantawakiri Faraón maawoeni Egipto-jatzi: “Piyaatashiteri José, panterowa okaate ikantemiri.” ⁵⁶ Antetanakaha tashetsi maawoeniki nampitsi, rashiryaaakantakiro José rowaantakawowa owanawontsi ipimanteniriri Egipto-jatzi, tema eekiro omaperotatya tashetsi. ⁵⁷ Osheki atziri poñaayitachari otsipaki nampitsi pokaentsiri Egipto-ki, ramanante owanawontsi rowaantakari José, tema tekatsi owanawontsi otsipaki nampitsi.

42 ¹ Ikanta ikemaki Jacob ari otzimi owanawontsi janta Egipto-ki, ikantanakiri itomipaeni: “¿Iitaka paminaminthatawakaantari? ² Ikamanteetakinaha tzimatsi owanawontsi janta Egipto-ki. Piyaateeyeni janta pamanantakite oyaari, eero aantee atashe.” ³ Ikanta irikapaeni 10 rirentzipaeni José, pokaeyakini Egipto-ki ramanante owanawontsi.

^u 41.51 Iroka waerontsi “Manasés,” iñaaniki riroriite oshiyawaetawo akantziri aaka “maesantaansi.” ^v 41.52 Iroka waerontsi “Efraín,” iñaaniki riroriite oshiyawaetawo akantziri aaka “owaeyaansi.”

⁴Riitaki kantacha Jacob teera ishinetziri Benjamín riyaaete rirori, rirentzi okaakiini José, tema ikenkithashirewaetaka ari awijimotakiri kaariperori. ⁵Riyaaateeyakini itomipaeni Israel itsipayitanakari itsipapaeni atziri jatatsiri ramanante owanawontsi, tema maawoeni Canaán-ki iñahaetakiro tashetsi.

⁶Riitaki José eewatakaantzirori nampitsiki, riitaki pimantziniriri owanawontsi atziripaeni poñaayitachari otsipaki kepatsi. Ikanta rareeteeyakani rirentzipaeni ijeekakira rirori, rotziwerowashitapaakari roeyooperotanaka kepatsiki. ⁷Riyotawakiri José rirentzipaeni iñaaawakirira. Roshiyakaawakiri tee riyotziri, shintsitha ikantawakiri rojampitziri: “¿jempe pipoñaaka eerokapaeni?” Ikanteeyanakini riroripaeni: “Nopoñaahaeyaani Canaán-ki, nopokatzi namanante owanawontsi.” ⁸Okantawitaka riyowitawaari José rirentzipaeni, temaeta riyotapaeri riroripaeni. ⁹Ari ikenkithashiretanakiro José imishitakiri paerani, ikantanakiri rirentzipaeni: “Eeteempyawaerintzi pineeyini. Pipokaeyatziini paminaantyaawó nampitsiki.” ¹⁰Rakaeyanakini riroripaeni: “Tee, pinkathari, apatziro nopokaeyini namanante owanawontsi. ¹¹Maawoeni naakapaeni nokaatakira apaani ikanta ashitanari. Kameethashireri nineeyini. Tee neeteempyawaeta.”

¹²Eekiro ishintsitanakitzi José ikantziri: “Pitheeya, pipokaeyatziini paminaantatya nampitsiki.” ¹³Ari rakaeyanakini rirori, ikanteeyini: “Nonampiteeyaawoni naaka Canaán-ki, nokaatzi 12 yeeyipaeni, apaani ikanta ashitanari. Roojatzi ijeekanaki itsipa iyaapitsi yeeyi itsipatanakari ashitanari. Tzimatsi itsipa apaani peyeenchari, tee noñaahaeri.”

¹⁴Rapiitanakiro José ikantanakiri: “Nokantakimi. Eeteempyawaerintzi pineeyini. ¹⁵Iroka niyotantemiri: Riyotana Faraón tee notheeya, eerowa pipiyaawo pinampiki, eerorika pamanari iyaapitsi pirentzi. ¹⁶Ipiye apaani pirentzi rahaateri. Roojatzi ijeekawaki itsipapaeni romonkyahaeteri. Arira noñeero kyaariperorika pikantakinari. Arika pitheeyakya, eerokataki eeteempiyawaerintzi.” ¹⁷Romonkyaakaantakiri José maawoeni irikapaeni okaatzi mawa kitejeri. ¹⁸Okanta omonkaataka mawa kitejeri, ikanteeri: “Nopinkathatziri Tajorentsi naaka. Arika pikemijantakina, eero pikami. ¹⁹Kyaariperorika pikameethashireteeyini, pamakina apaani pirentzi romonkyahaeteri, riyaaeteeta itsipapaeni raanaki owanawontsi royaari pitomipaeni. ²⁰Arika pamakiri iyaapitsi pirentzi, ari noñeero kyaariperorika pikantakinari. Terika ari okantya, aritaki pikamaki.” Imateeyakironi ikanteetakiriri.

²¹Ari ikantawakaeyitanaka: “Tema kyaariperori teera aneshironkateri arentzi, tee akemijantziri ikantawitakae paerani eero owashironkaawaetziri, ikemaatsiwaetya. Rootaki añaantawori nimaekaa ashironkaawaeta aakapaeni.” ²²Ari rakanaki Rubén, ikantanaki: “Tema nokantawitakimi paerani eero powashironkaawaetziri

ewankari. Roo kantacha tee pikemijanteeyenani. Otzimatye atsipetyaawo rowajankiwentanteteero ikamakira.”²³ Tee riyoteeyini riroripaeni ikemathatakirira José okaatzi ikenkithawaetakiri. Tema ikenkithawaetakaapiintakirira José eenitatsi owaahakotziniriri iñaani ikemathatantyaariri.²⁴ Iteenkapithatapaentziri José irikapaeni, ari riraawaetakari. Ikanta ipiyapaaka raapaakiri Simeón, roojotakaantakiri, maawoeni iñaahaeyakirini.²⁵ Ikantakiri ronampiri riyeekiteniri owanawontsi, roepyakiniri iyorikite, roteyiteeniri owanawontsi. Ipawakiri eejatzi rowaneeyaari awotsiki aririka riyaatee. Imatakiro okaatzi ikantakiri.

²⁶ Ari ikyaaakaayitanakiri ikawayote owanawontsi, piyeeyaani.²⁷ Ikanta rareeteeyaani jempe imahaeyapakini, raminakiro rowanawo ikoyi iperi royaari ikawayote. Iñaatziiri rotetaka iyorikite, rowaetakiniri jeñokiini.²⁸ Ikantanakiri rirentzipaeni: “Pamineri noorikite roepiyeetaanari.” Antawoete ithaawaeyanakini riroripaeni, okawaeteeyanakani, ikantawakaeyita: “¿jempe ikanteeka Tajorentsi?”

²⁹ Ikanta rareeteeyaani Canaán-ki, ikamantapakiri ipaapate Jacob okaatzi awijimotakiriri, ikantapakiri:³⁰ “Ishintsithawaetakina iñaanatana pinkatharitatsiri nampitsiki, roshiyakaakina naakami eeteempiyawaerintzi naminaantziro inampiki.³¹ Ari nakanakiri naaka, nokantziri: ‘Kameethashireri atziri nineeyini, teera naaka eeteempiyawaerintzi.³² Nokaateeyini 12 yeeyipaeni, apaani ikanta ashitanari, eenitatsi itsipa apaani peyeenchari kaari noñaahae notsipateeyaari, eenitatsi itsipa eejatzi apaani iyaapitsi jeekanaentsiri itsipatanakari nopaapate Canaán-ki.’³³ Ari ikantanakina rirori: ‘Irokaha noñaantyaawori kyaariperorika pikantana kameethashireri pineeyini eerokapaeni. Pookanakina apaani pirentzi jaka, pipiyanaki eerokapaeni paanaki eepichokiini owanawontsi royaari pitomipaeni.³⁴ Otzimatyeera pamakinari iyaapitsi pirentzi. Ari noñeero omaperotatyaarika pikantanari kameethashireri pineeyini, tee poshiyaari eeteempiyawaerintzi eeroka. Ari nopakahaeri pirentzi, kantacha piyomparitya eeroka jaka nampitsiki tekatsi oowomeenchahemini.’ ”

³⁵ Ikanta rojokapakirowa rowanawopaeni, iñaatzi rirentzipaeni José rotetakoyiiteeniri iyorikite. Ikanta iñaakirira iyorikite, antawoete ithaawaeyanakini, imatzitanakawo ashitariri.³⁶ Ari ikantanaki Jacob: “Rooteentsi pithonkitenari notomipaeni. Tee añaahaeri José atsipatyaari, ari ikantakari Simeón. Eekiro pikowatzi payitenari eejatzi Benjamín. Oshekira okatsitzimotakina.”³⁷ Ikanta Rubén ikantanakiri ipaapate: “Pishinetenari Benjamín, naakataki koerateerini. Aritaki namaemiri. Eerorika noepiyeeri, powamayeri apiteeni notyomipaeni naaka.”³⁸ Riitaki kantacha Jacob rakanaki, ikantanakiri: “Eero noshinetziri royaatemi notyomipaeni. Tema kamaki José rirentziwitari, riitaki yotapaenchari

ijeekanaki rirori. Eenitatsirika awijimotakirinimi, eerokapaenira kantakaanteroni nokamantyaari, teera roo ayinani nantyashiparinka nowashirenkaha ayinani.

43 ¹Eekiro iyaatatzi itasheyeetzi nampitsiki. ²Ikanta ithonkaeyakironi Jacob eejatzi itomipaeni rowakawo tzimahaantapaentsiri rowanawo raakitziri Egipto-ki, ikanteeri Jacob itomipaeni: “Papiitero piyaate, pamanantakite eepichokiini owanawontsi oyaari aakapaenika.” ³Ari rakanaki Judá, ikantanaki: “Ikantawakinaha paerani atziri: ‘Eerorika pamashitanari iyaapitsi pirentzi, teera nokoyi pipiyashiteena.’” ⁴Arika pishinetakiri naanakiri yeeyi iyaapitsi, aritaki niyaataki namanante owanawontsi. ⁵Rooma eerorika pishinetziri, eerowa niyaateeyini. Tema ari ikantawakina atziri: ‘Eerorika pamanari pirentzi, tee nokoyi pipiyashiteena.’” ⁶Ari ikantanaki Israel: “¿Litaka powashironkaantanari? ¿Litaka pikamantantariri eenitatsi itsipa pirentzi?” ⁷Ari ikanteeyanakini riroripaeni: “Tema osheki rojampiteeyakinani jemperika nokaateeyini, ikantana: ‘¿Eenitatsima ashitzimiri? ¿Eenitatsi itsipa pirentzi? Tekatsi nokinakaanakiro naakapaeni, otzimatyee nakeniri rojampitanari. ¿Jempema niyotantakyaari ikowatziira nameniri iyaapitsi yeeyi?’” ⁸Ikantanakiri Judá ipaapate Israel: “Akoyirorika añaayite, pishinetenari iyaapitsi royaatanakina, naakaha koerateerini. Ari niyaatanaki nimaeka, ahaekarira atashe aakapaenika. ⁹Naakataki pinatemini oetarika awijimotakirini iyaapitsi. Eerorika noepiyashitari jaka, naakaha kantakaanakirori roojatzi nokamanteeyaari. ¹⁰Eeromi atzimawentawaetziromi iroka ojamanitakaakaeri, apitera nopiyakimi namanante oyaari.”

¹¹Ari rakanakiri ipaapate, ikantanakiri: “Tekatsi akinakayiro nimaeka, pimatero. Payitanakya eejatzi pipashityaariri atziri. Paanakiniri kyaariperori tzimatsiri anampiki: paanakiniri eepichokiini itziriritari, pitsi, kajankari, kepishaari, eejatzi pajotzikipaeni. ¹²Poepiyeeniri koriki pakimiriri, pipinatapakiri eejatzi otsipa owanawontsi ipawakimiri, aamaeya tee riyotzi rotetakaakimirira koriki. ¹³Piyaate piñahaateri atziri, paanakiri pirentzi. ¹⁴Riira Tajorentsi Shintsiperori kantakaeyaawoni ineshironkaetantemiri, opoñaantyaari ishineteeri itsipa pirentzi eejatzi Benjamín. Ikoyirika ithonkya notyomipaeni naaka, imatyaata.” ¹⁵Ari raanaki itomipaenira Jacob ipashitantayityaari, raanakiri iyorikite roepiyeeteniriri, rawijakaneentakiri itsipa ipinatapakirori owanawontsi ramaeri. Raanakiri Benjamín, jateeyanakini Egipto-ki. Rareetaawo ijeekira José.

¹⁶Iñaawakirira José rareetapaakaha Benjamín, ikantanakiri romperatane: “Paanakiri irikapaenika atziri nopankoki, powamaakaante nopira, ponkotsitakaante, nowakaatyeeyaarira irikapaenika tampatzikapaeteki.”

17Ari ikantakiro romperatane José okaatzi ikantakiriri. Raanakiri ipankoki. 18Roo kantacha antawoete ithaawaeyanakini riroripaeni iñaakirowa rahaetanakiri ipankoki José. Ikantawakahaeyanakani: “Ikoshekawaetatyaaaha irika. Aamashitya ikantawentatyeeri iyorikite roepyaakaeri chapinki. Aamashitya rantawaetakaatyee roshiyakahae romperatane, ari ikantakiri eejatzi apirapaeni.” 19Ikanta rareeteeyapaakanira ipankoki, ikenkithawaetakaapaakiri romperatane. 20Ikantapaakiri: ‘Arira nopokaki chapinki namanantzi owanawontsi. 21Roo kantacha nareeteeyakani nomaapaakira, ari naminapaakiro owanawontsiki noñaakiri koriki rotetaka. Tee ithomakahaantawaeta. Namaeri nimaeka noepiyeeri. 22Namaki itsipa koriki nopinaterori owanawontsi naaneeri. Roo kantacha tee niyomaeta itakarika oteteeriri koriki namakiri chapinki.” 23Ari rakanakiri omperataarewo: “Eero pithaawashiwaeta. Aamaya riitaki owakiriri koriki Pitajorentsita eerokapaenira, Itajorentsita eejatzi ashitzimiri. Tema naawakiri naaka koriki ikaatzi pipinatakirori owanawontsi.” Romishitowakaantakiri omperataarewo irika Simeón, ramaeri ijeekaeyakinira rirentzi. 24Roojatzi ikyaakaanakariri maawoeni ipankoki José, ipapaakiri nijaa ikiwakoyityaari, ipakiri rowanawo eejatzi iyawayotepaeni. 25Tema yoteeyakini ari rowaeyakyaani, owetsika ikanteeyakani riroripaenira ipashitawakyaari José aririka rareeteeya tampatzikapateeki. 26Ikanta rareetapaakaha José ipankoki, ipayitakiri okaatzi ramayitakiri inampiki. Ari ipinkathatanakiri, roeyootashitakari roojatzi raretakawo kepatsi. 27Ari rojampitanakiri José, ikantanakiri: “¿Tema pimantsiyawaeteeyini? ¿Jeekatsi pipaapate antyashipari pikantakinari, tee imantsiyawaetzi rirori? ¿Roojatzima rañi rirori?” 28Ari rapiitanakiro iñaapinkathatziri eejatzi, ikantanakiri: “Tee imantsiyawaete ashitanari, roojatzi rañi.” 29Ari raminanaki José ikatziyeeyakanira, iñaatziiri ikatziya rirentzi Benjamín, riitaki otomipaeni riniro rirori. Ikantanaki: “¿Riitaki iyaapitsi pirentzi pikantanari chapinki? Riitaki Tajorentsi tajonkawentemini!” Ari ikenkithawaetanakiro José iroka ñaantsi, 30antawoete omiraashiretanakiri iñaawakirira rirentzi, ikowawitanaka riraanakya. Ikyaanaki imaapiintzira, ari riraawaetapaakari. 31Ikanta ikaatakirowa riraawaeta, ikiwawootanaa, shitowapae, ikantapaakiri: “Poyiitero owanawontsi.” 32Inashita rowakoetakiniri rowanawo José, ari ikantakiriri itomipaeni Jacob, eejatzi Egipto-jatzipaeni ikaatzi tsipatapiintariri José. Tema tee ishinetantziro Egipto-jatzi rakyooteri Heber-ite. 33Imatakirowa rirentzipaeni José ijeekaeyakini jempe rookotakiniri. Retapaakawo roejeekawakiri antari rirentzi roojatzi iyaapitsi. Osheki okompitzimoteeyakarini irikapaenika. Ari raminawakahaeyanakani.^w 34Ari rowakaakari José irikapaenika okaatzi

^w 43.33 Kantakotachari jaka “Osheki okompitzimotanakari”, tema tee riyoteeyini rirentzi José jempe ikantaka riyotanteetakariri itzimi etawori itzimi, jempe itzimi iyaapitsitari.

tzimimotziriri rowamentoki. Riitaki Benjamín ipaperotaki owanawontsi, awijanakiro okaatzi ipakiriri itsipapaeni. Kimoshirera ikantaka José itsipayitakarira rirentzipaeni rirawaeteeyakini.

44 ¹Okanta amayitaka iroka, ikantakiri José romperatane: “Poteteniri owanawontsi irikapaenika atziri, potetayiteeniri iyorikitepaeni. ²Potetakaeri niramonto iyaapitsi, pitsipataakiniri iyorikite ipinawitakawori eentsikiroeni rimpoete owanawontsi.” Imatakiro romperatane okaatzi ikantakiriri José. ³Owakira ishitowapaki ooryaa, rotyanteeri José rirentzipaeni ikyaakaaneeyaari ikawayote riyaayitee. ⁴Tekiraha riyaatziita inteena, ikanteeri José romperatane: “Piyaate poyaatawaeri ananinkaneentsiri inkaahanki, pikanteri: ‘¿Iitaka pantantawori kaariperori? ¿Iitaka pikoshitantawori iramentotsi?’ ⁵Rootakira riramonto eewatanari, roo iñaawyaawaetantapiintari eejatzi. Pantakirowa kaariperori.’”

⁶Ikanta romperatane rareetawaari, ikantapaakiri ñaantsi ikantawakiriri omperatariri. ⁷Ari ikanteeyanakini rirori: “¿Iitaka pikantantanawori iroka ñaantsi? Teera nametawo nantayitero pikantakinari. ⁸Tema piñaana nopiyaaha Canaán-ki, noepiyeemiri koriki ikaatzi noñaakiri rotetaka owanawontsiki. ¿Iitaka nokoshitanyaaari omperatzimiri? ⁹Paminiro riramonto omperatzimiri, aririka piñaakiro, iitakarika amakirori, ikamiita. Omperataarewo ninatye eejatzi naakapaenira ipankoki.” ¹⁰Ari ikantanaki omperataarewo: “Aritaki nomatakiro pikantakiri eerokapaenira. Arika noñaakiri iitakarika amakirori iramentotsi, apatziro nomperatashityaari. Riima itsipapaeni tekatsi nokanteri, riyaateeta.” ¹¹Intsipaeete rowayiiteeyanakironi rowanawo, raminayitakiro. ¹²Ithonka raminahaantakiri omperataarewo, retanakari rantarite rirentzi eejatzi iyaapitsi. Iñaatziro otetaka iramentotsi Benjamín-ki. ¹³Itzijaanakiro iithaari, tema osheki okatsitzimoshiretanakiri. Inatakoyitaneero rowanawo, piyanaawo nampitsiki.

¹⁴Ikanta rareetapaaka Judá ipankoki José itsipayitakari rirentzipaeni, roojatzi ijeekaki José ipankoki. Rotziwerowashitapaakari, roeyootapaaka kepatsiki ipinkathatapaakiri. ¹⁵Rojampitawakiri José, ikantawakiri: “¿Iitaka panteeyakirini? ¿Tema piyote atziri oshiyani naaka riyotziro iñaawyaatanta?” ¹⁶Ikantzi Judá: “¿Iitaka nokantemiri eeroka? ¿jempe nokantyaaka piyotantyaawori? Riyotzi Tajorentsi eenitatsi kaariperori nantakiri. Irikateeyakinani naaka jaka: naakataki pomperatane notsipatakari iñaakoetakiri piramento.” ¹⁷Riitaki kantacha José, ikantanaki: “Eero omata, apatziro nomperatyaari iñaakoetakiri niramonto. Rooma eerokapaenira tekatsi nokantemi, piyaatee pipaapateki. Tekatsira oñaashirenkimini.”

¹⁸Ikanta Judá ipokashitapaakiri José, ikantakiri: “Pikeme nokantemi pinkathari, pishinetena nokamantemi. Nokowakotemi eero pikijana,

oshiyawityaawo eerokami Faraón. ¹⁹Tema pojampitakina eenitatsirika ashitanari, eenitatsirika eejatzi iyaapitsi yeeyi. ²⁰Nokamantakimira naaka eenitatsi nopaapate, tema antyashiparitaki, eenitatsi eejatzi iyaapitsi yeeyi weyaantapaakawori itzimi rantyashipariwitakaha nopaapate. Pikemaki nokantakimi, osheki retakoperotakari nopaapate, tema riitaki weyaantawori itzimawae otsipaki iina nopaapate. Eeniwitacha paerani iina, kamaki rirori. ²¹Pikowakotakinari eeroka nameri, tema pikowatzi piñeeri. ²²Pikemakina nokantanakimi tee ishinetziri nopaapate ipoke, aririka rookanentanakiri nopaapate, aritaki ikamanaki. ²³Roo kantacha pikanteeyakinani eeroka eerorika namashitari yeeyi, eero pishinetana napiiteero noñahaemi. ²⁴Nokanta niyaatee paerani, nokamantapakiri nopaapate okaatziri pikantakinari. ²⁵Roojatzi ikantantaanari nopaapate: ‘Papiitero pipiye pamanante eepichokiini oyaari.’ ²⁶Nokantanakiri naaka: ‘Eero omata nopiye eerorika naanakiri iyaapitsi yeeyi. Tema eerorika royaatana rirori, eerowa ishinetana jeewari noñeeri.’ ²⁷Ari ikantanakina nopaapate: ‘Piyoteeyini eeroka apitemacheeni otzimaki pinirothori. ²⁸Peyakaha apaani, roojatzi nimaeka tee noñahaeri. Tema niyotaki rowakarira owantaneri.’ ²⁹Arika paaneeri itsipa pirentzi ayinani, oetaarika awijimotakirini, eerokaha kantakaanteroni nokamantyaari, teera roo nantyashiparinkari nowashirenkaha ayinani.’ ³⁰Piñaakiro, antawoete retari nopaapate irika ewankari. Eerorika naaneeri, ³¹aritaki ikamaki nopaapate eerorika iñaawaeri. Naakatakira kantakaanteroni ikamantyaari ashitanari rowashirewaetanakyaarika. ³²Nokantakiri eejatzi naakataki rashitakaeya nopaapate oetaarika awijimotakirini ewankari. Nokantakiri naaka: ‘Eerorika noepiyeemiri yeeyi, naakatakira kantakaanteroni roojatzira nokamantakyaari naaka.’ ³³Rootakira nokowakotantzimirori payiina pomperatane. Naakatakira poyaatyaarini irika ewankari. Pishineteri riyaate royaataneeri rirentzipaeni. ³⁴¿Jempema nokinakayiroka nopiye nopaapateki eerorika naaneeri yeeyi? Teera nokoyi noñeeri rowashirewaetya nopaapate.”

45 ¹Tee ramawetanakiro José ipiyoteeyakanira ratziripaenira, ikaemanaki: “¡Pishitowaeyawakini maawoeni!” Tekatsira romperatane José jeekaneentsini. Ari ikamanteeyanakirini, ikantziri: “Naakaha pirentzi.” ²Shintsiiini rirahaeyakani, ikemaeyakirini maawoeni Egipto-jatzi. Jateeyanakini roojatzi iwinkatharipankoteki Faraón. ³Ikantanakiri rirentzipaeni: “Naakaha José. ¿Roojatzima rañi apaapate?” Antawoete ithaawaeyanakini irikapaenika itsipatakarira okaakiini. Tee rakanakiri.

⁴Ikantanakiri José: “Pipokaeyeni okaakiini.” Ikanta ipokaeyapaakini, ikantziri: “Naakatakira pirentzi José, naaka pipimantakiri paerani Egiptoki. ⁵Eero okantzimowaetashitzimi eerokapaenira nimaeka, okantawitaka

pipimantakina. Tema Tajorentsi otyaantakina jaka nowawijaakoteeri osheki atziri. ⁶Awijakira apite ojarentsi iñahaetziro tashetsi jaka nampitsiki. Eenitatsira 5 ojarentsi eero iñahaeteero okithokitee pankirentsi, okantawitya ipankiwiityaawo. ⁷Riitaki kantacha Tajorentsi rotyaantakina naaka jaka nowawijaakoyiteemi eerokapaenira, eero ithonkanta pitomipaeni. ⁸Ari okantari, riitaki Tajorentsi otyaantakinari jaka teera eero. Rijatzi Tajorentsi owakinari nojeekanampiteri Faraón, neewateri romperatanepaeni, nopinkathariwentakiro eejatzi maawoeni Egipto. ⁹Piyaate intsipaete apaapateki, pinkantapakiri: ‘Iroka ikantzi pitomi José: “Ipinkatharitakaakina Tajorentsi jaka Egipto-ki. Pipokanakiita intsipaete, piñeena. ¹⁰Pinampitapaeyaawo iiteetziro Hosén, pitsipatapaeyaari pitomipaenika eejatzi picharinipaeni, ari powapaeri pipirapaeni, maawoeni tzimimotzimiri. Pitsipatapaena naaka. ¹¹Aritaki nopawakimi powanawo eero eejatzi pitomipaeni. Nopawakiri eejatzi pikaatzira pijeekaeyini, eero ikoetyaawaetanta riroripaenira. Tema eeniro iñahaetero itasheneentawaeteete okaate 5 ojarentsi.”’ ¹²Piñaakinaha eero pitsipatakari arentzi Benjamín naakaha kenkithawaetakirori iroka ñaantsi. ¹³Pikamantapakiri apaapate piñaakitana nopinkathariwentantzi Egipto-ki. Pikamantapakiri eejatzi jempe okanta piñaakiro jaka. ¡Piyaatanakiita intsipaete pahaateri apaapate!” ¹⁴Ari rawithakitanakiri José rirentzi Benjamín, osheki riraanaka. Ari ikantakari eejatzi Benjamín osheki riraanaka rawithakitakirira José. ¹⁵Ari inintaawootanakiri José maawoeni rirentzipaeni, ari rirahaeyani rawithakitawakaaha. Roojatzi iñaanatantanaariri rirentzipaeni rirori.

¹⁶Okanta iwinkatharipankoteki Faraón ikemaetaki arira rareeteeyani rirentzipaeni José. Antawoete ikimoshiretanaki Faraón, ari ikantzitakari eejatzi ikaatzira itsipanampiyitari. ¹⁷Ikanta Faraón ikantakiri José: “Pikanteri pirentzipaeni ikyaakaayitaneeyaari ikawayote ipiyeeta Canaán-ki. ¹⁸Roojatzi ramanteeyaari ipaapate eejatzi isheninkapaeni. Aritaki nopakiri naaka kyaariperori kepatsi jeekatsiri Egipto-ki. Aritaki ininteeyaawo rowawaetapaeya okaatzi shookatsiri jaka nonampiki. ¹⁹Pikanteri eejatzi raanaki shiyakomentotsipaeni ramanteeyaawori tsinanipaeni, eentsipaeni eejatzi pipaapate. ²⁰Ipokaeyeniita, eero okantzimowaetashitari okaatzi tzimimotziriri nimaeka, tema okaatzi rooperoyitatsiri tzimayitatsiri jaka Egipto-ki riitaki ashiteeyaawoni.” ²¹Ari ikantakiro itomipaenira Israel. Ipawitawakiri shiyakomentotsi ikantakiriri Faraón. Ipawakiri eejatzi owanawontsi rowanaeyaari awotsiki. ²²Ipawakiri eejatzi owakiraripaeni kithaarentsi ikithaataneeyaari. Riima Benjamín ipawakiri koriki ikaatzi 300 ikithoki, eejatzi 5 kithaarentsi. ²³Ipakaantawakiri ipaapate ikaatzi 10 ikawayote ikyaakaayitakiri kyaariperori okaatzi tzimayitatsiri janta Egipto-ki. Eejatzi 10 ikawayote tsinani ikyaakaayitakiro owanawontsi, pan

eejatzi otsipa owanawontsi royaari ipaapate ipokanakirika awotsiki.

²⁴Ikanta riwethatawaari José rirentzipaeni, ikantawakiri: “Teera nokoyi pitzimawentawakaeya awotsiki piyaateeyeenira nimaeka.” Imatakiro

jateeyeeni. ²⁵Ipoñahaeyanaani Egipto-ki roojatzi rareetantaari Canaán-ki inampitawowa ipaapate Jacob.

²⁶Ikamantapakiri itomi ikantziri: “Paawa, roojatzira rañi José, riitakira pinkatharitatsiri Egipto-ki.”

Tekatsi ikantanaki Jacob, tema tee ikemijantziri okaatzi ikantawitariri.

²⁷Roo kantacha ikamantapaakirira maawoeni ñaantsi okaatzi

ikantakiri José, oñaayitawakiro shiyakomentotsi rotyaantakaantakiri

José ishiyakotantanakyaari Jacob, antawoetera ikimoshiretanaki.

²⁸Ikantanaki: “¡Nokemaki eeniro rañi notyomi José! Otzimatye niyaate noñaapaeri tekira nokamanakiita.”

46 ¹Jataki Israel, raanakiro maawoeni tzimimotziriri. Ikanta rareetaka Beerseba-ki, ari itaapakiniri Itajorentsita Isaac

ipaapate Jacob. ²Okanta otsirenitanaki iñaanatakiri Tajorentsi imishiriki Israel, ikantziri: “¡Jacob!” Ari rakanaki rirori, ikantanakiri: “Itaka.”

³Ikantanaki: “Naakataki Tajorentsi, rijatzi Itajorentsitetari ashitzimiri.

Eero pithaawashiwaeta piyaate Egipto-ki, aritaki noshekyahaemiri

pisheninkapaeni janta. ⁴Aritaki notsipatakimi janta Egipto-ki, naakataki

oepiyeerini pitomipaeni ijeekawitakyaarika janta. Ari okantya aririka

pikamaki, itsipatapaemi José.” ⁵Ikanta Jacob rawijapithatanakiro

Beerseba. Ikanta itomipaenira Israel, rotetanakiri shiyakomentotsiki

rotyaantakiniriri Faraón: ipaapate, isheninkapaeni, eejatzi iinapaeni.

⁶Jataki Jacob itsipatanakari ikaateeyinira janta Egipto-ki, raanakiri

ipirapaeni, maawoeni tzimimotakiriri janta Canaán-ki. ⁷Raanakiri

itomipaeni, rishintopaeni, icharinipaeni, maawoeni.

⁸Iroka iwaeropaeni Israel-ite ikaatzi jataentsiri Egipto-ki. Ikaatzi

itomiyitari Jacob: Rubén, reewarite itomi. ⁹Irika itomipaeni rirori Rubén:

Janoc, Falú, Jezrón, Carmi. ¹⁰Itomipaeni rirori Simeón: Jemuel, Jamín,

Ojad, Jaquín, Zojar, Saúl, riitaki otomi tsinani Canaán-jato. ¹¹Itomipaeni

rirori Leví: Hersón, Coat, Merari. ¹²Itomipaeni rirori Judá: Er, Onán,

Sela, Fares, Zara. (Er eejatzi Onán kamaeyakini rirori janta Canaán-ki)

Itomipaeni rirori Fares apite ikantamatsita: Jezrón, Jamul. ¹³Itomipaeni

rirori Isacar: Tola, Fúa, Job, Simrón. ¹⁴Itomipaeni rirori Zabulón: Sered,

Elón, Jajleel. ¹⁵Riiyitakira itomipaeni Jacob ikaatzi itzimakakirori

Lea ijeekantawitakari Padan-aram-ki, ari okaatzitakari eejatzi Dina

rishinto. Tema 33 atziri ikaatzi rapatotanaka maawoeni otomipaeni

roori, eenitatsi shiramparipaeni eejatzi tsinanipaeni. ¹⁶Irika itomipaeni

rirori Had: Zifión, Jahui, Ezbón, Suni, Eri, Awodi, Areli. ¹⁷Itomipaeni

rirori Aser: Imna, Isúa, Isúi, Bería, ritsiro iiteetziri Sera. Itomipaeni

rirori Bería: Heber, Malquiel. ¹⁸Riiyitaki otomipaeni Zilpa itzimakakirori

Jacob. Tema iroka Zilpa rootaki ronampiriranki Labán ipakirori rishinto

Lea. Tema 17 atziripaeni ikaatzi rapatotanaka maawoeni otomipaeni roori. ¹⁹Irika otomipaeni Raquel, iinaha eejatzi Jacob: José itsipatakari Benjamín. ²⁰Irika itomipaeni José itzimakakirori Asenat: Manasés, Efraín. Riiyitakira tzimaentsiri Egipto-ki. Tema Asenat rishinto ini Potifera, omperatajorentsitaneri nampitsiki On. ²¹Irika itomipaeni rirori Benjamín: Bela, Bequer, Asbel, Hera, Naamán, Eji, Ros, Mupim, Jupim ipoñaapaaka Ard. ²²Riiyitaki otomipaeni Raquel itzimakakirori Jacob, tema 14 ikaatzi rapatotanaka maawoeni. ²³Irika itomi rirori Dan: Husim. ²⁴Irika itomipaeni rirori Neftalí: Jajzeel, Huni, Jezer, Silem. ²⁵Riiyitakira otomipaeni Bilja itzimakakirori Jacob. Tema iroka Bilja rootaki ronampiriranki Labán ipakirori rishinto Raquel. Tema 7 ikaatzi rapatotanaka maawoeni otomipaenipaeni roori. ²⁶Maawoeni atziripaeni itsipatakari Jacob rareeteeyakani Egipto-ki, isheninkapaeni rirori, ikaateeyini 66 atziri. Ikaatakira 66 atziri teera itsipateero raniropaeni. ²⁷Tema itzimakira eejatzi apite itomi José Egipto-ki, rapatotanaka maawoeni kaatanaki 70 atziri. Riiyitakira isheninkapaeni Jacob ikaatzi areeteenchari Egipto-ki.

²⁸Tema areetapaakaata Jacob Egipto-ki, rotyaantakiri Judá iñeeri José ipokeeta itonkyotawakyaari janta Hosén-ki. ²⁹Ikanta rareeteeyapaakani Hosén-ki, ikantakiri José romperatanipaeni ramineniri ishiyakomento itonkyotantawakyaariri ipaapate. Ikanta iñaawootawaeri ipaapate, rawithakitawakiri, ojamani ikantaka riraaka. ³⁰Ikanta Israel ikantanakiri José: “Aritakiira noñaawootapaemi eenirowa pañi. ¡nimaekaha nokami!” ³¹Ari ikantanakiri José rirentzipaeni eejatzi maawoeni isheninkapaeni ipaapate: “Paata noñaakiteriita Faraón, nokamanteri, nokanteri: ‘Areeteeyakani yeeyipaeni, isheninkapaeni ipaapate ikaatzi nampitawori Canaán-ki, ipokaeyakini itsipatapaena nojeekira naaka. ³²Ramayitakiri rovejate, ivacatepaeni, okaatzi tzimimoyitziriri riroripaeni, maawoeni. Tema rootaki rantawaero riroripaeni ikoeraayitziri ipirapaeni.’ ³³Arika ikaemakimi Faraón rojampitemi: ‘¿Iitaka pantawaetziri?’, ³⁴pikanteeyerini eerokapaenira: ‘Apatziro nameteeyarini nokoeratziri nopira, ari noshiyakotari ikantaha paerani nocharinini.’ Rootaki pimatantyaawori pinampityaawo Hosén-ki. Tema tee inimoteri Egipto-jatzi itsipatyaari koeraayitziriri oveja.”

47 ¹Jataki José ikamanteri Faraón. Ikantapaakiri: ‘Areetakaha nopaapate itsipayitakari yeeyipaeni ipoñaakawo Canaán-ki. Ari ijeekaeyapaakini Hosén-ki, ijeekakaapaakiri rovejatepaeni, ivacatepaeni, ikaatzi tzimimoyitziriri, maawoeni.’ ²Ramaki ikaatzi 5 rirentzipaeni, iñeeri Faraón. ³Ikanta Faraón rojampitakiri rirentzipaeni José, ikantziri: “¿Iitaka pantawaetziri eerokapaeni?” Ikanteeyanakini riroripaeni: “¡Nowinkatharite! Nameteeyawoni naaka nokoeratziri oveja, ari noshiyari nocharinini. ⁴Nopokaeyatziinira nonampityaawo jaka, tema

antawo iñahaetakiro tashetsi janta Canaán-ki, tekatsi rowaeya eejatzi novejatepaeni. Nokowakotzimiro, nowinkatharite, nonampityaawo jaka Hosén-ki.” ⁵Ikanta Faraón ikantanakiri José: “Pokakira pipaapate eejatzi pirezzipaeni itsipateemi eeroka. ⁶Okaatzira kepatsi jeekatsiri Egipto-ki, eerokataki aminakaantzirori. Piperi janta Hosén-ki, ari inampityaawo, tema kyaariperori ini irona kepatsi, tekatsi oshiyaawoni. Eenitatsirika pisheninkaete yotaperotziriri ikoeratziri ovejapaeni, pikanteri ikoeratenari nashi naaka.”

⁷Ari raanakiri eejatzi José ipaapate Jacob janta Faraón-ki iñeeri. Riwehatapaakari Jacob pinkathari Faraón. ⁸Rojampitawakiri Faraón, ikantziri: “¿jempe okaatzika pojarentsite?” ⁹Ikantanaki Jacob: “Tzimaki 130 nojarentsite nokinakinawaeyitzi jemperikapaeni. Tekira ojamaniteeta ojarentsi noñaakiro okaariperowaetaki, teemaeta nomonkaatyaawo nañe okaatzi ikinakinawaetaki etanakawori nocharinipaeni.” ¹⁰Ari riwehatanaari Jacob pinkathari Faraón, piyanaawo. ¹¹Ipakiri nimaeka José kyaariperori kepatsi, ari inampiteeyakawoni janta, imonkaatakiro ikantakiriri Faraón. Roojatzi otzimantaari iipatsite ipaapate eejatzi rirezzipaeni iiteetziro Ramesés. ¹²Eekirowa ipapiintatziiri José rowanawo maawoeni isheninkapaeni, oetarika koetyiimoyitariri.

¹³Tekatsira nampitsi jempe otzime owanawontsi, eekiro iyaatatzi itasheneenteetzi. Kamayitatsi atziripaeni aayitziiri itashe Egipto-ki eejatzi Canaán-ki. ¹⁴Ithonka ipiyotakiri José maawoeni koriki ikaatzi ipinayitziiri Egipto-jatzi, Canaán-jatzi, ramanantayitziira owanawontsi, rowakiri koriki iwinkatharipankoteki Faraón. ¹⁵Ari thonkapaaka koriki Egipto-ki eejatzi Canaán-ki, riyaateeyakini Egipto-jatzi iñeeri José, ikantapaakiri: “Pipena eeroka nowanawo. Tee okameethatzi pishinetena nokamayite tekatsitapaaki noorikite.” ¹⁶Ari rakanakiri José, ikantanakiri: “Thonkapaakarika piyorikite pamayite pipira, rootaki opinatyaari nopemira powanawo.” ¹⁷Ramayitaki Egipto-jatzi rovejate iperi José, ivacate, ikawayote. Riitaki ipinatziiri José ikaatzi ramayitakiri, ipayitapiintakiri rowanawo. ¹⁸Okanta awijanaki ojarentsi, kyaapaaki otsipa ojarentsi, jateeyeeni eejatzi ikantapakiri José: “Teera namatawitatyeeemi eeroka, arira ikaatapaaki noorikite. Maawoeni nopirapaeni tema pashitakari eeroka. Tee otzimapaee otsipa oeta nopemiri, apatziro noepatsite eejatzi naakapaenira. ¹⁹Nokoyi pamananteeyenani naakaete pitsipatahaenawo noepatsite, pipimaetena nowanawo. Romperatane rowayitakina Faraón, ari nantawaetzimaetyaanari noepatsiteki, pipimaetenawo nopankiteri nañaantayityaari, eero apaatashiwaetanta noepatsite. ¿litaka pishinetantenari eeroka nookawentyaawo noepatsite?”

²⁰Ikanta José ramanantakiro maawoeni kepatsipaeni tzimimoyitziiri Egipto-jatzi rashityaawo Faraón. Imatakiro Egipto-jatzi ipimantayitakiro

iipatsite okantakaantziro tashetsi. Rootaki rashitantakawori Faraón maawoeni kepatsipaeni. ²¹Maawoeni Egipto-jatzi, romperatane rinayitaki Faraón. ²²Eenitatsi otsipa kepatsi kaari ramanante José, roo rashipaeni omperatajorentsitaarewo, tema ipapiintakiri Faraón rowanawo. Rootaki opoñaantari kaari ipimantantawo iipatsite. ²³Ikanta José ikantakiri atziripaeni: “Maawoeni eerokapaenira eejatzi piipatsite rashiyitakimi Faraón, tema riitaki namanantakiniri. Irokaha nimaeka okithoki pipankiteeyerini kepatsiki. ²⁴Otzimatye pinashityaawo pipiyotero piwankiri okaate 5, paaki apaani pipapiinteeriri Faraón. Rooma otsipa 4 tzimahaantaneentsini powaantyaawo pipankiteeri otsipaki ojarentsi, roojatzi powakaeyaari pitomipaenira, powakaeyaari pikaateeyinira pijeekaeyini.” ²⁵Ari ikanteeyanakini riroripaeni: “Neshironkatantneri pini eeroka pineshironkateeyakinani, tema powawijaakotakina nokamayitemi. ¡Romperatane ninayitayi Faraón!” ²⁶Ari inintakaantanakiro José rowiitapiinteeniri Faraón eepichokiini aririka rowiityero pankirentsi Egipto-ki. Roojatzi okanta nimaeka ikowakaanteetziri. Riima omperatajorentsitaarewo, tee rashitawo paerani Faraón iipatsite riroripaeni, rootaki kaari ipinawaetanta.^x

²⁷Arira inampiteeyakawoni Israel-paeni janta Egipto-ki. Inampiperotakawowa janta Hosén-ki. Rashitapaakawo kepatsi, riitaki kyaaryooteentsi roshekitapaaki riroripaeni. ²⁸Awijaki 17 ojarentsi ijeekapaaki Jacob Egipto-ki. Okaatzi apatotanaka 147 rojarentsite. ²⁹Rooteentsi iyomaatya ikamantyaari Israel. Ikaemakaantakiri itomi José, ikantakiri: “Kyaariperorika pimatenuwoko nokantemiri, poteeyachokitena, pikantena aririka pimatakinawoko nokowakotemiri. Teera nokoyi pikitatena Egipto-ki.”^y ³⁰Arika nomakoryaaki notsipatapaeyaari nocharinipaeni, paanakina, pinkitateena jemme ikitayita riroripaeni.” Ari ikantanaki José: “Aritaki nomatakiro.” ³¹Eekiro ishintsitanakitzi ipaapate: “Pikantena teera nokoyi pamatawitena.” Ari rapiitanakiro ikantziri: “Aritaki nomatakiro.” Oeyootanaka Israel imaamentoki.

48 ¹Tekira ojamaniteeta ikamanteetakiri José, ikanteetziri: “Mantsiyatakira pipaapate.” Jatanaki José ramineri ipaapate, ari raanakiri apite itomi Manasés eejatzi Efraín. ²Ikamanteetakiri Jacob, ikanteetziri: “Areetapaaka pitomi José raminemi.” Ratsiwakanakawo, piriintanaka. ³Ikenkithatakaawakiri Jacob itomi José, ikantziri: Roñaahakina Tajorentsi Shintsiperori, nampitsiki Luz, jeekatsiri janta Canaán-ki. Itajonkawentakina, ⁴ikantapaakina: ‘Aritaki

^x 47.26 Kantakotachari jaka “rowiitapiinteeniri Faraón eepichokiini” rootaki oshiyawori ikanteetzi “Arika ipiyoteetero pankirentsi okaatzi 5, raaki apaani rashitakahaeyaari Faraón.” ^y 47.29 Paminero Hn. 24.2

noshekyahaemiri pitomipaeni. Ikaate pichariniyteeyaari, osheki rinashiyiteeya isheninkaetepaeni. Aritaki nashitakaeyaari iroka kepatsi. Rootaki rashiteeyaari riroripaeni ari ikanteetatyeeyaani.’⁵ Irika apite pitomi Manasés eejatzi Efraín, ikaatzi tzimaentsiri jaka Egipto-ki tekira nopokanakiita notsipateemi pijeekira eeroka jaka nampitsiki, noshiyakahaeri naakami ashityaarini. Nokimiteerira Rubén eejatzi Simeón naakataki ashitari. ⁶Riima itsipa pitomipaeni pipoyaateeri pitzimaeri, riitaki pashityaari eeroka, eero noshiyakahaeri riimi notyomipaeni naaka. Okantakaantziro rirentzitari Manasés eejatzi Efraín, aritaki oshekitzimoteeri eejatzi okaate nashitakaayityaariri paata rirentzi. ⁷Okanta noshitoyeero paerani Padan-aram-ki, okamimotakina piniro Raquel janta Canaán-ki, roowiteencha nareeteyaami Efrata-ki. Ari nokitatanakiro janta ikinapiinteetzirowa Efrata-ki, iiteetzi eejatzi Belén.”

⁸Ari ikempoyaanakiri itomipaeni José, ikantziri: “¿Iitaka irikapaeni?” ⁹Ikantanaki José: “Riiyitaki notyomipaeni ipakinari Tajorensi jaka Egipto-ki.” Ikantanaki ipaapate: “Pamakiri okaakiini, niwethataneeyaariita.” ¹⁰Antyashiparitapaaki kameetha Jacob, tee ikowichaate kameetheeni. Ramakiniri José okaakiini itomipaeni, ari inintaawootakiri eejatzi rawithakitakiri. ¹¹Ari ikantanákiri José: “Teera nokenkithashirewita noñahaemi, riitaki kantacha Tajorensi ikantakaakawo noñaanakiri pitomipaeni.” ¹²Rakathatakiri José itomipaeni roejeekakiri iporiki ipaapate, otziwerowanaka rirori roeyootanaka roojatzi kepatsiki ipinkathanakiri. ¹³Raakiri apitepaeni itomi, roteeyantanakari Efraín rakoperori, riima Manasés roteeyantanakari rampate. Rontsirokapaakiri ipaapate. Jeekanaki Efraín rampateki Israel, riima Manasés rakoperoki. ¹⁴Ikanta rowaankawakotanakaha Israel, ikonompiwakotanaka, roteeyapatziitotantakari Efraín rakoperori, riiwitaka iyaapitsi. Riima Manasés roteeyapatziitotantakari rampate, riiwitakaha jewari. ¹⁵Ari riwethatanaari José, ikantanakiri: “Namañaari Tajorensi ikemijantakiri Abraham, eejatzi ashitanari Isaac. Rijatzi Tajorensi kempoyaawentakinari notzimakira paerani roojatzi nimaeka. ¹⁶Namañaari Ronampiri tajorensi ontsiparyaawentapiintanawori maawoeni kaariperori, nokantziri: ‘Pitajonkawentenari irikapaeni eentsi. Riitaki kantakaanteroni ikenkithashiretantapiinteetenari naaka, ikenkith ashiretantapiinteetyaariri ashitanari, Isaac eejatzi Abraham. Itzimayitee osheki itomipaeni. Riitaki oshekiperotaatsini kepatsiki.’”

¹⁷Riitaki kantacha José tee okameethatzimotziri rantakiri ipaapate, roteeyapatziitotantashitakari rakoperori Efraín, rooma rampate roteeyapatziitotantakari Manasés. ¹⁸Ikantziri: “Tee ari okantya. Irika jewatatsiri itzimi. Poteeyapatziitotantyaari pakoperori.” ¹⁹Riitaki

kantacha tee ikoyi ipaapate, ikantanakiri: “Niyotaki notyomi. Aritaki imatakiro eejatzi iriropotee ikaatera isheninkatawakaeya. Riima rirentzi iyaapitsi riitaki awijeerini iriropote, imaperoteeya roshekitee isheninkapaeni.”²⁰ Iira ipasonkitakotanakari, ikantanakiri: “Rootaki piwaero inaawaetapiinteeri Israel-ite aririka riwethatantya, ikantayitee: ‘Imatakimiro Tajorentsi eeroka okaatzi imatakiniriri Efraín eejatzi Manasés.’” Riitaki Efraín retakari ipasonkitakotakariri eejatzi Manasés.²¹ Ari ikantanakiri José: “Rooteentsira nokame. Riitaki Tajorentsi tsipatapiintemini eerokapaeni. Aritaki roepiyeemi iipatsiteki picharinini.²² Eerokaha nopaperotaki pawijanakiri pirentzipaeni. Nopemiromo ochempi naapithakiriri paerani Amor-jatzi nowayiritantakariri rirori.”

49 ¹Ikaemakiri Jacob maawoeni itomipaeni, ikantakiri: “Pontsirokana okaakiini, nokamantatyeemirowa okaate awijimotemini paata.

² ¡Itomipaeni Jacob! Pipokaeyeni okaakiini pikemantyaari.
Powayempitayaariri pipaapate Israel.

³ Eeroka Rubén, neewarite notyomi,
Noshintsinka noyimi, eerokataki etakaantanakawori noshintsinka,
Eeroka etawori ipinkatheetzimi, oshekitzimotzimi pishintsinka.

⁴ Ari okaatzimaetapaaka piriropotane,
Poshiyawitapiintakawo oshinchaari nijaa,
Tema pitheenkaneentzitanawo nomaamento.

⁵ Rooma eeroka Simeón eejatzi Leví, pirentzi powawakaeyaani,
Powamaamento powayitakiro pichekopitepaeni.

⁶ Eerowa napiiteero notsipateeyeemini jempe pipiyoteeyapiintani.
Tema otyahakimi paerani pimashirenka osheki atziri powamaaki.
Okantakaantziro pikijawaetaka piitzinkakiiwaetanakiri
piratsipaeni.^z

⁷ Koweenkari okantaka piyatsimankari,
Omaperota pikijanaka.
Naaka mataperoteemini notzimpooyiteemi notsipatahaemiri
Israel-ite.

⁸ Rooma eeroka Judá, rajahaawenteemi pirentzipaeni.
Poteeyakentsiyiteeri kijaneentemini.
Ipinkathayiteemi pirentziteeyaari.

⁹ Eeroka Judá, notyomitari naaka.
Poshiyaari iryaani manitzi aririka ipakaeri rowari ratsikane.
Roeyoota, romaryaawaeta kepatsiki, ikantaha antari manitzi.
¿Iitaka materoni oñaashirenkaerini?

¹⁰ Tekatsira materoni raapithateeri ishintsinka Judá,

^z 49.6 Kantakotachari jaka “piratsipaeni” irijatzi ikanteetzitari “toro”.

- Tekatsi aapithateerini iwinkatharimento roteeyakiri,
 Roojatzi ipokantakyaari ashitawori iwinkatharimento,
 Ikemijantawakiri inashiyitachari roshekitawakayitaha.
- 11 Riitaki oojotakoterini iyawayote oponkitziki pankirentsi rireetziri,
 Ikiwantawo rireetziri maawoeni iithaari, tema oshekiperotatzi
 chochoki rireetziri.^a
- 12 Kameethantzi ikanteeya, tema cheenkaakiri okantayitya rooki
 awijanakiro ocheenkatzzi rireetziri.
 Kitamaari okantayitya raeki awijanakiro okitamaatzzi tenitsi.
- 13 Inampiteeyaawo Zabulón inkaarecheraki,
 jempe aatapiintayita amaatakomentotsi.
 Ari iweyaathapiyiteeyaani roojatzi janta Sidón-ki.
- 14 Roshiyeeyaari Isacar piratsi ikyaakahaetari,
 Ari makoryaapiintatsini piratsipankoki.
- 15 Ikanta iñaawakirowa kameethari owetsikaka imakoryaanteetyaawo,
 Oeyootanaka inatakahaeteri.
 Maeriri ikantaka roshiyakahaetziri omperataarewo.
- 16 Ipinkathariwenteeri Dan isheninka ikimitaa itsipa
 ipinkathariwenteeri Israel-ite.
- 17 Roshiyeeyaari Dan maanki ijeeki awotsinampiki,
 Riitaki atsikakiiterini kawayo,
 Rowariimaetyaari kyaakotariri.
- 18 ¡Tajorentsi! Nawentahaemi powawijaakoteena.
- 19 Ikoshekawaetaari Had owayiri-paeni,
 Riitaki kantacha aritaki nopiyatakyaari paata.
- 20 Riima Aser oshekitzimoteeri iwankiri rowaeyaari,
 Kyaariperori owanawontsi ini, oshiyaawo rowanawo
 pinkathariperori.
- 21 Roshiaari Neftalí maniro tekatsi ashitakoterini,
 Owaneenkatacha ikantayita itomipaeni.
- 22 Riima José roshiaawo pankirentsi shookatziiri ocheraki nijaa,
 Osheki okithokinite,
 Ithonkiro itaayitziro otanto.
- 23 Osheki ikijaneenteeri omanatzinkari,
 Roma-natantapiinteeyaari chekopi,
 Ikanteetatyeeyaani roñaashirenkapiinteeri.
- 24 Riitaki kantacha José shintsishempa ikanta rirori,
 kijokiro royiwo iwiani.

^a 49.11 Kantakotachari jaka “riitaki oojotakoterini iyawayote oponkitziki pankirentsi rireetziri,” roo oshiyaawori ikanteete “Oshekiperotatziira pankirentsi rireetziri, tee ineshironkatziro pankirentsi otomipaeni ikawayote rowamayirowa.”

- Ikaminthakiri Itajorentsiti Jacob Shintsiri,
Okamintha iwaero kempoyaawentantani, kijakowentari Israel.
- 25 Ikamintha Itajorentsiti ashitzimiri, ri neshironkateemini.
Riitaki Tajorentsi Shintsiperori, riitaki tajonkawenteemini.
Opoñaawo itajorenka jenoki ikiteki.
Opoñaawo itajorenka inthomoeyaaki inkaareki.
Opoñaawo itajorenka tenitsiki eejatzi owamaarentsiki.
- 26 Okaatzira ipasonkitakotanakimi ashitzimiri,
Awijanakiro okaatzi ipasonkitakotanari ashitanari naaka.
Eero opeyaawo, roojatzi paata eero inhaetantaawo eejatzi ochempi.
Oshiyakawo ijeepatziitotanteetyarimi José irokapaeni
tajorenkantsi,
Tema riitaki riyoyaetaakiri itsipatakari rirentzipaeni, riitaki
riroperoyitaatsini.
- 27 Roshiyeeyaari Benjamín owantaneri,
rananinki rowamanaari ratsikane,
Arika otsireniityaane ipawakaeyaani tzimahaantapaentsiri.”

28 Riiyitakira isheninkapaeni Israel, rootaki ñaantsipaeni ikantanakiriri ipaapate ipasonkitakotanakari itomipaeni. 29 Ikantanakiri itomipaeni: “Okaatapaakiini nokamantyaari. Pitsipatahaenari nocharinipaeni pinkitateena, omookira iipatsiteki Efrón Het-jatzi, 30 jeekatsiri janta Canaán-ki. Rootaki omoowa jeekatsiri Macpela-ki, amontetari Mamre, ramanantakiri paerani Abraham itsipataakiro iipatsite Efrón, okitataaha iina. 31 Jaha ikiteetakiri Abraham itsipatahaetakiri iina Sara, eejatzi Isaac itsipatahaetakiri iina Rebeca. Ari nokitateero eejatzi Lea. 32 Ironta kepatsi eejatzi omookira jeekatsiri janta riira Het-jatzi pimantakirori paerani.” 33 Ikanta ithonkari Jacob riyotaayitanayiri itomipaeni, ari roma-ryaanakari, kamanaki. Itsipatapaari isheninkapaeni.

50 1 Ikanta rawithakitanakiri José ikamakira ipaapate, rirayimankakiini ithowootanakiri. 2 Ikantanakiri aawintantzinkari itsipatarira, itziritantyaari yeenkantsi ipaapate Israel. Ari itziritantakari yeenkantsi iwathaki. 3 Okaatzi 40 kitejeri rojamanitaki itziritantakariri okine eero ishitzitanta. Tema omaperotatya okowaperota iroka. Osheki Egipto-jatzipaeni owashiretakotakotakariri Israel, okaatzi 70 kitejeri ojamanitaki rowashiretakotari.

4 Okanta awijaki rowashiretakoetari, ikenkithawaetakaakiri José ikaatzi jeekatsiri ipankoki Faraón, ikantakiri: “Kyaariperorika nokameethatzimotzimi eerokaete, nokoyi pinkantenari Faraón, pikanteri: 5 Tema ikamimatakira paerani nopaapate, ikantakina eero namatawitziri, otzimatyé nokitateeri jempe rowetsikaantaka rirori, jantaha Canaán-ki ojeekiri. Rootaki nokowantari pishinetena niyaate

nokitateeri nopaapate, aririka nokitatakiri, ari nopiyeero.”⁶ Ari rakanaki Faraón, ikantanakiri: “Piyaate pikitateeri pipaapate, pimatero okaatzi ikantakimiri paerani.”⁷ Jataki José inkitateeri ipaapate, ari royaateeyanakirini jeekanampiyitziriri iwinkatharipankoteki Faraón, ikaatzi pinkathariyitatsiri eejatzi Egipto-ki.⁸ Ari iyaatzitanakari isheninkapaeni Jacob, rashi José, eejatzi rashi rirentzipaeni. Apatziro rookaeyanakirini eencheeriki eejatzi ipirapaeni janta Hosén-ki.⁹ Eenitatsi atziri paeni kinakoyitaneentsi ishiyakomentoki, itsipa kinakoyitaneentsiri iyawayoteki royaateeyanakirini José. Osheki ikaateeyini atziri.¹⁰ Ikanta rareeteeyapaakani Atad-ki, intatsikeronta Jordán, ari ranteeyapaakironi rameteeyarini riroripaeni ikenkithashiretakotari kamayitatsiri. Ari rowashiretakowaetanakari José ipaapate okaatzi 7 kitejeri.¹¹ Ikanta ñahaeyakirini Canaán-jatzi nampiyitawori janta, ikanteeyanakini: “Tkitatatziri Egipto-jatzi irioperorite kaminkari.” Rootaki iitantakawori riroripaeni Abel-mizraem intatsikero Jordán-ki.^b¹² Imatakiro itomipaeni Jacob okaatzi ikoyiri ranteniriri.¹³ Raaneeri Canaán-ki, ikitateeri omooiki jeekatsiri Macpela-ki, ramanantakiri paerani Abraham rashiwitari Efrón Het-jatzi jempe ikitayiteeya isheninkapaeni. Iroka kepatsi eejatzi omooha omontetari Mamre.¹⁴ Ikanta ithonkakiri ikitatakiri ipaapate, piyaanawo José Egipto-ki itsipataari rirentzipaeni eejatzi ikaatzi oyaatanakiriri, maawoeni.

¹⁵ Kamakira Jacob, ikenkithashireteeyaakani rirentzipaeni José, ikantashireteeyini: “Aamashitya ari ikijaneentakae nimaeka José, ipiyawenteeya owaariperowaetakirira paerani.”¹⁶ Rotyaantaki kanterini José: “Tekira ikamanakiita pipaapate, ikantakina nokamantemi: ¹⁷‘Nokoyi pariperoteeri pirentzipaeni, rowaariperowaetakimira, ikemaatsitakaawaetakimi.’ Rootaki nokowantari pipeyakoteero rowaariperowaetakimira, tema naaka romperatane Itajorentsita pipaapate.” Ikenkithawaetakayirira José rotyaantane rirentzipaeni, irawaetacha rirori José.¹⁸ Ari rareeteeyapaani rirentzi, rotziwerowashitapaakari, roeyootapaaka kepatsiki, ikanteeyini: “Irikateeyakinani, naakataki pomperatane.”¹⁹ Riitaki kantacha José rakanakiri, ikantziri: “Eero pithaawashiteeyani. ¿Naakama Tajorentsi.? ²⁰Pikenkithashirewiteeyakani eerokapaeni powaariperotenami, riitaki kantacha Tajorentsi riyotakiro okaatzi kaariperori pantawitakari, ikantakaakawo Tajorentsi kameethari okantzimotanteeya, rootaki nomatantakawori okaatzi añaaiztiri nimaeka, rowawijaakotanteeyaariri osheki atziri.²¹ Eero pithaawashiwaeta. Aritaki nopayitakimi poyaari eeroka eejatzi pitomipaenira.” Ari ikantakiri José ikenkithawaetakaakiri kameetha rirentzipaeni rinimotakahaeri.

^b 50.11 Iroka waerontsi “Abel-mizraem,” ñaaniki riroripaeni oshiyawitawo akantziri aaka “rowashiretakowaetanta Egipto-jatzi.”

²²Ikanta José eejatzi isheninkapaeni ipaapate, eeniro inampiteeyaawoni Egipto-ki. Okaatzi 110 rojarentsite rañaaki José. ²³Iñaayitanakiri itomi Efraín. Iñaanakiro eejatzi ishekinkatari itomipaeni icharini Maquir, itomira Manasés. ²⁴Okanta paata, ikantakiri José rirentzipaeni: “Iyotapaaka eepichokiini nokamantyaari, roo kantacha ari ipokaki Tajorentsi ineshironkateemi, raayiteemi pijeekayiwitakaha jaka nampitsiki, rookaemi otsipaki kepatsi ipakiriri paerani Abraham, Isaac eejatzi Jacob.” ²⁵Ikanta José ikantayitakiri itomipaeni Israel: “Aritaki ipokaki Tajorentsi ineshironkateemi. Nokowatzi pikantaperotena, eero pamatawitana, paayitaneerowa eerokapaeni notonkipooki.” ²⁶Ari ikamaeri José janta Egipto-ki okaataki 110 rojarentsite. Itziritanteetakari yeenkantsi iwathaki, rowaetakiniri.